

รายงานการวิจัย
การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

THE FEASIBILITY STUDY FOR ESTABLISHING A GRADUATE PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT AT MAHAMAKUT RAJAVIDYALAYA UNIVERSITY MAHAVA JIRALONGKORN RAJAVIDYALAYA CAMPUS

พระมหาทศพร สุมุทุโก
พระราชเมธีวชิรดิลก
พระมหาสากล สุภรเมธี
กฤตสุชิน พลเสน
ณัฐวุฒิ สงวนงาม

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต รวมถึงผู้ใช้บัณฑิตต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา 2) วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเหมาะสม ความพร้อม และความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ และ 3) รวบรวมข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดหลักสูตรที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.85 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติอนุมาน (t-test และ One-Way ANOVA) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.35, S.D. 0.71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความคาดหวังจากบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.40) รองลงมาคือ ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร (ค่าเฉลี่ย 4.33) และด้านความต้องการของหลักสูตร (ค่าเฉลี่ย 4.31) ตามลำดับ

2. ผลการทดสอบสมมติฐาน ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกัน (ทดสอบเฉพาะกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิต) มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ไม่แตกต่างกัน และเมื่อจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (นักศึกษา บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต) พบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันเช่นเดียวกัน

3. ความเหมาะสมและข้อเสนอแนะในการจัดหลักสูตร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การเปิดหลักสูตรมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของสังคม โดยมุ่งสร้างผู้นำที่มีความรู้ทางวิชาการควบคู่คุณธรรม หลักสูตรควรมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในการเป็น "พุทธศาสตร์ประยุกต์" ที่เน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยต้องเฝ้าระวังความเสี่ยงด้านความคุ้มทุน โดยควรมีการวางแผนอัตรากำลังระยะยาว จัดหาทุนสนับสนุน และพัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อรองรับการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning)

คำสำคัญ : 1. การศึกษาความเป็นไปได้, 2. การพัฒนาหลักสูตร, 3. พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ABSTRACT

This research aimed to: 1) study the needs and opinions of fourth-year students, graduates, and employers regarding the establishment of a Master of Arts Program in Buddhist Studies for Development; 2) analyze the opinions of administrators, lecturers, and experts on the appropriateness, readiness, and feasibility of establishing the program; and 3) compile suggestions and guidelines for appropriate curriculum design that aligns with the needs of society and the labor market. This study employed a Mixed Methods Research approach. The quantitative sample consisted of 90 fourth-year students, graduates, and employers. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.85. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, standard deviation) and inferential statistics (t-test and One-Way ANOVA). For qualitative data, in-depth interviews were conducted with 20 key informants, comprising administrators, lecturers, and experts, and analyzed using Content Analysis.

The research results found that:

1. Feasibility Opinions: The overall opinion regarding the feasibility of establishing the program was at a high level (Mean = 4.35, S.D. = 0.71). When considering each aspect, the expectations of graduates and employers had the highest mean (Mean = 4.40), followed by the feasibility and sustainability of the program (Mean = 4.33), and the need for the program (Mean = 4.31), respectively.

2. Hypothesis Testing: Respondents of different genders (tested specifically among the student and graduate groups) showed no significant difference in their opinions regarding the feasibility of establishing the program. Similarly, when classified by respondent groups (students, graduates, and employers), no significant differences in opinions were found.

3. Appropriateness and Suggestions: The in-depth interviews revealed that establishing the program is highly necessary to respond to the crisis of moral decline in society, with the aim of cultivating leaders equipped with both academic knowledge and morality. The curriculum should possess a clear identity as "Applied Buddhism," emphasizing practical fieldwork. However, the university must monitor the risk concerning cost-effectiveness. Therefore, there should be long-term workforce planning, funding procurement, and the development of technological systems to support Blended Learning.

Keyword : 1. Feasibility study, 2. Curriculum development, 3. Buddhist Studies for Development

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากสถาบันวชิรญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากท่าน พระครูสุภัทรสีลโสภณ, ผศ.ดร ที่ให้คำปรึกษาและข้อแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการการวิจัย อันประกอบด้วย ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล, ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์, ผศ.สุดใจ ภูกงลี, ดร.สุรชัย พุดชู และ ดร.สิริพร ครองชีพ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธีวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งท่านทั้งหลายได้ช่วยแนะนำแก้ไขให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบันของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เลขานุการเจ้าคณะอำเภอตำบลห้วยทราย จังหวัดสระบุรี เลขานุการเจ้าคณะอำเภอหินตั้ง จังหวัดนครนายก วัดท่าพาญิชย์ จังหวัดปราจีนบุรี วัดนพคุณทอง จังหวัดปราจีนบุรี และวัดหัวไผ่ จังหวัดปราจีนบุรี ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินการเรื่องรายงานการวิจัย

ขออนุโมทนาในพระคุณบิดา มารดาของข้าพเจ้า ที่ให้ความอุปถัมภ์ และเป็นกำลังใจในการศึกษาวิจัย เป็นอย่างดีมาตลอด คุณงามความดีอันใดที่เกิดจากการศึกษาวิจัยเล่มนี้ ขอน้อมเป็นธรรมบูชาเพื่อระลึกถึงคุณแห่งคำสอนของพระบรมศาสดา และขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากธรรมทานนี้แด่ผู้มีอุปการคุณทุกท่านเทอญ

พระมหาทศพร สุมุทุโก
หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ
30 เมษายน 2569

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	**ก**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	**ข**
กิตติกรรมประกาศ	**ค**
สารบัญ	**ง**
สารบัญตาราง	**ฉ**
สารบัญรูปภาพ	**ช**
บทที่	
1 บทนำ	**1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 สมมติฐานของการวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.6 นิยามศัพท์	4
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**7**
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร	7
2.2 ทฤษฎีหลักสูตร	29
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา	46
2.4 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564	48
2.5 บริบทของพื้นที่วิจัย	54
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	56
2.7 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย	**65**
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	65
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	67
3.3 วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย	67
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	69

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 69
3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย 70
3.7 จริยธรรมการวิจัย 72

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 74
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการการวิเคราะห์ข้อมูล 74
4.2 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล 74
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 74

5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 84
5.1 สรุปผลการวิจัย 84
5.2 อภิปรายผลการวิจัย 85
5.3 ข้อเสนอแนะ 92

บรรณานุกรม 95
ภาคผนวก 101
ภาคผนวก ก ใบรับรองจริยธรรม หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ 102
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล 110
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ และผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Output) 119
ประวัตินักวิจัย 131

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 3.1	ตัวอย่างกระบวนการจัดทำรหัสข้อมูลและการจัดกลุ่มประเด็น	71
ตารางที่ 4.1	จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิต	75
ตารางที่ 4.2	จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต	75
ตารางที่ 4.3	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ โดยรวมและรายด้าน	76
ตารางที่ 4.4	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความต้องการของหลักสูตร	77
ตารางที่ 4.5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต	78
ตารางที่ 4.6	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร	79
ตารางที่ 4.7	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามเพศ	80
ตารางที่ 4.8	เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	81

สารบัญรูปภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2.1	ระดับของหลักสูตร	20
2.2	องค์ประกอบของทฤษฎีหลักสูตร	32
2.3	รูปแบบของหลักสูตร	33
2.4	กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Tyler	38
2.5	กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Saylor, Alexander and Lewis	40
2.6	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	64

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในยุคศตวรรษที่ 21 เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม แม้กระบวนทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุเป็นหลักจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าทางกายภาพ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์หลายประการดังปรากฏในข้อมูลเชิงประจักษ์ อาทิ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยและคนจนยังคงอยู่ในระดับสูง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567, น. 38) ปัญหาสุขภาพจิตของคนไทยที่มีแนวโน้มความเครียดและภาวะซึมเศร้าเพิ่มขึ้นอย่างน่ากังวล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568, น. 8) ความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจริยธรรมที่สะท้อนผ่านดัชนีความซื่อสัตย์สุจริตและความไว้วางใจทางสังคมที่ลดลง (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2565, น. ก-ช) ตลอดจนปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวมและก่อให้เกิดวิกฤตสิ่งแวดล้อม (United Nations Development Programme, 2020, p. 2-22) วิกฤตการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นเพียงมิติทางวัตถุโดยละเลยมิติด้านจิตใจและศีลธรรมนั้น มิได้นำไปสู่ความเจริญที่แท้จริงและยั่งยืน

สังคมไทยในฐานะส่วนหนึ่งของประชาคมโลกย่อมได้รับผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ สถาบันอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ (Quality Education) เพื่อสร้างพลเมืองที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ (UNESCO, 2017)

ท่ามกลางวิกฤตการณ์การพัฒนาตามกระแสหลักที่ได้พิสูจน์แล้วว่าไม่ยั่งยืนและนำไปสู่ทางตันทั้งในมิติสังคมและสิ่งแวดล้อม หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงได้รับการยอมรับว่ามีศักยภาพในการเป็นกระบวนทัศน์ทางเลือกที่สมบูรณ์กว่า โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคน (Human Development) ให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาทั้งหมด องค์ความรู้ทางพุทธศาสตร์ที่ประกอบด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ได้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นสามารถเป็นแกนกลางในการบูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ให้ดำเนินไปอย่างเกื้อกูลและมีดุลยภาพ ด้วยเหตุนี้ แนวคิด "พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา" (Buddhist Studies for Development) จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงในแง่มุมของศาสนพิธีหรือความเชื่อส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นศาสตร์ประยุกต์ที่สามารถผลิตนักพัฒนาผู้มีทั้งความรู้ความสามารถทางโลกและมีปัญญาในการปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น

และธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561, น. 195-274)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาชั้นนำของประเทศ มีปรัชญาในการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา และมีพันธกิจหลักในการผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563, น. 10) โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่อันเป็นศูนย์กลางการศึกษาและพัฒนาของภูมิภาค จึงมีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสทางการศึกษาและบริการวิชาการเพื่อตอบสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณรและประชาชนในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง

อย่างไรก็ตาม แม้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จะได้พัฒนาและผ่านการอนุมัติหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนามาตั้งแต่ปีการศึกษา 2564 แล้วก็ตาม แต่ด้วยบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างฉับพลัน (Disruption) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ความต้องการของตลาดแรงงาน (Demand Side) และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนมีการปรับเปลี่ยนทิศทางไปอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษากำหนดให้ต้องมีการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรทุกๆ 5 ปี จึงถือเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของหลักสูตรดังกล่าวอีกครั้ง ทั้งนี้ การตัดสินใจพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรในปัจจุบันยังจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กรอบของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่มุ่งเน้นการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูง ตอบโจทย์ทิศทางการพัฒนาประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2566) ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบหลักสูตรแบบย้อนกลับ (Backward Design) โดยเริ่มต้นจากการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อนำมากำหนดเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes: ELOs) ของหลักสูตร (Spady, 1994) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและคุณธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566, น. 1)

ด้วยเหตุนี้ ก่อนที่จะมีการเปิดรับนักศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ หรือดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดรับกับวัฏจักรการพัฒนาดังกล่าว การตัดสินใจเชิงนโยบายจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน (Up-to-date Data) ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ภายใต้สภาวการณ์ปัจจุบัน ทั้งในมิติความต้องการของผู้เรียนยุคใหม่ ความคาดหวังของตลาดแรงงาน และความพร้อมของสถาบัน เพื่อนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ไปใช้เป็นฐานในการบริหารจัดการหลักสูตร ปรับปรุงรายวิชาให้ทันสมัย สอดคล้องกับแนวทาง OBE และตอบโจทย์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ของประเทศได้อย่างยั่งยืน อันจะช่วยลดความเสี่ยงในการดำเนินการและเพิ่มโอกาสความสำเร็จของหลักสูตรในระยะยาวต่อไป

1.2 ปัญหาการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการและความคิดเห็นต่อการจัดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในระดับใด?

2. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในมิติใดบ้าง?

3. มีข้อเสนอแนะหรือแนวทางใดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงหรือออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัยและความต้องการของตลาดแรงงาน?

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต รวมถึงผู้ใช้บัณฑิตต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

2. เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเหมาะสม ความพร้อม และความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

3. เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดหลักสูตรที่เหมาะสม ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบการจัดการเรียนการสอน และทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต ที่มี เพศ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา แตกต่างกัน

2. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มี กลุ่มผู้ให้ข้อมูล แตกต่างกัน (นักศึกษาชั้นปีที่ 4, บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา และผู้ใช้บัณฑิต) มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รวม 5 กลุ่ม

หลัก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย อาจารย์ประจำ ผู้ใช้บัณฑิต และบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้ว โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 90 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 30 คน 2) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้ว จำนวน 30 คน 3) ผู้ใช้บัณฑิตจากหน่วยงานต่างๆ จำนวน 30 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารและอาจารย์ประจำ จำนวน 10 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพุทธศาสตร์และหลักสูตร จำนวน 10 คน

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา หรือตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variables) ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งตามกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และกลุ่มบัณฑิต ประกอบด้วย เพศ, สถานภาพปัจจุบัน, ความสนใจเข้าศึกษาต่อ 2) กลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ประกอบด้วย ประเภทหน่วยงาน, คุณลักษณะที่คาดหวังจากบัณฑิต, ความพร้อมในการร่วมมือ

2. ตัวแปรตาม (Dependent variables) ได้แก่ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ดังนี้ 1) ด้านความต้องการของหลักสูตร 2) ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต และ 3) ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร

3. เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content) ศึกษาข้อเสนอแนะเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างและผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความจำเป็น ความเหมาะสม โครงสร้างหลักสูตร และอัตลักษณ์ที่คาดหวังของหลักสูตร

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.5.4 ขอบเขตด้านเวลา

ได้แก่ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568

1.6 นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

การศึกษาความเป็นไปได้ หมายถึง กระบวนการประเมินระดับความพร้อมและความเหมาะสมในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้วิจัยประเมินจาก 3 ด้าน ได้แก่ ความต้องการของหลักสูตร ความคาดหวังจากบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต และความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร ซึ่งวัดได้จาก (1) ข้อมูลเชิงปริมาณ จากค่าเฉลี่ยระดับคะแนนในแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษา

ชั้นปีที่ 4 บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต และ (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความต้องการของหลักสูตร หมายถึง ระดับความจำเป็นและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพในภาคประชาสังคม ภาครัฐ และองค์กรศาสนา ในการวิจัยครั้งนี้วัดได้จาก (1) ค่าเฉลี่ยคะแนนความต้องการที่ได้จากแบบสอบถามในองค์ประกอบด้านความต้องการของหลักสูตร และ (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านความจำเป็นในการเปิดหลักสูตรที่ได้จากประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. ความคาดหวังจากบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต หมายถึง ระดับความคาดหวังของนายจ้างและหน่วยงานที่มีต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ครอบคลุมด้านความสามารถในการวิจัย ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงพุทธศาสตร์ ภาวะผู้นำ และการจัดการเครือข่ายชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้วัดได้จาก (1) ค่าเฉลี่ยคะแนนความคาดหวังที่ได้จากแบบสอบถามในองค์ประกอบด้านความคาดหวังต่อสมรรถนะบัณฑิต และ (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่ได้จากประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3. ความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร หมายถึง ระดับความพร้อมของวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยในการเปิดสอนหลักสูตรและดำรงหลักสูตรไว้ได้อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมด้านคณาจารย์ ทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก เครือข่ายภาคีความร่วมมือ และศักยภาพในการบริหารจัดการ ในการวิจัยครั้งนี้วัดได้จาก (1) ค่าเฉลี่ยคะแนนความพร้อมที่ได้จากแบบสอบถามในองค์ประกอบด้านความพร้อมของสถาบัน และ (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทรัพยากรและแนวทางการบริหารจัดการที่ได้จากประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ระดับปริญญาโท ที่เปิดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ โดยประกอบด้วย เพศ (ซึ่งศึกษาเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิต) และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (จำแนกเป็น นักศึกษาชั้นปีที่ 4, บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล หมายถึง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียต่อการเปิดหลักสูตรฯ ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 4, บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา และผู้ใช้บัณฑิต เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมในการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าศึกษา หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิตผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ทางสถิติ ประกอบด้วย เพศ, สถานภาพปัจจุบัน (นักศึกษาชั้นปีที่ 4 หรือ บัณฑิต) และระดับความสนใจศึกษาต่อ

ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ใช้บัณฑิต หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการรับบัณฑิตเข้าทำงาน เพื่อใช้วิเคราะห์ความต้องการของตลาดแรงงาน ประกอบด้วย ประเภทของหน่วยงาน (ภาครัฐ เอกชน องค์กรศาสนา ฯลฯ), คุณลักษณะที่คาดหวังจากบัณฑิต และความพร้อมในการสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการร่วมกับมหาวิทยาลัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ช่วยให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มีข้อมูลและความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการและความคิดเห็นของบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

2. ช่วยให้สามารถประเมินความเหมาะสม ความพร้อม และความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหลักสูตร จากมุมมองของผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการวางแผนและบริหารจัดการหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ช่วยรวบรวมข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบการเรียนการสอน และทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมและทันสมัย

4. ส่งเสริมการจัดหลักสูตรที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงในสังคมและองค์กรต่าง ๆ

บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

2.1.1 ความหมายหลักสูตร

2.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

2.1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

2.1.4 ประเภทของหลักสูตร

2.1.5 ระดับของหลักสูตร

2.1.6 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

2.1.7 ทิศทางและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

2.1.8 แนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE)

2.1.9 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 ทฤษฎีหลักสูตร

2.2.1 ความหมายของทฤษฎี

2.2.2 ความหมายของทฤษฎีหลักสูตร

2.2.3 ความสำคัญของทฤษฎีหลักสูตร

2.2.4 ทฤษฎีหลักสูตร

2.2.5 รูปแบบการประเมินคุณภาพหลักสูตรระดับอุดมศึกษายุคใหม่

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

2.4 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564)

2.5 บริบทของพื้นที่วิจัย

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

2.1.1 ความหมายของหลักสูตร

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1272) ได้ให้ความหมาย หลักสูตร หมายถึงประมวลวิชาและกิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ในสถานศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

สุนีย์ ภู่พันธ์ (2546: 7-9) ให้ความหมายคำว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดอย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจัดการศึกษา และหรือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือโปรแกรมประสบการณ์การเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้ โครงการที่ประมวลความรู้ และประมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้ผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความมุ่งหมาย และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด การเลือกหรือการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลภายใต้คำแนะนำของผู้สอน การจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรอาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ในหลักใหญ่มีประเด็นที่เหมือนกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นันท์นภัส รัตนศิลป์ชัย (2553 : 6) ได้ให้ความหมาย หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมทั้งหมายที่หน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะและส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด โดยอาศัยการประเมินผลเพื่อตรวจสอบยืนยันผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

ประสาท เนืองเฉลิม (2553 : 19) ได้ให้ความหมาย หลักสูตร หมายถึง เอกสารและแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะให้แก่ผู้เรียน และกระบวนการประเมินผลการ เรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยผู้พัฒนาหลักสูตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 24) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์หรือ กิจกรรมที่จัดสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกสังคมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ไว้นอกจากนี้หลักสูตรยังมีความหมายเป็น 3 ประการ 1) หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มุ่งหวังไว้ 2) หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษาโดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา3) หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งประสงค์จะอบรมแก่ผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม (2545 : 77) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร มาจาก ภาษาลาตินว่า Race Course แต่เมื่อฟ้ามาใช้ในการศึกษาหลักสูตร คือ แผนการเรียน ประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เฉพาะที่จะฟ้าเสนอและจัดการเนื้อหาซึ่งจะรวมถึง แบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ ทางการเรียน

พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์ (2564 : 5) หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือชุดประสบการณ์ที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของนักเรียนให้เจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญาตลอดจนทำให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

Taba, Hilda (1962 : 10-11) กล่าวว่า “หลักสูตร” หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้น เพื่อระบุเป้าหมายและวตัถุประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้และ การ

ประเมินผลการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ในด้านการวางจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายใหม่ที่วางไว้

Shaver and Berlak (1968 : 9) กล่าวว่าว่าหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่ครูให้ นักเรียนได้เล่นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมา สรุป ความหมายของหลักสูตร คือ การวางแผนดำเนินงานอย่างเป็นระบบในการจัดกิจกรรมให้แก, ผู้เรียน เพื่อมุ่งพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาชีวิต และสังคมตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

Carter V. Good (1973 : 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อจบชั้น เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา ศิลปศึกษา เป็นต้น

2. หลักสูตร คือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัด ได้แก่ เด็กเพื่อให้มีความรู้จบชั้นให้สามารถเข้าเรียนต่อในวิชาชีพต่อไปได้

3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชา หรือประสบการณ์ที่สอนเพื่อกำหนดไว้ให้นักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

Saylor and et all (1981 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นแผนที่สำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือจุดหมายที่วางไว้ โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ

Beauchamp (1981 : 61-62) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรใน 3 สถานะด้วยกัน คือ

1. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิธีใช้หลักสูตร

2. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งตามความหมายนี้หมายถึงเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งในเอกสารประกอบด้วยรายละเอียดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรวมทั้งกำหนดเวลาสำหรับการเรียนการสอนด้วย

3. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของระบบ

Posner (1992 : 23) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 2 แนว คือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดี ยุทธวิธีการเรียนการสอนที่ครูวางแผนใช้ตามความแตกต่างด้านแนวคิดขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างหลักสูตรในฐานะเป็นเป้าหมายของการศึกษา เช่น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ และหลักสูตรในฐานะเป็นวิธีที่คาดหวังทางการศึกษา

2. หลักสูตร คือ สภาพที่แท้จริงของนักเรียนมากกว่าที่จะเป็นวิธีการที่วางแผนเอาไว้ หรือเป็นประสบการณ์หรือการเรียนรู้

Beane (1986 : 34 - 35) สรุปความหมายของหลักสูตรไว้โดยใช้เกณฑ์ความเป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม และจากการยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางไปสู่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยได้อธิบายไวดังนี้

1. หลักสูตร คือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจดการศึกษา

2. หลักสูตร คือ โครงการหรือแผนการในการจัดการศึกษา

3. หลักสูตร คือ การเรียนรู้ที่กา หนดไวอ้ยา่ งมีความหมาย

4. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ของผู้เรียน

Oliva (2005:7) ได้กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนงาน หรือโครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน โดยแผนงานต่าง ๆ จะถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร มีขอบเขตกว้างขวางหลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ต้องการ ซึ่งหลักสูตรอาจเป็นหน่วย (unit) เป็นรายวิชา (course) หรือเป็นรายวิชาย่อย (sequence of courses) ทั้งนี้แผนงาน หรือโครงการทางการศึกษา ดังกล่าวอาจจัดขึ้นได้ทั้งในและนอกชั้นเรียน ภายใต้การบริหารและการดำเนินงานของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง คือ แผนการจัดการศึกษาที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 8) กล่าวว่า ความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้ทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง

2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนร่วมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาของชาติ

3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม

4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐแก่สถานศึกษาด้วย

5. หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุม ดูแลติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐด้วย

6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2532 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดการศึกษาว่าเน้นหนักไปทางด้านใด อันเป็นผลโดยตรงแก่นักเรียนนักศึกษาและสังคม เปรียบเสมือนกับโครงการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เนื่องจากหลักสูตรกำหนดแนวทางให้กับผู้สอน โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะกลายเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน ในลักษณะของส่วนรวมทั่วประเทศเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นเอกสารของทางราชการเพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ปฏิบัติตาม หลักสูตรจึงเป็นเอกสารที่สำคัญยิ่ง ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรเป็นลำดับขั้นและเป็นเอกสารหลักสูตรเล่มอื่น ๆ ต่อไป

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 10-13) กล่าวว่า หลักสูตรมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการศึกษา ในการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองในประเทศจะต้องมีหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา หลักสูตรจะเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนให้มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

2. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการสอน หลักสูตรเป็นแผนแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ หลักสูตรจะระบุสิ่งที่สอนในโรงเรียน ระบุสิ่งที่ผู้เรียนควรจะรู้ ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องอาศัยหลักสูตรเพื่อช่วยในการสอน โดยศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ แล้วนำไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติหรือการสอนเพื่ อให้ได้ผลการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ หลักสูตรและการสอนจึงมีความสัมพันธ์กัน เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรแล้วการสอนก็ไม่อาจดำเนินการไปอย่างเป็นระบบระเบียบ และมีทิศทางและถ้ามีเพียงหลักสูตรแต่ไม่มีการสอน การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลตามที่มุ่งหวังคงไม่บังเกิดขึ้น

วินัย จันทรวงศ์ (2540 : 14) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. เป็นเอกสารทางราชการที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ทางการศึกษานำไปปฏิบัติ

2. เป็นมาตรฐานและเครื่องมือทางการศึกษาที่ควบคุมการเรียนการสอนในระดับของสถานศึกษาให้ถึงเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

3. หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในทุกระดับ ทุกวิชา

4. หลักสูตรเป็นเครื่องมือชี้ความเจริญของชาติ

5. หลักสูตรเป็นแนวดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาในการควบคุมติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถความประพฤติที่มีประโยชน์ต่อสังคมในการพัฒนาเยาวชน

ชวลิต ชูกำแพง (2551 : 29) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของประชาชนในประเทศ ซึ่งคนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับในประเทศ หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของคนที่จบการศึกษาในระดับนั้น ๆ

2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา ถ้าประเทศหรือการศึกษาระดับใดมีหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ จะสะท้อนถึงการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามมา

3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลติดตามผลของการศึกษาได้ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ตลอดทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคน

4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางความรู้ ตลอดทั้งการจัดประสบการณ์ของครูผู้สอน ซึ่งการศึกษาในแต่ละระดับจะมีองค์ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป

5. หลักสูตรเป็นเครื่องทำนายอนาคตการศึกษาของชาติ อนาคตการศึกษาของชาติย่อมมาจากหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ ที่มีการวางกรอบเนื้อหาที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 13) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ

2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา

3. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา

4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู

5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่น และผาสุกเป็นอย่างไร

9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร

10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554 : 7) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2. หลักสูตรเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดและการบริหารการศึกษา การสรรหาและพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ อาคารสถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของหลักสูตร

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. ระบบหลักสูตรจะกำหนดความมุ่งหมาย ขอบข่ายของเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากรและการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของครูและผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

สุวรรณา รัตนธรรมเมธี (2554 : 13) สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา เพราะเป็นกรอบกำหนดที่ใช้ปฏิ บัติร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม บรรลุตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

มารุต พัฒนผล (2562 : 4–5) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญหลายประการทั้งต่อสังคมและประเทศชาติ บุคลากรทางการศึกษา ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เรียน ดังนี้

1. หลักสูตรมีความสำคัญต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของประชากรในอนาคตว่า ควรมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร

2. หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในฐานะที่เป็นหลักหรือหัวใจของการจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษา เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล การบริหารจัดการ การประกันคุณภาพที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่เพื่อให้หลักสูตรบรรลุเป้าประสงค์ของหลักสูตร

3. หลักสูตรมีความสำคัญต่อผู้บริหารการศึกษาในฐานะเป็นกรอบการกำหนดนโยบายทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรตลอดจนการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการส่งเสริมและควบคุมคุณภาพการศึกษา

4. หลักสูตรมีความสำคัญต่อผู้สอนในฐานะที่เป็นเครื่องมือชี้แนะแนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรจะทำให้ผู้สอนทราบเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผล ซึ่งจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ หลักสูตรยังช่วยทำให้ผู้สอนตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในการที่จะส่งเสริมคุณภาพของผู้เรียนตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5. หลักสูตรมีความสำคัญที่มีต่อผู้เรียนและผู้ปกครองในฐานะที่ช่วยทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้ารับการศึกษา เช่น เนื้อหาสาระ ระยะเวลา ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์เมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นต้น อีกทั้งยังช่วยในการวางแผนการเรียนตลอดหลักสูตรและการศึกษาต่อได้อย่างเป็นระบบ

6. หลักสูตรมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน ให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนอาจมีความต้องการที่แตกต่างกัน จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ และใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา ตลอดจนเป็นเครื่องชี้ วัดถึงความเจริญของชาติ หลักสูตรถือเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพราะนำไปสู่ภาคการปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีสามารถดำเนินชีวิตด้วยความผาสุก

ธำรง บัวศรี (2542 : 9-11) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการศึกษา ได้แก่

1.1 เป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทาง การศึกษาสำหรับควบคุมในแต่ระดับการศึกษาว่าการศึกษาในแต่ละระดับต่าง ๆ จะดีหรือไม่ดี

1.2 เป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติใน สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ

1.3 เป็นเสมือนกับหางเสือที่จะคอยกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอน เป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดการ เรียนรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่ จุดหมายเดียวกัน

1.4 เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

2. ความสำคัญต่อการสอน ได้แก่

2.1 เป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในทุกระดับ และทุกสาขาวิชา หลักสูตรจะระบุสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและแนวทางในการจัดให้ ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ตามต้องการ หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนกับพิมพ์เขียวของแปลนบ้าน ที่ใช้ ในการสร้างบ้าน

2.2 เป็นกระบวนการหรือวิธีการ (the Means) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการ เรียนรู้และเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายหรือจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรได้ระบุไว้

2.3 เป็นเสมือนกับแผนที่เดินเรือซึ่งแสดงเส้นทางและทิศทางที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่เรา ต้องการ ครูผู้สอนเปรียบเสมือนกัปตันเรือที่จะนำพาผู้เรียนซึ่งเปรียบเสมือนผู้โดยสารไปให้ถึงที่หมาย

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษา เพราะเป็นตัวกำหนดคุณภาพของการศึกษา และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติ กล่าวคือ 1) หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของเนื้อหา วิธีการสอน และการวัดผล 2) หลักสูตรเป็นมาตรฐานในการประเมินผล และเป็นเกณฑ์ในการวัดว่าผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ 3) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียน โดยหลักสูตรที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ 4) หลักสูตรเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน สังคม และตลาดแรงงาน ซึ่งหลักสูตรที่ดีจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน และ 5) หลักสูตร เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ซึ่งหลักสูตรที่ดีจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระยะยาว

2.1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตร นั้นเปรียบเสมือนแผนที่ในการเดินทางทางการศึกษา ที่จะนำพาผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้หลักสูตรสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วยส่วนหลักๆ นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 11–12) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Aim and specific objectives)
2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร (Content)
3. กิจกรรมและรูปแบบการเรียนการสอน (Learning and teaching implies)
4. การวัดประเมินผล (Evaluation)

นอกจากองค์ประกอบ 4 ส่วนนี้แล้วได้เสนอว่าหลักสูตรอาจเพิ่มองค์ประกอบอื่นเข้าไปก็ได้เช่น

1. หลักการคือทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างเป็นการกำหนดกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร
3. มาตรฐานการเรียนรู้เป็นส่วนที่กำหนดขึ้นสำหรับเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตร

4. การประกันคุณภาพของหลักสูตร

5. สื่อการจัดการเรียนรู้

ธำรง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายทางการศึกษา (Educational goals and policies) เป็นสิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา

2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) เป็นผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้ว

3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and structures) เป็นลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงรายละเอียดวิชาหรือกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์

4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject objectives) เป็นผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว

5. เนื้อหา (Content) เป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้เกิดขึ้น รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

6. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional objectives) เป็นการระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีทักษะและความสามารถหลังจากเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนด

7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional strategies) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

8. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum materials and instructional media) ได้แก่ เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษา ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

สายหยุด ภูปุย (2555 : 8) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร 4 อย่าง คือ

1. จุดมุ่งหมายหมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญ เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

2. เนื้อหาสาระเมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วกิจกรรมขั้นต่อไปคือ การเลือกเนื้อหาประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน เป็นต้น การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน จำนวนครูและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การดำเนินการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในขั้นการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะ หลักสูตรจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับ

พฤติกรรมการสอนของครู ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ในด้านการถ่ายทอดเนื้อหา ความรู้ การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอน ตลอดทั้งปรัชญาการศึกษาของแต่ละระดับ จึงจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร การหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้จะประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

Ralph Tyler (1949 : 1) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า มี 4 องค์ประกอบ คือ 1. จุดมุ่งหมาย 2. ประสบการณ์ 3. วิธีการจัดประสบการณ์ 4. วิธีการประเมิน

Taba (1962 : 10) ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบอย่างไรจะมีองค์ประกอบอย่าง น้อยที่สุด 4 อย่าง คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. วิธีการประเมินผล

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้หลักสูตรสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วยส่วนหลักๆ ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมาย (Objectives) คือ เป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุหลังจากเรียนจบหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ทักษะ หรือคุณลักษณะต่างๆ 2) เนื้อหาสาระ (Content) คือ สิ่งที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาเรียนรู้ เช่น วิชาต่างๆ ข้อมูล ข้อเท็จจริง แนวคิด ทฤษฎี เป็นต้น 3) กระบวนการเรียนรู้ (Process) คือ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การปฏิบัติจริง การศึกษาค้นคว้า เป็นต้น และ 4) การวัดและประเมินผล (Evaluation) คือ วิธีการตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เช่น การสอบ การทำรายงาน การนำเสนอผลงาน เป็นต้น

2.1.4 ประเภทของหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 27 –29) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรแบ่งออกได้เป็น 9 แบบดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา (Subjective Curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรดั้งเดิมโดยเน้นเนื้อหาสาระของแต่ละวิขาที่แยกจากกัน จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแบบนี้ ก็เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาสาระซึ่งลักษณะหลักสูตรรายวิชาจะมีลักษณะดังนี้

1.1 เนื้อหาสาระแต่ละวิชาจะแยกจากกัน เช่น วิชาเลขคณิต ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา จะสอนแยกออกจากกันเป็นรายวิชา

1.2 แต่ละวิชาจะมีลำดับของเนื้อหาสาระมีขอบเขตของความรู้ที่เรียงลำดับความยากง่ายและไม่เกี่ยวโยงถึงวิชาอื่น

1.3 วิชาแต่ละวิชาไม่ได้โยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้นั้นกับการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

1.4 การเลือกเนื้อหาสาระและการจัดเนื้อหาสาระ โดยยึดคุณค่าที่มีอยู่ในตัวของเรื่องที่สอนนั้นโดยมีแนวคิดว่าผู้เรียนสามารถนำเอาไปใช้เมื่อต้องการ

2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาวิชาที่มีความสัมพันธ์กันมารวมเข้าด้วยกันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ 2 วิชาโดยไม่ทำลายขอบเขต วิชาเดิมคือไม่ได้มีการผสมผสานเนื้อหาเข้าด้วยกัน เช่น การจัดเนื้อหา เน้นให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างระบบอิเล็กทรอนิกส์และโทรทัศน์ความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงหมูและการปลูกพืชโดย แสดงให้เห็นแต่ละวิชาจะเสริมกันได้อย่างไร

3. หลักสูตรผสมผสาน (Fused Curriculum) เป็นการจัดหลักสูตรที่มุ่งเน้นรายวิชาโดยสร้างวิชาจากเนื้อหาวิชาที่แยกสอนให้เป็นวิชาเดียวกันแต่ยังคงรักษาเนื้อหาพื้นฐานของแต่ละวิชาไว้

หลักสูตรแบบนี้แตกต่างจากหลักสูตรสหสัมพันธ์ที่มีบูรณาการระหว่างวิชามากกว่าคือการสอนวิชา เหมือนสอนวิชาเดียว

4. หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Fields Curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรที่มีลักษณะหลายหลักสูตรได้แก่ หลักสูตรสหสัมพันธ์และหลักสูตรผสมผสานโดยการน าเนื้อหาหลายๆวิชาจัดเป็นวิชาที่กว้างขวางขึ้นโดยการเน้นการรักษาคุณค่าของความรู้ที่มีเหตุผล มีระบบ เช่น มนุษย์กับเทคโนโลยี มนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

5. หลักสูตรวิชาแกน (Cour Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีรายวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนของวิชาอื่นๆโดยเน้นเนื้อหาด้านสังคมและหน้าที่พลเมืองเพื่อการแก้ปัญหา เช่น ประชากรและมลภาวะ การดำรงชีวิตในเมืองและชนบท

6. หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ (Process Skills Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ เกิดทักษะกระบวนการ เช่น ทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์กระบวนการในการแก้ปัญหาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านทักษะกระบวนการ ดังนี้

6.1 มีความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้

6.2 ใช้กระบวนการให้เป็นสื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

6.3 ให้รู้ธรรมชาติของกระบวนการ

7. หลักสูตรที่เน้นสมรรถฐาน (Competency or Performance Based Curriculum) เป็น หลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันโดยตรงระหว่างจุดมุ่งหมาย กิจกรรมการเรียนการสอน และความสามารถในการปฏิบัติของผู้เรียนในการจัดหลักสูตรแบบนี้จะต้องกำหนดความสามารถในการปฏิบัติที่ต้องการไว้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือจุดประสงค์ ด้านความสามารถจากนั้นก็ วางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุแต่ละจุดประสงค์และมีการตรวจสอบการปฏิบัติของผู้เรียนที่จะผ่านไปเรียนตามจุดประสงค์ถัดไป เช่น การฝึกแบบจุลภาค การสอนพิมพ์ดีด

8. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาสังคม (Social Activities and Problem Curriculum) หลักสูตรแบบนี้จะแตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้ที่มีแนวคิดว่าหลักสูตรควรตรงกับการดำรงชีวิตในสังคมจริงในการสร้างหลักสูตรจึงยึดรากฐานของหน้าที่ทาง สังคม หากมีแนวความคิดว่าหลักสูตรควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาหรือเรื่องต่างๆของชีวิตในสังคม ชุมชน เช่น การป้องกันมลภาวะ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

9. หลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล (Individual Needs and Interest Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เช่น การเน้นที่ ผู้เรียน การเน้นที่ประสบการณ์ โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นตามความรู้ และความสนใจของผู้เรียนมี

ความยืดหยุ่นสูงและผู้เรียนสามารถเรียนได้เป็นรายบุคคล เช่น หลักสูตรของโรงเรียน Summer Hill ที่อังกฤษ ซึ่งนิล (Niel) สร้างขึ้นโดยทำโรงเรียนให้สอดคล้องกับเด็ก เป็นต้น

2.1.5 ระดับของหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับระดับของหลักสูตรไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 19) หลักสูตรมีหลายระดับ เช่น หลักสูตรระดับชาติ หลักสูตรระดับท้องถิ่น หลักสูตรระดับสถานศึกษาและหลักสูตรระดับห้องเรียน ดังนี้

1. หลักสูตรระดับชาติ หรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรแกนที่เขียนไว้กว้าง และบรรจุสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศต้องเรียนรู้เหมือนกัน

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนจะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น มุ่งการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริงในชีวิต

3. หลักสูตรระดับสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทาขึ้นเพื่อนำไปใช้จริง โดยนำหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาขึ้นเอง เช่น หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในสถานศึกษา

4. หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุด ผู้ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ได้แก่ ครู ซึ่งจะนำหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษามาพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

วารีรัตน์ แก้วอุไร (2549 : 93-95) ได้สรุประดับของหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับวัย ระดับการศึกษา เป็นหลักสูตรที่มุ่งสร้างความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นร่วมกันของคนในชาติโดยรวม ผู้มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรระดับนี้คือหน่วยงานระดับชาติ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงมาจากหลักสูตรแม่บทให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น และความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้คือ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาต่างๆ

3. หลักสูตรระดับโรงเรียน เป็นหลักสูตรที่นำหลักสูตรแม่บทและหลักสูตรระดับท้องถิ่น มาพิจารณาเลือกสรรและปรับให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ผู้มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรระดับนี้คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น โดยจัดทำขึ้นในรูปแบบของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งหลักสูตรระดับโรงเรียนนี้ก็คงหมายถึงหลักสูตรระดับห้องเรียนรวมอยู่ด้วย

ชวลิต ชูกำแพง (2551 : 30) กล่าวว่า หลักสูตรมีหลายระดับ ซึ่งสามารถแบ่งระดับของหลักสูตรได้ ดังนี้

1. หลักสูตรระดับชาติ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่เขียนไว้กว้าง ๆ และบรรจุสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศต้องเรียนรู้เหมือนกัน ตัวอย่าง ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เด็กไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเรียนสาระความรู้พื้นฐานเหมือนกัน

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่เหมาะกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น มุ่งการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จริง ตัวอย่างหลักสูตร

ได้แก่ หลักสูตรอบรมต่างๆ ของชุมชนที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมความสามารถของคนในชุมชน และสอดคล้องกับลักษณะของท้องถิ่นนั้น เช่น หลักสูตรการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชุมชน เป็นต้น

3. หลักสูตรระดับสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้จริง โดยนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งต้องนำมาทุกมาตรฐาน และสามารถเพิ่มสาระที่สถานศึกษามีความเห็นว่าสอดคล้องและจำเป็น

4. หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นหลักสูตรที่สำคัญอันนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน จึงเป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนโดยตรง ลักษณะของหลักสูตรดังกล่าวจะปรากฏในรูปของการเขียนโครงการสอน แผนการสอน การปฏิบัติการสอนจริง รวมทั้งมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับในห้องเรียน

สายหยุด ภูปุย (2555 : 9) ได้แบ่งระดับของหลักสูตรแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

1. หลักสูตรระดับชาติ เป็นหลักสูตรแกนหรือหลักสูตรแม่บทในระดับการศึกษาต่าง ๆ เช่น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หลักสูตรระดับอุดมศึกษา

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรระดับชาติมาพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นตามลักษณะทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและลักษณะพิเศษของท้องถิ่น

3. หลักสูตรระดับสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้จริงโดยนำหลักสูตรแม่บทมาปรับให้เป็นหลักสูตรของโรงเรียน รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน

4. หลักสูตรระดับห้องเรียน การพัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นการนำหลักสูตรมาพัฒนาสู่การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้บุคคลที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ คือ ครูผู้สอน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 66-67) ระดับของหลักสูตรเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพราะหลักสูตรน่าจะมี ในทุกระดับของการศึกษา ซึ่งอยู่ที่จะใช้เกณฑ์การแบ่งอย่างไร เช่น ถ้านำระดับทางการศึกษาของชาติ เป็นตัวกำหนดก็อาจจะได้หลักสูตร 3 ระดับ คือ หลักสูตรระดับการศึกษาปฐมวัย หลักสูตรระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือถ้ากำหนดระดับหลักสูตรโดยใช้เกณฑ์ระดับ การนำไปใช้ก็สามารถแบ่งได้ 5 ระดับดังนี้

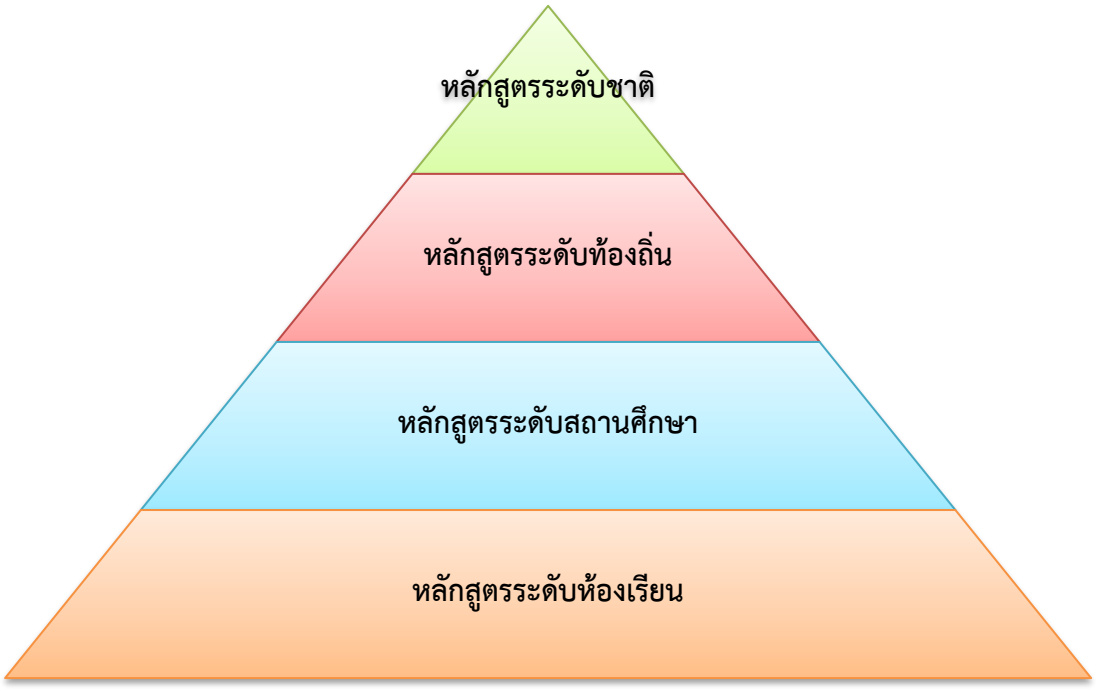
1. หลักสูตรระดับอุดมการณ์ (Ideal Curriculum) หมายถึง หลักสูตรที่เป็นแนวความคิดและข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ของนักการศึกษา ซึ่งต้องการจะให้ผู้เรียนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นักการศึกษาระดับชาติได้มีการสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แล้วได้เสนอแนะไว้เป็นแนวทางของหลักสูตรใหม่ในอนาคต ซึ่งหลักสูตรระดับนี้ ยังเป็นเพียงแนวคิดเท่านั้นยังไม่เป็นหลักสูตรที่ชัดเจน ที่จะนำไปใช้ได้

2. หลักสูตรระดับปกติ (Formal Curriculum) เป็นหลักสูตรซึ่งได้ถ่ายทอดแนวความคิดของ นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ มาเขียนเป็นเอกสารหลักสูตร หลักสูตรในระดับนี้จึงเป็นเพียงส่วน หนึ่งของแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะข้อจำกัดของเอกสารและวิธีการถ่ายทอดด้วยภาษาเขียนจึงไม่สามารถจะถ่ายทอดแนวความคิดทั้งหมดของผู้เชี่ยวชาญมาไว้ในเอกสารหลักสูตรได้ เช่น จากการที่นักการศึกษาระดับชาติได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางของหลักสูตรใหม่ในอนาคตแล้ว ฉบับใหม่ได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. หลักสูตรระดับการเรียนรู้ (Perceived Curriculum) ครูผู้ใช้หลักสูตร ถึงแม้จะเป็นหลักสูตรฉบับเดียวกัน ทั้งนี้เกิดจากพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรตลอดจนความ ในเอกสารหลักสูตรของผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนแตกต่างกันนั่นเอง เช่น หลักสูตรสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียน ซึ่งคณะครูและผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรได้พัฒนามาเป็นหลักสูตรของตนเอง โดยใช้หลักสูตรแกนกลางระดับชาติมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

4. หลักสูตรระดับปฏิบัติการ (Operational Curriculum) เป็นหลักสูตรในระดับการนำไปใช้ในห้องเรียน นั่นคือหลังจากที่มีครูมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างใดแล้ว ก็ต้องนำไปใช้อย่างดีที่สุดแต่เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงแล้วอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ จึงทำให้สภาพการใช้หลักสูตรจริงๆแตกต่างกันจากหลักสูตรในระดับการรับรู้ทั่วไป เช่น หลักสูตรที่ครูได้แปลงจากหลักสูตรสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติการสอนของตนเองในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้รายวิชา ซึ่งจะประกอบไปด้วยเอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน

5. หลักสูตรระดับประสบการณ์ (Experiential Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นกับตัว ผู้เรียน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากการเรียนการสอนในระดับปฏิบัติการ นักเรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์จากหลักสูตรแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคนและวิธีการจัดการเรียนรู้ของครู

แผนภาพที่ 2.1 ระดับของหลักสูตร

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าหลักสูตรมีหลายระดับซึ่งอาจสรุปเป็น 4 ระดับคือ หลักสูตรระดับชาติซึ่งเป็นหลักสูตรที่ใช้เป็นแกนร่วมกันของคนทั้งชาติที่ต้องเรียนเหมือนๆ กัน หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่น

หลักสูตรในระดับสถานศึกษาที่โรงเรียนเป็นผู้พัฒนาขึ้นใช้เองโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และหลักสูตรระดับห้องเรียนที่มีความสำคัญอย่างมากเพราะผู้สอนจะต้องแปลงหลักสูตรของ สถานศึกษานั้นสู่การจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้รับผลลัพธ์การเรียนโดยตรง ซึ่งหากผู้สอนนำ หลักสูตรไปใช้ในระดับห้องเรียนไม่ครอบคลุมหรือผิดเพี้ยนไปจากจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ ก็จะทำให้ผู้เรียนเรียนไม่ครบถ้วนตามที่หลักสูตรกำหนด :ซึ่งผู้เรียนจะได้เพียงความรู้ ทักษะและประสบการณ์บางส่วนไปใช้ในการพัฒนาตนเองและดำรงชีวิต ในอนาคตเท่านั้น ดังนั้นทุกระดับของหลักสูตรจึงมีความสำคัญ สัมพันธ์ร้อยเรียงกันอย่างต่อเนื่องไป ตั้งแต่ต้นจนถึงตัวผู้เรียนซึ่งจะช่วยหล่อหลอมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ในอนาคต (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2564 : 69)

สรุปได้ว่า ระดับของหลักสูตรสามารถแบ่งได้ตามแนวคิดทางการศึกษาและการนำไปใช้จริง โดยมี 5 ระดับ ได้แก่ อุดมการณ์, ปกติ, การเรียนรู้, ปฏิบัติการ, และประสบการณ์ และสามารถแบ่งเป็น 4 ระดับหลัก ได้แก่ ระดับชาติ, ท้องถิ่น, โรงเรียน, และห้องเรียน ทุกระดับมีความสัมพันธ์กัน หากนำไปใช้ไม่ถูกต้อง อาจส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้รับความรู้และทักษะครบถ้วนตามเป้าหมายทางการศึกษา

2.1.6 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540: 21-22) ได้สรุปลักษณะหลักสูตรที่ดีไว้หลายประการดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่มาจากการวางแผนงานที่รัดกุม มีขั้นตอนในการดำเนินงานและตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

2.เป็นหลักสูตรที่มีวิธีการกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหาและการจัดการเนื้อหา การจัดกระบวนการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทฤษฎีการสร้างหลักสูตร

3. เป็นหลักสูตรที่ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เป้าหมายทางการศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. เป็นหลักสูตรที่ได้มาจากแนวคิดของบุคคลหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรทั้งผู้ปกครองประชาชนและผู้เรียน

5. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ปรัชญา จิตวิทยา สังคม เศรษฐกิจและการปกครอง ตลอดจนวัฒนธรรมนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ของชาติ

6. เป็นหลักสูตรที่จัดลำดับเนื้อหาและประสบการณ์ไว้อย่างต่อเนื่อง ไม่ข้ามขั้น ไม่วกวน หรือขาดตอน จนผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ไม่ต่อเนื่อง

7. เป็นหลักสูตรที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ

8. เป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีเนื้อหา กิจกรรม ที่เหมาะสมกับพื้นฐานธรรมชาติความต้องการของผู้เรียน

9. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามในตัวผู้เรียนทุกด้าน รวมทั้งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และช่วยให้ผู้เรียนแก้ปัญหาได้เอง

10. เป็นหลักสูตรที่บอกแนวทางการสอน สื่อการเรียนการสอน และแนวทางการวัดประเมินผลไว้อย่างเหมาะสม

11. เป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวการณ์ต่างๆ ได้ง่าย สามารถนำไปดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

12. เป็นหลักสูตรที่ครูเข้าใจง่ายและนำไปปฏิบัติได้จริงและสะดวก

13. เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระบริบูรณ์เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ความรู้ ทักษะ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

14. เป็นหลักสูตรที่บรรจุเนื้อหา ประสบการณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับช่วงเวลาที่ให้การศึกษา

15. เป็นหลักสูตรที่กำหนดเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพการณ์ดำเนินชีวิตใกล้ตัวผู้เรียน สามารถให้เด็กนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

16. เป็นหลักสูตรที่มีการติดตามและประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรให้ดีขึ้น

สุนีย์ ภู่พันธ์ (2546 : 19-20) ได้กล่าวถึง หลักสูตรที่ดีย่อมส่งผลดีต่อการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน เพราะใช้เป็นแนวทาง สำหรับผู้บริหารและครูนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพต่อไป หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษา

2. ตรงตามลักษณะของพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ

3. ตรงตามลักษณะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และเอกลักษณ์ของชาติ

4. มีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและมีพัฒนาการในทุกด้าน

5. สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ จัดวิชาทักษะ และวิชาเนื้อหาให้เหมาะสมกันในอันที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทุกด้าน

6. หลักสูตรที่ดีควรสำเร็จขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อจะให้ได้ผลดีควรจัดทำเป็นรูปคณะกรรมการ

7. หลักสูตรที่บูรณาการกับวิขาต่าง ๆ และบูรณาการกับชีวิตจริงได้ เพื่อนำไปสู่การเตรียมอนาคต

8. หลักสูตรที่มีแนวความคิดจากความต้องการหรือสิ่งที่เป็นปัญหาที่สอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาของผู้เรียน และชุมชนอย่างแท้จริง

9. หลักสูตรที่ดีจะต้องยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

9.1 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

9.2 ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ

9.3 ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันแสดงลักษณะของสังคม19

9.4 ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

9.5 ความเปลี่ยนแปลงทางปรัชญาการศึกษา

9.6 ความเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางจิตวิทยา

9.7 ความเปลี่ยนแปลงในจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีสัจจะแห่งตน มีมนุษยสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดี

9.8 วิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรม และภาวะความเป็นอยู่ของสังคมที่เปลี่ยนไประบบการปกครองประเทศที่เปลี่ยนแปลง

9.9 ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น ๆ ได้แก่ การบริหารการศึกษา อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา วิธีสอนและการประเมินผลการศึกษา

10. หลักสูตรที่ดีจะต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้ต่อเนื่องกันไป และจะต้องเรียงลำดับความยากง่ายไม่ให้ขาดตอนจากกัน

11. หลักสูตรที่ดีจะต้องมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต เพื่อให้มีความเป็นอยู่อย่างผาสุก

12. หลักสูตรที่ดีจะต้องเพิ่มพูน และส่งเสริมทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นของผู้เรียน

13. หลักสูตรที่ดีย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินชีวิต

14. หลักสูตรที่ดีจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นอิสระ และทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อพัฒนาให้รู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

15. หลักสูตรที่ดีย่อมบอกแนวทาง วิธีสอน และอุปกรณ์สื่อการสอนปรกอบเนื้อหาสาระที่จะสอนไว้อย่างเหมาะสม

16. หลักสูตรที่ดีย่อมมีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อทราบข้อบกพร่องในอันที่จะปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

17. หลักสูตรที่ดีจะต้องจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีโอกาสแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

18. หลักสูตรที่ดีต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา

19. หลักสูตรที่ดีจะต้องจัดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน

20. หลักสูตรที่ดี จะต้องจัดประสบการณ์และกิจกรรมหลาย ๆ ย่าง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกอย่างเหมาะสมตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของแต่ละบุคคล

21. หลักสูตรที่ดีจะต้องวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างเหมาะสมแก่การนำไปปฏิบัติและสะดวกแก่การวัดและประเมินผล

สายหยุด ภูปุย (2555 : 9) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษา

2. ตรงตามลักษณะของพัฒนาการของผู้เรียนในวัยต่าง ๆ

3. ตรงตามลักษณะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และเอกลักษณ์ของชาติ

4. มีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนสมบูรณ์เพียงพอ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและมีพัฒนาการในทุกด้าน

5. สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ จัดวิชาทักษะ และวิชาเนื้อหาให้เหมาะสมกันในอันที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทุกด้าน

6. หลักสูตรที่ดีต้องยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์

7. หลักสูตรที่ดีต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ต่อเนื่องกันไปเรียงลำดับความยากง่ายไม่ให้ขาดตอนจากกัน

8. หลักสูตรที่ดี ย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์

9. หลักสูตรที่ดี ต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย

10. หลักสูตรที่ดีต้องวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างเหมาะสมแก่การนำไปปฏิบัติและสะดวกแก่การวัดและประเมินผล

นอกเหนือจากลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามทัศนะของนักวิชาการในยุคก่อนหน้านี้ ในบริบทของโลกยุคความพลิกผัน (VUCA World) และยุคหลังวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (Post-COVID-19 Era) ลักษณะของหลักสูตรที่ดีได้ถูกยกระดับและปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่ "วิถีการเรียนรู้ใหม่" (New Learning Paradigm) อย่างก้าวกระโดด มารุต พัฒนผล (2564) ได้ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรที่ดีในยุคปัจจุบันและอนาคตต้องมีลักษณะของ "หลักสูตรที่เน้นความคล่องตัว" (Agile Curriculum) ซึ่งหมายถึงหลักสูตรที่ลดความตายตัวของโครงสร้างเนื้อหา แต่เพิ่มความยืดหยุ่นขั้นสูง เพื่อให้สามารถปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและเทคโนโลยีได้อย่างทันท่วงที โดยลักษณะสำคัญของหลักสูตรที่ดีในยุคใหม่ ประกอบด้วย 3 ประการหลัก ได้แก่

1. การมุ่งเน้นสมรรถนะที่เป็นแก่นแท้ (Core Competency-Based) หลักสูตรที่ดีจะไม่เน้นการอัดแน่นเนื้อหาวิชา (Content-heavy) จนเกินความจำเป็น แต่จะคัดกรองเฉพาะ "แนวคิดหลัก" (Big Ideas) และมุ่งเน้นการสร้างสมรรถนะที่จำเป็นต่อการเอาชีวิตรอดและการทำงานในอนาคต เช่น ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น (วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนผล, 2564)

2. การตอบสนองความต้องการระดับบุคคล (Personalized Learning) หลักสูตรที่ดีต้องมีกลไกที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Pathway) ของตนเองได้ตามความถนัด ความสนใจ และบริบทการทำงานจริง สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาแบบเปิดกว้างที่ผู้เรียนมีอำนาจในการกำกับการเรียนรู้ของตนเอง (Learner Agency)

3. การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงอย่างไร้รอยต่อ (Seamless Technological Integration) หลักสูตรที่ดีต้องถูกออกแบบให้สอดรับกับนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Ecosystem) สามารถรองรับการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาได้ทุกที่ทุกเวลา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของหลักสูตรที่ดีในบริบทปัจจุบัน จึงมิใช่เพียงเอกสารที่ระบุโครงสร้างวิชาและจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สมบูรณ์ตามหลักวิชาการเท่านั้น แต่ต้องเป็น "หลักสูตรที่มีชีวิต (Living Curriculum)" ที่สามารถปรับเปลี่ยน ลื่นไหล และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ความท้าทายของสังคมร่วมสมัย คุ้มครองความแตกต่างระหว่างบุคคล และยกระดับศักยภาพของผู้เรียนเพื่อเตรียมพร้อมสู่อนาคตที่ไม่แน่นอนได้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า ลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามทัศนะของนักวิชาการ คือหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาชาติ ปรัชญา วัฒนธรรม และประเพณี โดยมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะปรับตัวให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน หลักสูตรที่ดีจะต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยออกแบบเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับ

วัย ระดับพัฒนาการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ (คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น) นอกจากนี้ ในด้านโครงสร้างของหลักสูตรจะต้องมีความสมบูรณ์ มีการจัดเรียงลำดับความยากง่ายของเนื้อหาและประสบการณ์อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ไม่ซ้ำซ้อนหรือขาดตอน ยิ่งไปกว่านั้น หลักสูตรจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยระบุแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อ และกระบวนการวัดและประเมินผลไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถทำความเข้าใจและนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย หลักสูตรที่สมบูรณ์ควรเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และต้องได้รับการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระยะ เพื่อนำข้อค้นพบมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดอยู่เสมอ

2.1.7 ทิศทางและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยช่วงหลังปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมาต้องเผชิญกับความท้าทายจากพลวัตโลกที่ผันผวน (VUCA World) และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด (Digital Disruption) สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) อย่างถอนรากถอนโคน จากเดิมที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงวิชาการแบบตัดขาดจากโลกภายนอก (Ivory Tower) ไปสู่การเป็นกลไกสำคัญในการสร้าง "ทุนมนุษย์ (Human Capital)" ที่พร้อมขับเคลื่อนประเทศและปรับตัวได้ในทุกสภาวการณ์ โดยสามารถสังเคราะห์ทิศทางและแนวทางหลักออกเป็น 4 มิติสำคัญ ดังนี้

1. การยึดโยงกับยุทธศาสตร์ชาติและทิศทางเศรษฐกิจใหม่ (Macro-Level Alignment & Outcome-Based Education) การพัฒนาหลักสูตรยุคใหม่ถูกกำหนดให้ต้องสอดรับกับทิศทางระดับมหภาคอย่างแยกไม่ออก และต้องใช้แนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ที่ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ประเทศไทยระยะ 20 ปี ซึ่งมีหัวใจหลักคือการนำพาประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง ผ่านการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Productive Growth Engine) และการสร้างเวทีการทำงานร่วมกัน (Collaborative Network) (นุกูล แดงภูมี, 2567)

นอกจากนี้ การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) ยังต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่เน้นการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงให้มีทักษะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำราญ ศรีคำมูล และคณะ, 2568) หลักสูตรจึงต้องถูกออกแบบมาเพื่อรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve) และประเด็นท้าทายของสังคม โดยงานวิจัย องค์ความรู้ และนวัตกรรมที่เกิดจากผู้เรียนจะต้องไม่หยุดอยู่แค่บนหิ้ง แต่ต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ช่วยแก้ปัญหาชุมชน และสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Creation) ให้กับประเทศ สังคม และภาคเอกชนได้อย่างเป็นรูปธรรม (จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ, 2563)

2. การบูรณาการข้ามศาสตร์และการสร้างสมดุลแห่งทักษะ (Interdisciplinary Approach & Skill Balancing) ปรากฏการณ์ในโลกยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนเกินกว่าจะแก้ไขได้ด้วยศาสตร์ใด

ศาสตร์หนึ่งเพียงลำพัง ตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลจึงไม่ต้องการบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญแบบไซโล (Silo) อีกต่อไป หลักสูตรอุดมศึกษาจึงต้องทลายกำแพงระหว่างคณะหรือสาขาวิชา (De-silo) และมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ (Interdisciplinary/Multidisciplinary) เช่น การผสานความรู้ด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมมนุษย์เข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลและการจัดการองค์กร เพื่อทำความเข้าใจผู้บริโภคยุคใหม่ (อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ, 2568) หรือการผสานศาสตร์ด้านการออกแบบเข้ากับความรู้ด้านธุรกิจและการตลาด เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมบริการ (จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ, 2563)

นอกจากนี้ ตามข้อเสนอแนะขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้เน้นย้ำว่า หลักสูตรต้องสร้างสมดุล (Balance) ระหว่าง "ทักษะด้านดิจิทัล (Digital/Hard Skills)" ที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์ข้อมูลและการใช้เทคโนโลยี และ "ทักษะทางสังคมและพฤติกรรม (Soft/Behavioral Skills)" เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) เพื่อให้บัณฑิตมีคุณลักษณะที่ปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถทดแทนได้ และสามารถทำงานร่วมกับเทคโนโลยีและมนุษย์ด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ, 2568)

3. นิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต (Flexible Learning Ecosystems & Lifelong Learning) โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมสูงวัยทำให้กลุ่มเป้าหมายของการอุดมศึกษาเปลี่ยนไป รูปแบบการจัดการศึกษาจึงต้องปรับตัวอย่างขนานใหญ่เพื่อรองรับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เนื่องจากผู้คนตระหนักถึงความจำเป็นในการยกระดับศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำราญ ศรีคำมูล และคณะ, 2568)

หลักสูตรยุคใหม่จึงต้องถูกออกแบบให้มีความยืดหยุ่นสูง (Agile Curriculum) ทำลายข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ โดยผู้เรียนส่วนใหญ่มีความต้องการรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ผสานการเรียนในชั้นเรียน (On-site) เข้ากับการเรียนออนไลน์ (Online) อย่างไร้รอยต่อ ยิ่งไปกว่านั้น สถาบันการศึกษายังต้องพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ เช่น การแตกโมดูลการเรียนรู้ให้มีขนาดเล็กลงในรูปของหลักสูตรระยะสั้น (Short Course) หรือระบบใบรับรองสมรรถนะย่อย (Micro-credentials) ที่ผู้เรียนสามารถนำมาเทียบโอนและเก็บสะสมในระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ได้ ระบบนี้จะช่วยรองรับกลุ่มคนวัยทำงานที่ต้องการพัฒนาทักษะใหม่ (Reskill) หรือยกระดับทักษะเดิม (Upskill) ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำงานได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้จบการศึกษาเต็มรูปแบบ (จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ, 2563)

4. การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการและการเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับภาคอุตสาหกรรม (Experiential & Work-based Learning) การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนบทบาทของผู้สอนจาก "ผู้ถ่ายทอดความรู้ (Lecturer)" ไปสู่ "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator/Coach)" หลักสูตรที่ประสบความสำเร็จจะต้องเน้นการสร้างประสบการณ์ตรงผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Experiential Learning) และการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-based Learning) (นุกูล แดงภูมี, 2567)

การจะบรรลุเป้าหมายนี้ได้ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัยที่เข้มแข็งกับภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรม หรือชุมชน (University-Industry Linkage) ในลักษณะของการร่วมผลิตบัณฑิต (Co-creation/Co-design) โดยการดึงโจทย์วิจัยประเด็นปัญหาจริง (Pain points) จากองค์กรภายนอกมาเป็นกรณีศึกษาให้นักศึกษาได้ร่วมแก้ไข รวมถึงการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work-Integrated Education: CWIE) หรือการทำโครงการร่วมกับสถานประกอบการทั้งในและต่างประเทศ (จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ, 2563) กระบวนการเหล่านี้จะช่วยลดช่องว่าง (Gap) ระหว่างโลกวิชาการกับโลกแห่งการทำงาน ทำให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีสมรรถนะสูง เป็นบุคลากรที่พร้อมทำงานได้ทันที (Ready to work) และสามารถปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมองค์กรได้อย่างรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป ทิศทางและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ภายใต้บริบทของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการก้าวข้ามขีดจำกัดของการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิม หลักสูตรยุคใหม่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การถ่ายทอดวิชาความรู้ แต่ต้องทำหน้าที่เป็น "เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์" ในการพัฒนาทุนมนุษย์ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ความต้องการของตลาดแรงงาน และความผันผวนของโลกยุคดิจิทัล

การออกแบบหลักสูตรที่ประสบความสำเร็จจึงต้องอาศัยการเปิดมุมมองให้กว้างขึ้น ผ่านการบูรณาการข้ามศาสตร์ การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อรองรับการศึกษาตลอดชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในสภาพแวดล้อมของการทำงาน (Work-based Learning) ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะสูง มีทักษะที่สมดุลทั้ง Hard Skills และ Soft Skills สามารถปรับตัวได้เร็ว และพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน

2.1.8 แนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE)

การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการอุดมศึกษาที่ปรับเปลี่ยนจากการเน้นกระบวนการและปัจจัยนำเข้า (Input-based) ไปสู่การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่เกิดกับตัวผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดการศึกษาเป็นหลัก แนวคิดนี้ปฏิเสธการวัดความสำเร็จจากเพียงปริมาณเนื้อหาที่ผู้สอนถ่ายทอด แต่จะมุ่งเน้นว่าผู้เรียน "ทำอะไรได้บ้าง" จากความรู้ที่ได้รับ สเปดี (Spady, 1994) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดนี้ ได้กำหนดหลักการสำคัญ 4 ประการในการจัดการศึกษาแบบ OBE ได้แก่ 1) ความชัดเจนของจุดเน้น (Clarity of focus) คือการกำหนดเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนอย่างชัดเจน 2) การออกแบบย้อนกลับ (Designing down) คือการนำเป้าหมายสูงสุดนั้นมาเป็นจุดเริ่มต้นในการถอดรหัสเพื่อออกแบบหลักสูตร รายวิชา และกิจกรรม 3) ความคาดหวังระดับสูง (High expectations) คือการตั้งความหวังว่าผู้เรียนทุกคนสามารถบรรลุผลลัพธ์ขั้นสูงได้หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม และ 4) การขยายโอกาส (Expanded opportunities) คือการจัดสรรวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามศักยภาพที่แตกต่างกัน

ในเชิงการนำไปสู่การปฏิบัติในระดับหลักสูตรอุดมศึกษา แนวคิด OBE มักถูกขับเคลื่อนคู่กับทฤษฎี "การจัดแนวทางเชิงสร้างสรรค์" (Constructive Alignment) ของ บิกส์ และ แทง (Biggs & Tang, 2011) ซึ่งระบุว่า หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากลจะต้องมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันอย่างสมบูรณ์ใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Intended Learning Outcomes) 2) กิจกรรมการเรียนการสอน (Teaching and Learning Activities) ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และ 3) ภาระงานและการประเมินผล (Assessment Tasks) ที่สามารถวัดพฤติกรรมหรือสมรรถนะตามที่กำหนดไว้ในผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงโดยไม่พึ่งพาเพียงการสอบข้อเขียน

ในบริบทของการอุดมศึกษาไทย สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2566) ได้กำหนดทิศทางให้สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์เพื่อยกระดับคุณภาพบัณฑิตให้ตอบโจทย์ตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ในกระบวนการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อพัฒนาหลักสูตรใหม่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์เก่า และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำ "ความคาดหวัง" เหล่านั้นมาเป็นฐานในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) ก่อนที่จะดำเนินการกำหนดโครงสร้างรายวิชา

อรนิภา ไทยแท้ และคณะ (2566) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เป็นฐานจะช่วยให้การระบุสมรรถนะของผู้เรียนมีความเฉพาะเจาะจงและประเมินผลได้จริง ซึ่งเมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา จะช่วยเป็นเครื่องมือนำทางให้ผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถออกแบบโครงสร้างที่ยืนยันได้ว่า บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจะไม่เพียงแต่มีความรอบรู้เชิงทฤษฎีในหลักพุทธธรรม แต่ต้องมี "สมรรถนะ (Competency)" ในการบูรณาการหลักพุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการ การพัฒนาชุมชน และการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) ในระดับอุดมศึกษายุคปัจจุบัน

2.1.9 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในทุกช่วงวัยของมนุษย์ โดยอาชัญญา รัตนอุบล (2565) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ใช่เพียงแค่การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) แต่ยังครอบคลุมถึงการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของสังคมโลก (VUCA World) ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากรที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ การปรับตัว และการยกระดับทักษะ (Upskill/Reskill) ให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเป็นเพียงแหล่ง "ผลิตบัณฑิต" ประจำช่วงวัย ไปสู่การเป็น "ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต" (Lifelong Learning Ecosystem) ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2565) ที่ได้ประกาศทิศทางการปฏิรูป

อุดมศึกษาโดยการผลักดันแนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกช่วงวัย ทั้งนักศึกษาและคนวัยทำงาน สามารถสะสมผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา และนำประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงมาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ นโยบายนี้ตอกย้ำให้เห็นว่าหลักสูตรอุดมศึกษายุคใหม่ต้องมีความยืดหยุ่น (Agile) สูง สามารถแตกแขนงเนื้อหาออกเป็นหลักสูตรระยะสั้น (Short Course) หรือรูปแบบใบรับรองสมรรถนะ (Micro-credentials) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่ตนต้องการนำไปใช้แก้ปัญหาในการทำงานได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องรอเรียนเต็มรูปแบบจนจบหลักสูตร

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกับศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาจะพบว่ามีความสอดคล้องกันอย่างลึกซึ้งผ่านหลัก "สิกขา" หรือกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ตราบที่มนุษย์ยังคงต้องเผชิญกับกิเลสและปัญหาของชีวิต (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

ดังนั้น ในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยจึงควรบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าไว้ในการออกแบบโครงสร้างและรูปแบบการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) การเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ และบุคลากรในองค์กรศาสนาที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคมอยู่แล้วสามารถนำประสบการณ์ทางวิชาชีพของตนมาเทียบโอนเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ กระบวนการเหล่านี้จะช่วยขยายฐานกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าเรียน ตอบสนองผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ (Adult Learners) สร้างแรงจูงใจในการศึกษาต่อ และยืนยันได้ถึงความเป็นไปได้ในการดำรงหลักสูตรไว้อย่างยั่งยืนในอนาคต

2.2 ทฤษฎีหลักสูตร

2.2.1 ความหมายของทฤษฎี

นักการศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรได้ให้ความหมายของคำว่า "ทฤษฎี" ไว้ดังนี้

ทฤษฎี (Theory) มาจากภาษากรีกว่า Theoria หมายความว่า การตื่นตัวของจิตใจ ดังนั้นทฤษฎีเป็นลักษณะของการมองความจริงอันบริสุทธิ์

Beauchamp (1981:11) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ทฤษฎี” ว่าเป็นข้อความที่กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ แต่ข้อความที่กล่าวถึงความสัมพันธ์กันนั้นเป็นข้อความประเภทไหน ยังตกลงกันไม่ได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 504) ให้ความหมายคำว่า “ทฤษฎี” หมายถึง ความเห็น การเห็นด้วยใจ ลักษณะที่คิดคาดเอาตามหลักวิชา เพื่อเสริมเหตุผลและรากฐานให้แก่ปรากฏการณ์หรือข้อมูลในภาคปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างมีระเบียบ

สงัด อุทรานันท์ (2530: 1-3) ได้ให้นิยามคำว่า "ทฤษฎี" ใน 3 ลักษณะ คือ (1) ทฤษฎี คือ ข้อความบอกลักษณะหรือกล่าวในเชิงสรุปปรากฏการณ์ต่างๆ (2) ทฤษฎี คือ ข้อความที่อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ และ (3) ทฤษฎี คือ ข้อความที่ทำนายปรากฏการณ์ ต่างๆ

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒนสกุล (2534 : 34) ให้ความหมาย ทฤษฎี (Theory) หมายถึง หลักการที่ผ่านการพิสูจน์แล้ว และกำหนดขึ้นมาเพื่อจะได้ทำหน้าที่อธิบายการกระทำหรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 79) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ทฤษฎี” เป็นข้อความที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ ต่างๆ เพื่อสรุป หรืออธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทฤษฎีว่า เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ได้เรียนรู้อะไรอีกมากมาย โดยทฤษฎีจะช่วยจัดระดับข้อมูลจำนวนมากที่มี ความยุ่งยากซับซ้อนให้เป็นระเบียบง่ายแก่ความเข้าใจ ช่วยขยายขอบเขตความรู้ของมนุษย์ให้กว้างขวางขึ้น รวมทั้งทฤษฎีนี้จะเป็นเครื่องมือของมนุษย์ในการทำนายหรือคาดการณ์สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถควบคุมและแก้ไขปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎี คือ ข้อความที่อธิบาย สรุป หรือทำนายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ช่วยให้เข้าใจข้อมูลที่ซับซ้อน ขยายขอบเขตความรู้ และใช้เป็นเครื่องมือในการคาดการณ์และควบคุมสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อสังคม

2.2.2 ความหมายของทฤษฎีหลักสูตร

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีหลักสูตรไว้หลากหลาย ดังนี้

Beauchamp (1981: 204) ได้กล่าวไว้ว่า “ยังไม่มีทฤษฎีหลักสูตรปรากฏอยู่เลย” และเขาได้ให้ข้อคิดในการสร้าง ทฤษฎีหลักสูตรว่า ทฤษฎีหลักสูตรต้องเริ่มจากนิยามองค์ประกอบของเหตุการณ์ให้ชัดเจน โดยมีความกระจ่างชัดในเรื่องของค่านิยมและแหล่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการตัดสินใจ ต้องระบุลักษณะของการออกแบบหลักสูตรให้ชัดเจนและอธิบายกระบวนการที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจในการจัดทำหลักสูตรและความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเหล่านั้นและทฤษฎีหลักสูตรต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้อย่างต่อเนื่องซึ่ง McCutcheon (1982) ก็ได้กล่าวไว้สอดคล้องกับ Beauchamp ที่ว่า “ยังมีข้อสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีหลักสูตรที่แตกต่างกันและกระจัดกระจายกันอยู่มาก” โดยที่ สงัด อุทรานันท์ (2530: 79-80) เห็นว่า Beauchamp เป็นผู้ที่เสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการสร้างทฤษฎีหลักสูตรไว้ชัดเจนกว่าคนอื่นๆโดยเสนอว่าทฤษฎีหลักสูตรน่าจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร (Design Theories) และทฤษฎีวิศวกรรมหลักสูตร (Engineering Theories) และคำศัพท์ทางทฤษฎีหลักสูตรที่ Beauchamp เสนอนี้ได้เป็นที่ยอมรับของนักพัฒนาหลักสูตร

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒนสกุล (2534 : 34) ได้ให้นิยามความหมาย ทฤษฎีหลักสูตร (Curriculum Theory) หมายถึง ข้อความที่อธิบายความหมายของหลักสูตรโดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ชี้นำแนวทางการพัฒนาการใช้และการประเมินผลหลักสูตรประกอบกัน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 80) ทฤษฎีหลักสูตร หมายถึง หลักการเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบโดยมีกระบวนการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่ชัดเจน ถูกต้อง เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ รวมทั้งนำเสนอแนวทางการใช้หลักสูตรสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

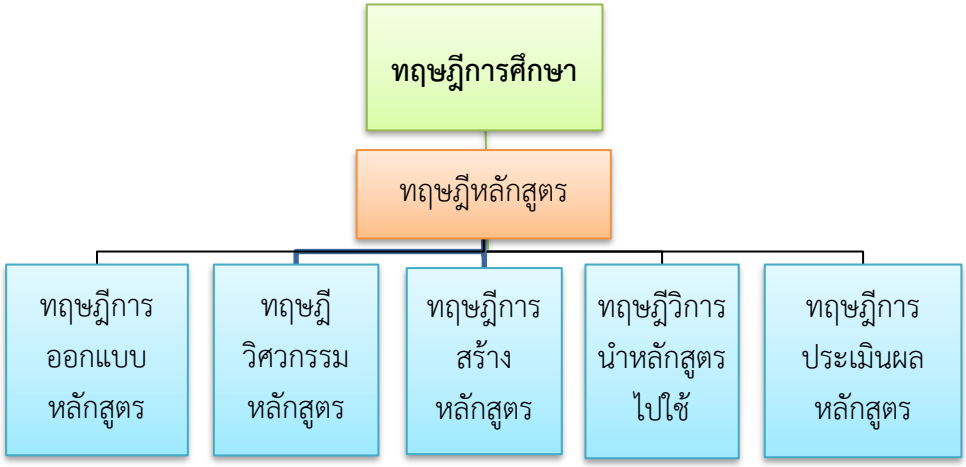
สรุปได้ว่า ทฤษฎีหลักสูตรยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัดและมีความหลากหลาย โดยมุ่งเน้นการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรให้ชัดเจน รวมถึงการออกแบบและพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีหลักสูตรสามารถแบ่งออกเป็น ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร และ ทฤษฎีวิศวกรรมหลักสูตร ซึ่งช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีคุณภาพและตอบสนองต่อการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

2.2.3 ความสำคัญของทฤษฎีหลักสูตร

การพัฒนาทุกสิ่งให้มีความสมบูรณ์ใช้งานได้อย่างมีคุณภาพคงต้องมีทฤษฎีเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ทฤษฎีหลักสูตรนี้ก็เช่นเดียวกันที่เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งแก่นักพัฒนาหลักสูตรผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรและผู้นำหลักสูตรไปใช้ โดยที่ทฤษฎีหลักสูตรจะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจในหลายประการ คือ ทฤษฎีจะบอกให้ทราบปรากฏการณ์ต่างๆ ด้านหลักสูตร ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ด้านหลักสูตรที่เกิดขึ้นนั้นและทฤษฎีช่วยทำนายปรากฏการณ์ด้านหลักสูตรที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ นอกจากนี้แล้วทฤษฎีหลักสูตรยังช่วยจัดระเบียบข้อมูลจำนวนมากที่ได้จากการวิจัยให้เป็นระเบียบแบบแผนง่ายแก่ความเข้าใจ ซึ่งจะช่วยขยายขอบเขตความรู้ของมนุษย์ให้กว้างขวางขึ้น และมนุษย์จะนำทฤษฎีเหล่านี้ไปเป็นเครื่องมือในการทำนาย คาดการณ์และควบคุมปรากฏการณ์ต่างๆด้านหลักสูตรได้ดังนี้ Glatthorn, Whitehead and Boschee (2016:96) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 81) ได้ให้ความเห็นว่าทฤษฎีหลักสูตรมีความสำคัญ ในเชิงนโยบายที่ช่วยสร้างความสนใจของนักการศึกษาที่จะวิจัยพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น และสงัด อุทรานันท์ (2530: 12-43) สรุปว่า ทฤษฎีจะเป็นสิ่งกำหนดแนวทางปฏิบัติ ซึ่งทฤษฎีและปฏิบัติจึงเป็นของคู่กันและต้องไปด้วยกัน การทำงานที่ขาดทฤษฎีเป็นการทำงานแบบไม่มีหลักเกณฑ์หรือขาดหลักยึดในการทำงาน โอกาสที่จะเกิดความสับสนหรือความล้มเหลวในการทำงานจึงมีมาก ดังนั้นทฤษฎีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสนับสนุนการปฏิบัติงานให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายแต่ทั้งนี้นักทฤษฎีที่ทำอะไรไม่เป็นเปรียบเสมือนผู้ที่นั่งอยู่บนหอคอยงาช้าง ส่วนผู้ปฏิบัติที่ทำงานโดยปราศจากทฤษฎีก็เปรียบเสมือนมวยวัด หรือมวยไม่มีครูนั่นเอง และถ้านำทฤษฎีซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการจัดการศึกษา และมีการศึกษารวบรวมข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจแล้วก็ย่อมจะทำให้เกิดความกล้าที่จะตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างเหมาะสมและเกิดการผิดพลาดน้อยที่สุด ดังเช่น ประเทศไทยกำลังจะเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency Based Curriculum) แต่บางกลุ่มอาจจะยังไม่เห็นด้วย ซึ่งถ้ามีการศึกษาข้อมูลและพัฒนาหลักสูตรที่ มีรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับเด็กไทยมากที่สุดก็น่าจะเกิดประโยชน์ต่อคุณภาพการศึกษาไทย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีหลักสูตรมีความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างความเข้าใจและการตัดสินใจที่ถูกต้อง โดยช่วยอธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ ด้านหลักสูตร ทฤษฎียังช่วยจัดระเบียบข้อมูลจากการวิจัยให้เข้าใจง่ายและขยายขอบเขตความรู้ ซึ่งช่วยในการควบคุมและทำนายปรากฏการณ์ในอนาคต การใช้ทฤษฎีร่วมกับการปฏิบัติทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีความเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตัดสินใจที่เหมาะสมและลดข้อผิดพลาดในการพัฒนาการศึกษา

2.2.4 ทฤษฎีหลักสูตร

แผนภาพที่ 2.2 องค์ประกอบของทฤษฎีหลักสูตร

จากแผนภาพที่ 2 องค์ประกอบของทฤษฎีหลักสูตรนำมาอธิบายรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) นับว่ามีความสำคัญเป็นเบื้องต้นที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีความเข้าใจ ซึ่งถ้าไม่เข้าใจอย่างดีแล้วก็จะไม่สามารถออกแบบหลักสูตรที่ดีได้ ซึ่งการออกแบบหลักสูตรนั้นนักพัฒนาหลักสูตรต้องเรียนรู้ 2 ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรและการกำหนดรูปแบบของหลักสูตรดังนี้

1.1 องค์ประกอบของหลักสูตร สิ่งแรกที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องเรียนรู้เพื่อออกแบบหลักสูตรที่ดีก็คือ การจัดส่วนประกอบหรือองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้สัมพันธ์กัน ซึ่ง Taba (1962: 422-423); Omstein and Hunkins (2014:236) และ Tyler (1971:1) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 83) ต่างเห็นสอดคล้องกันว่าองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญควรมี 4 ส่วนคือ จุดมุ่งหมายหรือการดำเนินการและการประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันดังนี้

1.1.1 จุดประสงค์ (Objectives) เป็นแนวทางการเรียนการสอน ทำให้ผู้สอนรู้ว่ามีจุดประสงค์อะไรบ้างในการสอน ต้องสอนเนื้อหาอะไร สอนใคร สอนทำไม และจะมีวิธีสอนและประเมินผลอย่างไร

1.1.2 เนื้อหา (Subject matters) เป็นสาระของความรู้และประสบการณ์ ในการแสวงหาความรู้ ตามศาสตร์สาขาวิชานั้นๆ ให้กับผู้เรียน ให้มี คุณลักษณะตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

1.1.3 วิธีสอนและการดำเนินการ (Methods and organization) โดยการใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ จิตใจที่ดี และคุณลักษณะตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

1.1.4 การประเมินผลหลักสูตร (Assessment) ในอดีตจะใช้คำว่าประเมิน (Evaluation) เพื่อตัดสินผลการเรียน แต่ในอนาคตจะเปลี่ยนเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

(Formative assessment) โดยประเมินผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการจิตใจ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การทราบถึงทฤษฎีการออกแบบหลักสูตรที่ว่าหลักสูตรประกอบด้วยอะไรบ้างนี้จะเป็นแนวทางสำหรับนักพัฒนาหลักสูตรดำเนินงานอย่างมีเป้าหมายและออกแบบหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันในทุกองค์ประกอบซึ่งจะเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นระบบเดียวกันและมองเห็นภาพหลักสูตรที่เข้าใจตรงกันทั้งนักพัฒนาหลักสูตรและผู้ใช้หลักสูตร

1.2 การกำหนดรูปแบบของหลักสูตร ประเด็นที่สองที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องเรียนรู้ เพื่อนำไปออกแบบหลักสูตร ให้มีคุณภาพนั้น ก็คือ การกำหนดรูปแบบของหลักสูตร ซึ่งในที่นี้นำเสนอให้เห็นบางรูปแบบที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรได้ 6 รูปแบบ ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 รูปแบบของหลักสูตร

จากรูปแบบหลักสูตรข้างต้นเพื่อขยายความให้เข้าใจลักษณะสำคัญของแต่ละรูปแบบหลักสูตร ที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องใช้ทฤษฎีเพื่อนำไปคิดพัฒนาหลักสูตรในอนาคตได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2.1 ลักษณะสำคัญของแต่ละรูปแบบหลักสูตร

ลักษณะสำคัญ	รูปแบบหลักสูตร					
	หลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก	หลักสูตรที่ยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก	หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก	หลักสูตรที่ยึดทักษะกระบวนการเป็นหลัก	หลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก	หลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต
จุดมุ่งหมาย	มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่างๆ	เน้นพัฒนาด้านความสนใจและความสามารถของผู้เรียน	มุ่งเน้นกิจกรรมและปัญหาสังคมสร้างการทำงานร่วมกัน	มุ่งเน้นความสามารถในการดำเนินการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ	มุ่งเน้นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ	มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต
เนื้อหาสาระ	จัดเป็นรายวิชา สัมพันธ์วิชา หมวดวิชา แกนวิชา บูรณาการ	เนื้อหาสาระยืดหยุ่นตอบสนองความต้องการนี้และสนใจของผู้เรียน	กิจกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมบูรณาการความรู้ในศาสตร์ต่างๆ	เนื้อหาเน้นที่กระบวนการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต	กำหนดเนื้อหาความรู้จากพื้นฐานให้ลึกซึ้งที่เน้นการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ	เรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำงานและดำรงชีวิตจริงในอนาคต
การจัดประสบการณ์การเรียน	ถ่ายทอดความรู้จากครูที่มีความรู้เพราะแต่ละวิชา	เปิดโอกาสให้เด็กเรียนด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก	เน้นกระบวนการทำงานร่วมกันผ่านโครงการกิจกรรมในสังคม	ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงดูจากประสบการณ์และประสานงาน	ให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วฝึกงานจนชำนาญผู้สอนประสานงานและตรวจสอบสมรรถภาพผู้เรียน	เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการทำงานและเรียนโดยใช้การเรียนออนไลน์ช่วยเรียนรู้
การประเมินผล	การประเมินตามจุดประสงค์	เน้นประเมินเพื่อพัฒนาตัวผู้เรียนความจำจะให้ความสำคัญน้อย	เน้นการสร้างสรรค์สังคมที่มีผู้เรียนเป็นผู้ร่วมประเมิน	เน้นประเมินกระบวนการปฏิบัติงานผลงานที่สำเร็จเป็นส่วนประกอบ	มุ่งประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ	ประเมินการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงในสิ่งที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

จากตารางที่ 2.1 มีข้อสังเกตว่ารูปแบบหลักสูตรทั้ง 5 รูปแบบแรกเป็นแนวคิดเดิมซึ่งอาจมีความเหมาะสมกับบริบทเดิมๆที่ผ่านมาแต่รูปแบบที่ 6 หลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้เขียนกำหนดเพิ่มเติมขึ้นมาเนื่องจากรูปแบบหลักสูตรใหม่นี้จากเหมาะสมกับหลักสูตรในอนาคตหรือในศตวรรษที่ 21 มากกว่ารูปแบบของกลุ่มอื่นๆที่ทุกสถาบันการศึกษาต้องพัฒนาขึ้นอย่างแน่นอน ดังเช่นมหาวิทยาลัยแห่งชาติของประเทศสิงคโปร์ (NUS) ที่ประกาศตัวเป็นมหาวิทยาลัยเรียนรู้ตลอดชีวิตไปแล้ว โดยปรับหลักสูตรเป็นแบบเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งผู้เรียนในระบบและผู้เรียนนอกระบบที่จบไปแล้ว ก็สามารถเข้ามาเรียนได้ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้หลักสูตรอื่นๆก็ยังมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรที่ 6 ได้ เช่น การนำเนื้อหาสาระที่เป็นความต้องการและความสนใจของ

ผู้เรียนและกิจกรรมในปัญหาสังคมเป็นหลักของหลักสูตรที่ยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักและหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลักมาใช้ในหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้การจัดหลักสูตรตามรูปแบบที่กล่าวมาทั้งหมดนักพัฒนาหลักสูตรคงต้องศึกษาข้อมูลที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้ชัดเจนแล้วจึงดำเนินการเลือกรูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับสารสนเทศนั้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตรสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพ นักพัฒนาหลักสูตรต้องเข้าใจองค์ประกอบหลักของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย จุดประสงค์, เนื้อหา, วิธีการสอนและการดำเนินการ, และการประเมินผล การออกแบบหลักสูตรต้องทำให้แต่ละองค์ประกอบสัมพันธ์กันเพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีเป้าหมายชัดเจนและมีความสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังต้องกำหนดรูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ

2.ทฤษฎีวิศวกรรมหลักสูตร

วิศวกรรมหลักสูตร เป็นศัพท์ใหม่ในยุคหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรซึ่งหมายถึงกระบวนการทุกอย่างที่จำเป็นในการกระทำให้ระบบหลักสูตรเกิดขึ้นในสถานศึกษาได้แก่ การสร้างหรือจัดทำหลักสูตร การใช้หลักสูตร การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรและการประเมินระบบหลักสูตร (Beauchamp, 1981 : 108) วิศวกรรมหลักสูตรจึงมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีคุณภาพและเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้มากที่สุด ดังเช่นการพัฒนาหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากส่วนกลางแล้วดำเนินนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามจุดหมายของหลักสูตร หรือการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

ในระดับอุดมศึกษาแล้วนำไปสู่การปฏิบัติการสอนในคณะต่างๆ เพื่อพัฒนานิสิตหรือนักศึกษาให้มีคุณภาพตามที่สังคมคาดหวัง รูปแบบของวิศวกรรมหลักสูตร (Models for Curriculum Engineering) นี้มีการดำเนินการมาในหลายรูปแบบซึ่งมีความเหมาะสมเฉพาะในแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังนี้ (สงัด อุทรานันท์, 2530: 104-109)

2.1 รูปแบบการบริหาร (The Administrative Model) รูปแบบวิศวกรรม หลักสูตรดั้งเดิมที่มีความคุ้นเคยกันมากก็คือ รูปแบบการบริหาร (Administrative Model) หรือกระบวนการดำเนินการจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างการทำงานในรูปแบบนี้มักจะเป็นการจัดทำหลักสูตรสำหรับใช้กับหน่วยงานภายในระบบบริหารอันเดียวกัน โดยมากจะดำเนินการในลักษณะของการจัดตั้งคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการ คณะกรรมการจะเป็นผู้สร้างหลักสูตรและเตรียมการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ตามรูปแบบนี้ ผู้ใช้หลักสูตรจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาระและเทคนิควิธีต่างๆและต้องปฏิบัติตามข้อเสนอแนะในหลักสูตรภายหลังที่ได้มีการประกาศให้มีการใช้หลักสูตรแล้ว ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรแบบนี้จึงไม่มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยเพียงพอและคุณภาพของการใช้หลักสูตรจึงไม่ค่อยสูงนักรูปแบบนี้จะเห็นชัดเจนในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551) ที่ส่วนกลางโดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดหลักสูตรกันกลางขึ้นแล้วสั่งการให้สถานศึกษานำไปใช้หรือพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางนี้กำหนดไว้ซึ่งนับว่าเป็นจุดอ่อนของหลักสูตรที่ขาดความเป็นอิสระของสถานศึกษาและท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง

2.2 รูปแบบการปฏิบัติการจากเบื้องล่าง (The Grass Roots Model) รูปแบบการจัดทำหลักสูตรแบบนี้จะเป็นรูปแบบตรงกันข้ามกับแบบแรก การจัดทำหลักสูตรในลักษณะของการปฏิบัติการจากเบื้องล่างไปสู่เบื้องบนนี้มาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่าการพัฒนาหลักสูตรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพถ้าหากครูผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังสมควรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรด้วย สำหรับจุดอ่อนของการจัดทำหลักสูตรแบบนี้จะมีปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมและขาดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานตัวอย่างเช่น การพัฒนาหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันที่คณาจารย์ในคณะได้เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรของตนเองขึ้นมาแล้วเสนอสภามหาวิทยาลัยเป็นผู้อนุมัติใช้หลักสูตรและอาจรวมถึงสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีโอกาสบางส่วนในการพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมตามบริบทของสถานศึกษาตนเองเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนของตนเอง

2.3 รูปแบบการสาธิต (The Demonstration Model) การสาธิตเพื่อการพัฒนาหลักสูตร จะกระทำได้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นการแยกหน่วยการสอนเป็นหน่วยย่อยๆ และให้ครูเป็น ผู้ทดลองภายในโรงเรียน จุดประสงค์ที่สำคัญของการดำเนินการแบบนี้ก็คือการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) ส่วนในลักษณะหลังจะเป็นการดำเนินการไม่ค่อยเป็นทางการมากนักโดยมีคณะครูที่มีความสงสัยหรือไม่พึงพอใจในส่วนหนึ่งส่วนใดของหลักสูตรก็อาจจะร่วมกันแสวงหาสิ่งใหม่ หรือวิธีการใหม่ในการทำงาน ซึ่งรูปแบบนี้จุดเด่นคือมีการทดลองใช้หลักสูตรก่อนใช้ในสถานการณ์จริง ทำให้ได้หลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้มากที่สุด

2.4 รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (The Systematic Action - Research Model) การดำเนินการให้ได้มาซึ่งหลักสูตรโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action – research) นี้มีความเชื่อหรือข้อสมมติ (assumptions) ที่ว่า “การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรคือการเปลี่ยนแปลงสังคม” การจัดทำหลักสูตรโดยวิธีนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการคือ มนุษยสัมพันธ์ องค์กรโรงเรียนและสังคม และผู้เชี่ยวชาญทางเนื้อหาวิชาการจัดทำหลักสูตรโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติจะเป็นการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์กรและผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชาโดยอาศัยความมีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน การจัดทำหลักสูตรตามรูปแบบนี้จึงเป็นรูปแบบที่เป็นประชาธิปไตยและมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม รูปแบบนี้จะมีความแตกต่างจากรูปแบบการบริหารซึ่งเป็นการสั่งการจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างแต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้หละหลวมโดยไม่มีโครงสร้างเหมือนกับแบบการจัดทำหลักสูตรโดยผู้ปฏิบัติ (grassroots model)

2.5 รูปแบบการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นฐานในการกำหนดหลักสูตร (Computer - Based Model) การจัดทำหลักสูตรโดยอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นรากฐานในการจัดทำนับว่าเป็นรูปแบบการจัดทำหลักสูตรที่เกิดขึ้นมาใหม่ในยุคที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ การจัดทำหลักสูตรแบบนี้จะมีการบรรจุรายการต่างๆ จำนวนมากมายไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ หลักสูตรจะจัดทำขึ้นโดยการให้ผู้เรียนและผู้สอนกรอกข้อมูลลงในบัตรรายการ เมื่อข้อมูลต่างๆ ถูกป้อนเข้าในเครื่องคอมพิวเตอร์แล้ว เครื่องคอมพิวเตอร์ก็จะใช้ข้อมูลเหล่านั้นเป็นรากฐานในการจัดทำหลักสูตรสำหรับผู้เรียนแต่ละคน เมื่อกระบวนการเรียนการสอนได้ผ่านไปแล้ว ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็จะส่งข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ก็จะทำ

การเปลี่ยนข้อมูลให้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการดำเนินการจัดทำหลักสูตรแบบนี้ยังไม่สมบูรณ์แบบแต่ในอนาคตบทบาทของเทคโนโลยีจะช่วยพัฒนาหลักสูตรได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

ตารางที่ 2.2 จุดแข็งและจุดอ่อนของรูปแบบของวิศวกรรมหลักสูตร

รูปแบบของวิศวกรรมหลักสูตร	จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. รูปแบบการบริหาร (The Administrative Model)	สั่งการได้เร็ว ปฏิบัติตามเป็นแนวทางเดียวกัน (The Grass Roots Model)	ขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างและการใช้หลักสูตรมีคุณภาพต่ำ
2. รูปแบบการปฏิบัติการจากเบื้องล่าง	เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตร	ขาดความรับผิดชอบของผู้มีส่วนร่วมและขาดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน
3. รูปแบบการสาธิต (The Demonstration Model)	มีการทดลองใช้หลักสูตร (try out) ซึ่งจะทำให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสม กับการใช้จริง	มีการทดลองใช้หลักสูตรเพียงบางส่วน บุคคลหรือสถาบันที่ไม่มีส่วนร่วมในการทดลองใช้ ก็มักปฏิเสธการใช้หลักสูตรนั้น
4. รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (The Systematic Action-Research Model)	มีการทำงานร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญและวิจัยพัฒนา หลักสูตรที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม	เป็นการทำงานของบุคคลที่เชี่ยวชาญที่อาจใช้เวลานาน ในการพัฒนา หลักสูตรและผู้ปฏิบัติอาจขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
5. รูปแบบการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นฐานในการจัดท่า (Computer – Based Model)	ทันสมัย ได้ข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร	ยังเป็นเรื่องใหม่ ที่ต้องเตรียมความพร้อมผู้เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นว่าในแต่ละยุคมีการนำรูปแบบของวิศวกรรมหลักสูตรมาใช้แตกต่างกัน โดยเฉพาะในรูปแบบแรกคือ รูปแบบการบริหารมีการนำมาใช้อย่างต่อเนื่องในศตวรรษที่ 19-20 โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยก็ยังใช้รูปแบบของวิศวกรรมหลักสูตร ทั้งสองรูปแบบนี้มาจนถึงศตวรรษที่ 21 ด้วย สำหรับในระดับอุดมศึกษาทุกสถาบันต่างมีอิสระในการ ใช้รูปแบบวิศวกรรมหลักสูตรในข้อ 2-4 อย่างมากแล้วโดยคณะและสาขาวิชาต่างๆ ของมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง สำหรับรูปแบบที่ 5 รูปแบบการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นฐานในการจัดทำหลักสูตรนี้น่าจะมีความนิยมใช้มากขึ้นในอนาคตทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา

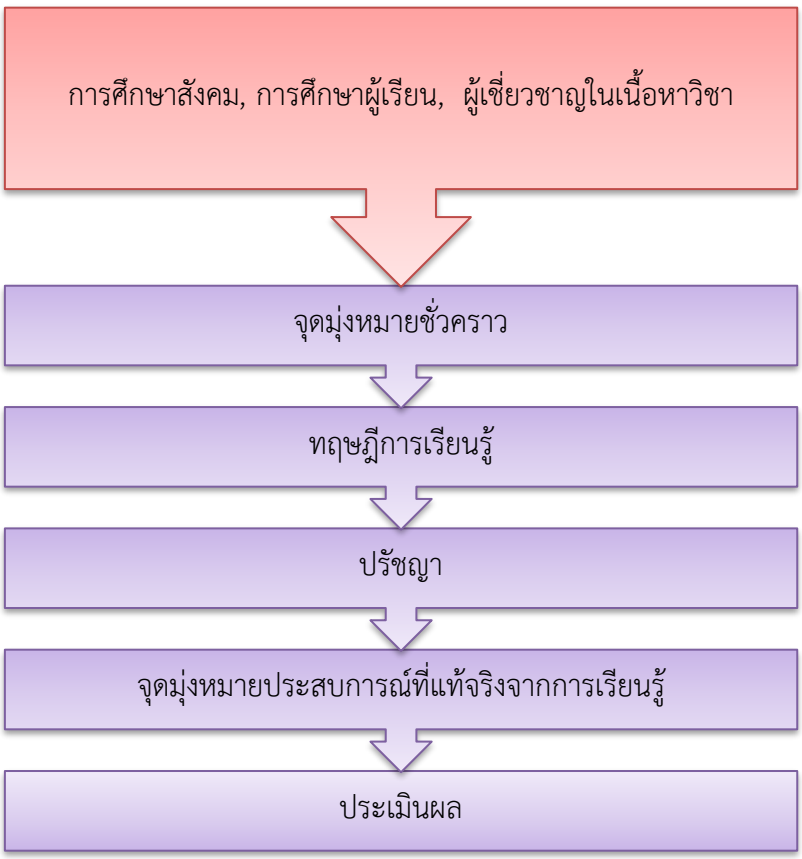
สรุปได้ว่า วิศวกรรมหลักสูตรหมายถึงกระบวนการทั้งหมดที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ ซึ่งรวมถึงการสร้างหลักสูตร การใช้งานหลักสูตร และการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร รูปแบบการวิศวกรรมหลักสูตรมีหลายรูปแบบ เช่น การบริหารจากเบื้องบนไปเบื้องล่าง, การพัฒนาหลักสูตรจากฐานล่าง, การสาธิตการใช้งานหลักสูตร, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการจัดทำหลักสูตร โดยแต่ละรูปแบบมีจุดเด่นและความเหมาะสมที่ต่างกันตามยุคและบริบท

3. ทฤษฎีการสร้างหลักสูตร

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการสร้างหลักสูตรมาจากจากต้นฉบับของนักการศึกษาต่างประเทศและประเทศไทยหลายท่านได้นำเสนอไว้ดังนี้

3.1 ทฤษฎีการสร้างหลักสูตรของนักการศึกษาต่างประเทศ

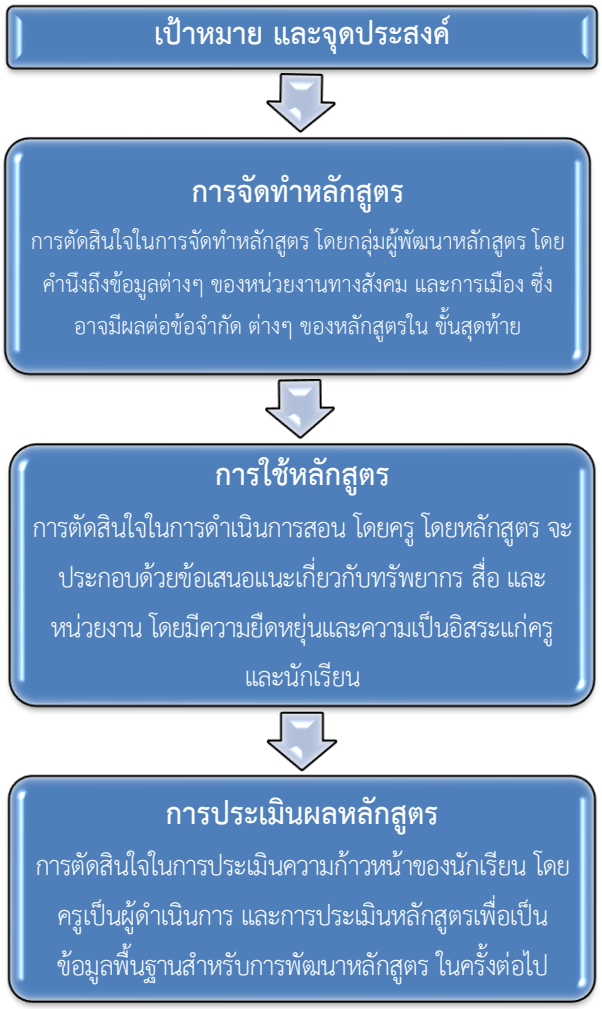
3.1.1 กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Tyler เขาได้เสนอว่าการสร้างหลักสูตรต้อง ศึกษาข้อมูล 3 แหล่ง คือ ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลผู้เรียน และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา หลังจากนั้นจึงนำมากำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวที่ถูกกลั่นกรองโดยทฤษฎีการเรียนรู้และปรัชญา ซึ่งจะช่วยตัดจุดมุ่งหมายที่สำคัญน้อยหรือที่ไม่สำคัญออกไปจนได้จุดมุ่งหมายที่แท้จริงแล้วนำไปกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล ซึ่งนำเสนอรูปแบบได้ดังแผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2.4 กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Tyler

3.1.2 กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Taba เขาได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรคล้ายรูปแบบของ Tyler แต่ได้ขยายเป็น 7 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) (2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objective) (3) การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) (4) การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) (5) การคัดเลือก ประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) (6) การจัดประสบการณ์เรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) และ (7) การกำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล (Determination of what to Evaluate and of the Ways and Means of Doing it) (Taba, 1962)

3.1.3 กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Saylor, Alexander และ Lewis พวกเขา ได้เสนอกระบวนการจัดทำหลักสูตรว่าหลังจากที่ได้เป้าหมายและจุดประสงค์ของหลักสูตรแล้วจึงดำเนินการจัดทำหลักสูตร ซึ่งต้องตัดสินใจในการเลือกรูปแบบของหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดประสงค์ เหมาะสมกับผู้เรียนและลักษณะของสังคม โดยคำนึงถึงข้อกำหนดต่างๆ ทางการเมืองและสังคมด้วย หลังจากนั้นจึงนำหลักสูตรไปใช้ซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอน โดยหลักสูตรควรกำหนดให้การเรียนการสอนมีความยืดหยุ่นเพื่อให้ครูได้เลือกวิธีการสอนและสื่อการสอนที่มีความเหมาะสมและในขั้นสุดท้ายจึงเป็นการประเมินผลหลักสูตร โดยประเมิน 2 ส่วน คือ การประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียนโดยครู และการประเมินหลักสูตรโดยคณะผู้พัฒนา หลักสูตร เพื่อนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Saylor, Alexander and Lewis (1981) นำเสนอได้ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 กระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Saylor, Alexander and Lewis (1981)

จากกระบวนการจัดทำหลักสูตรของนักการศึกษาด้านพัฒนาหลักสูตรทั้งสามท่าน ที่กล่าวมานี้นับว่าเป็นแนวคิดหลักที่สำคัญที่นักพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันได้นำมาเป็นต้นแบบและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอย่างกว้างขวาง โดยสรุปแล้วกระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรมีการดำเนินการศึกษาจากข้อมูลที่หลากหลายเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรให้สมบูรณ์ที่สุด อาทิ การศึกษาด้านสังคม การเมือง ผู้เรียน ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ปรัชญา ทฤษฎี เป็นต้น แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร โดยเริ่มที่การกำหนดจุดมุ่งหมายของ หลักสูตร การเลือกและจัดเนื้อหา การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การกำหนดการวัดและประเมินผล เมื่อได้หลักสูตรที่สมบูรณ์แล้วจึงนำหลักสูตรไปใช้และประเมินหลักสูตร โดยประเมินทั้งสองส่วนคือ ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยครูและประเมินผลหลักสูตรโดยผู้พัฒนาหลักสูตร เพื่อนำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป ซึ่งเป็นวงจรการพัฒนาหลักสูตรที่หมุนไปอย่างไม่หยุดยั้ง

3.2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรของนักการศึกษาไทย

ทฤษฎีและแนวคิดการสร้างหลักสูตรนี้ สงัด อุทรานันท์ (2530: 118-135) ได้นำเสนอไว้ 3 ส่วนดังนี้

3.2.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร

3.2.1.1 แนวคิดการแบ่งระดับจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ซึ่งกำหนดคำศัพท์จุดมุ่งหมายในระดับต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน คือ

1) จุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (Aims) เป็นสิ่งที่คาดหวังเกี่ยวข้องกับค่านิยมในการดำรงชีวิตซึ่งเป็นคำศัพท์ที่มาจากสาขาปรัชญา

2) เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ (Goals)ในสิ่งที่คาดหวังในระดับโรงเรียน

3) จุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นจากการเรียนการสอนและเป็นสิ่งที่วัดได้

3.2.1.2 การจัดประเภทของจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ตามแนวความคิดของบลูม (Bloom, 1956) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ด้านพุทธิพิสัย(CognitiveDomain) มี 6 ระดับ คือ ความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการประเมิน

2) ด้านจิตพิสัย (AffectiveDomain) มี 5 ระดับ คือ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบความคิดและการแสดงออก

3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มี 4 ระดับ คือ การสังเกต การทำตามแบบการปฏิบัติและการปรับปรุงแก้ไข

3.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์การคัดเลือกเนื้อหาวิชา โดยเสนอว่า เกณฑ์การคัดเลือก เนื้อหาวิชามี 4 เกณฑ์สำคัญ คือ เกณฑ์ความสำคัญ เกณฑ์ความเป็นประโยชน์เกณฑ์ความสนใจของ ผู้เรียนและเกณฑ์พัฒนาการของมนุษย์

3.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของหลักสูตร โดยเสนอแนวคิดว่าการประเมินคุณภาพของเอกสารหลักสูตรเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความเหมาะสมขององค์ประกอบต่างๆ ทำได้ 2 ลักษณะ คือ

3.2.3.1 การตรวจสอบรายการ (Checklist) เช่น แบบตรวจสอบรายการของ Pratt (1980) ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายทั่วไป เหตุผลและความจำเป็น จุดมุ่งหมายเฉพาะเกณฑ์ การวัดพฤติกรรมการประเมินผลเพื่อให้คะแนน เนื้อหาสาระ ลักษณะผู้เรียน การเรียนการสอน การจัดการเกี่ยวกับความแตกต่างของผู้เรียน รายละเอียดในการปฏิบัติการทดลองหลักสูตร การประเมินโครงการ การนำหลักสูตรไปใช้และผลผลิต

3.2.3.2 การวิเคราะห์คุณภาพของหลักสูตรเป็นวิธีการประเมินเอกสารหลักสูตรวิธีหนึ่ง เช่น การใช้เทคนิคปุยแซงค์ (Puissance Analysis Technique)ในการวิเคราะห์คุณภาพเอกสาร หลักสูตร

สรุปได้ว่า การสร้างหลักสูตรมีขั้นตอนหลักที่ประกอบด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น ข้อมูลทางสังคม ผู้เรียน และผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายและ

จัดทำเนื้อหาหลักสูตร รวมถึงประสบการณ์การเรียนรู้และวิธีการประเมินผล หลังจากนั้นนำหลักสูตรไปใช้และประเมินผลเพื่อปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง การสร้างหลักสูตรต้องคำนึงถึงทั้งเป้าหมายทางการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4.ทฤษฎีการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้นับว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรอย่างมากเพราะแม้จะสร้างหลักสูตรตามทฤษฎีขึ้นมาดีเพียงใดก็ตามแต่ถ้าการนำหลักสูตรไปใช้ไม่มีประสิทธิภาพคนใช้หลักสูตรไม่เข้าใจตัวหลักสูตรนั้น หรือไม่รู้ว่าจะใช้หลักสูตรอย่างไร จะเตรียมการอะไรเพื่อใช้หลักสูตรบ้าง จะติดตามการใช้อย่างไร ความล้มเหลวของหลักสูตรนั้นก็คงมีสูง ดังที่ Beauchamp (1981) ได้สรุปว่าส่วนใหญ่เมื่อสร้างหลักสูตรแล้วก็มักไม่ได้ทำการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้อย่างเป็นระบบและMcNeil (1981) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 93) ได้ให้ความเห็นว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการ เปลี่ยนแปลงภารกิจของครู จึงมีโอกาสได้รับการต่อต้านจากครู ซึ่งผู้บริหารก็มีภาระหน้าที่อื่นอีกมาก จึงไม่สามารถช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ สำหรับประเทศไทยก็พบปัญหา ในการใช้หลักสูตรในทำนองเดียวกันดังเช่นผลงานวิจัยของธัญญ์นภัส วิรัตน์เกษม (2554) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 93) ที่วิจัยปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามทรรศนะของครูโรงเรียนนำร่องแล้วพบว่า มีปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษามากเป็นอันดับแรก คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร รองลงมาได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผลและด้านครูผู้สอนตามลำดับ สำหรับปัญหาด้านการบริหารจัดการหลักสูตรนั้นมีปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหารายข้ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการนิเทศกำกับติดตามการใช้หลักสูตร รองลงมาคือ การจัดทำหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรการสรุปผลการใช้หลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และการเตรียมความพร้อมในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษาตามลำดับ ซึ่งปัญหาที่พบอยู่ในระดับมากน่าจะเนื่องมาจากความไม่ตระหนักในความสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ รวมทั้งการขาดความรู้และความสนใจในการใช้หลักสูตรที่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรในระดับมาก รวมทั้งมาเรียม นิลพันธุ์, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และ ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2558:31-37) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 94) ได้วิจัยประเมินผลการใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา พบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษาส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และการนำหลักสูตรไปใช้ที่ชัดเจน ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดอบรมให้ความรู้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและควรติดตามผลการนำหลักสูตรไปใช้เป็นระยะอย่างต่อเนื่องช่วยเหลือและพัฒนากระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ให้กับสถานศึกษาและปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมและการติดตามผล ดังนั้นการบริหารจัดการหลักสูตรควรเน้นให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและควรมีการนิเทศติดตามเพื่อช่วยเหลือครูในการจัดการเรียนรู้และประเมินผลโดยใช้กระบวนการนิเทศ(Supervision) การช่วยเหลือ (Coaching) การเป็นผู้ดูแล พี่เลี้ยง (Mentor) การดูแลติดตาม (Mentoring) การทำวิจัยในชั้นเรียนการบริหารหลักสูตร

ควรพัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมการบริหารแบบ Network โดยอาศัยสังคม online โดยผ่านระบบ Social Network ดังนั้นนักพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้หลักสูตรต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการใช้หลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้จึงจะนำหลักสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้หลักสูตรซึ่ง McNeil (1981: 138-143) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 94) ได้นำเสนอไว้ 4 รูปแบบดังนี้

4.1 รูปแบบการวิจัยพัฒนา (Research and Development Model) เป็นรูปแบบการพัฒนาและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร เช่น การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้รูปแบบนี้มานาน โดยมีการสร้างหลักสูตรแล้วนำไปทดลองใช้นำร่อง (tryout) โรงเรียนจำนวนหนึ่ง แล้วถ่ายทอดการใช้สู่โรงเรียนต่างๆ ในลักษณะแม่ไก่-ลูกไก่ ไล่ลำดับไป ซึ่งมีเวลาจำกัดและขยายผลจากผู้เข้ารับการอบรมต่อผู้เข้ารับการอบรมต่อๆ กันไป ซึ่งมีจุดอ่อนของความเข้าใจลดลงไปเรื่อยๆ การดำเนินการใช้หลักสูตรจึงมีปัญหาอยู่ในระดับมาก

4.2 รูปแบบการพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrative Development Model) เป็นรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบนี้ดำเนินการกับครูภายในห้องเรียนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนด้วยตนเอง หลังจากนั้นจึงออกไปสู่สังคมภายนอกซึ่งมีการพยายามจะให้รูปแบบนี้เกิดขึ้นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แต่ก็มีปัญหามากมายในความไม่เข้าใจในการพัฒนาหลักสูตร และ การใช้หลักสูตรรวมทั้งการใช้เวลาในการดำเนินการร่วมกันจำนวนมาก

4.3 รูปแบบการใช้ตัวกลางสำหรับการเปลี่ยนแปลง (The Change Agent Model) เป็นรูปแบบที่ใช้บุคคลเป็นตัวกลางในการเปลี่ยนแปลง เช่น การให้ผู้นำทางการศึกษาเป็นตัวกลางในการนำการเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตร ซึ่งวิธีการที่ยังมีการดำเนินการน้อยและยังไม่ประสบความสำเร็จมาก

4.4 การเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีรูปแบบ (The Non-Model for Change) ซึ่ง Shiman and Lieberman (1974) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 95) วิจัยสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงภายในโรงเรียนจำนวนมากไม่มีรูปแบบใดอย่างใดซึ่งเขาเสนอแนะว่าการเปลี่ยนแปลงควรดำเนินการไปในตามสภาพของโรงเรียนแต่ละแห่งที่เป็นอยู่โดยมีการประเมินทางเลือกต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่ง

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร หากไม่มีการวางแผนการใช้อย่างเหมาะสม หรือขาดความเข้าใจในการใช้หลักสูตร ก็อาจทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรได้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ามักมีปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตร การขาดความรู้และการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตร รวมถึงการขาดการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้หลักสูตรมีหลายรูปแบบ เช่น การวิจัยพัฒนา การใช้ตัวกลางในการเปลี่ยนแปลง และการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ของโรงเรียน โดยต้องพิจารณาจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละรูปแบบเพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสม

5. ทฤษฎีการประเมินผลหลักสูตร

การประเมินผลหลักสูตรนับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาหลักสูตร เพราะจะเป็นตัวบ่งบอกว่าหลักสูตรนั้นยังดีอยู่ไหม ยังใช้ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ และจะใช้หลักสูตร

นั้นต่อไปหรือไม่ ซึ่งหากนักพัฒนาหลักสูตรไม่เข้าใจก็จะละเลยการประเมินหลักสูตรและใช้ไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นหลักสูตรที่ล้าสมัยได้ ดังผลงานวิจัยของ มาเรียมนิลพันธุ์, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2558 : 32) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 95) ที่พบว่า การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรมีปัญหาด้านการวัดและประเมินผลผู้เรียนระดับชั้นเรียนที่ครูส่วนหนึ่งยังขาดความรู้เรื่องการวัดและประเมินผล ขาดการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด การสร้างเกณฑ์การประเมินรูปแบบต่างๆ การประเมินผลตามสภาพจริง การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงควรมีการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้และฝึกปฏิบัติในการสร้าง เครื่องมือการวัดและประเมินผล และแนวทางการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับการประเมินผลหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างมากที่นักพัฒนาหลักสูตรและผู้เกี่ยวข้องในการใช้หลักสูตรจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจชัดเจน ซึ่งในที่นี้ขอนำเสนอให้เห็นเฉพาะรูปแบบการประเมินผล 4 รูปแบบส่วนรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรจะนำเสนอในบทต่อๆ ไป ดังนี้

5.1 รูปแบบการประเมินผลโดยยึดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective Model)

รูปแบบการประเมินผลนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังนั้นการวัดในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจึงเป็นการประเมินจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม รูปแบบการประเมินผลของเขาจึงเป็นรูปแบบที่เน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากหลักสูตรซึ่งเขาถือว่ากระบวนการทางการศึกษาจะมีจุดเน้นอยู่ 3 ส่วน คือจุดมุ่งหมายของการศึกษา ประสบการณ์การเรียนรู้ และสัมฤทธิผลของการเรียน ซึ่งมักจะเรียกกันว่า “Tyler Loop”

5.2 รูปแบบการประเมินผลโดยไม่ยึดเป้าหมาย (Goal – Free Evaluation Model)

การประเมินผลโดยไม่ยึดจุดประสงค์จะเป็นลักษณะของการประเมินผลสรุปในขั้นสุดท้าย (summative evaluation) (Saylor, Alexander and Lewis, 1981 : 324-327) อ้างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564 : 96) ซึ่ง Scriven เป็นผู้ค้นคิดการประเมินผล โดยไม่ยึดเป้าหมาย โดยเสนอว่าผู้ประเมินไม่ควรจะลำเอียงหรือนำเอาข้อเขียนของผู้จัดทำโครงการ มาเป็นตัวกำหนดความคิดในการประเมินผล ในทัศนะของ Scriven นั้นเขาจะประเมินผลที่เกิดขึ้นจริงๆ (Actual Effects) ซึ่งเขาเรียกรูปแบบการประเมินผลของเขาว่าเป็นรูปแบบการประเมินผลโดยไม่ยึดเป้าหมาย (Goal - Free Evaluation) ซึ่งผู้ที่ทำการประเมินผลโดยรูปแบบนี้จะมีความเป็นอิสระ ไม่มีการลำเอียง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมักจะเป็นข้อมูลในเชิงคุณภาพ ผู้ทำการประเมินจะมีความเป็นอิสระในการเก็บข้อมูลทุกชนิดที่มีความเกี่ยวข้องที่ได้สังเกตเห็น

5.3 รูปแบบการประเมินผลการตอบสนอง (Responsive Model) เป็นรูปแบบที่ Robert E. Stake ได้คิดขึ้น โดยเขาเห็นว่ามีข้อมูล 3 ประเภทที่จะต้องนำมาประเมินได้แก่ข้อมูลที่มีอยู่ก่อนดำเนินการ (antecedents) ข้อมูลระหว่างดำเนินการ (transaction) และข้อมูลที่เป็นผลของการดำเนินการ (outcomes) ในการประเมินนั้นผู้ประเมินจะต้องทำการรวบรวมข้อมูล 4 ลักษณะ คือ จุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจไว้ (intents) การสังเกต (Observations) มาตรฐาน (standards) และการตัดสินใจ (judgments)

5.4 รูปแบบการประเมินในลักษณะของการตัดสิน (Decision Making Model) ซึ่งมีอยู่ 3 รูปแบบย่อยที่นำมาใช้ในการประเมินผลหลักสูตรได้เป็นอย่างดีดังนี้

5.4.1 รูปแบบการประเมินของคณะกรรมการสมาคมฟาย เดลตา แคปปา (Phi Delta Kappa Committee's Model) รูปแบบการประเมินผลนี้มุ่งประเมินผลจากข้อมูล 4 ส่วน คือ

(1) ประเมินผลสภาพแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย เรียกว่า “Context Evaluation”

(2) ประเมินทรัพยากรป้อนเข้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำงานเรียกว่า “Input Evaluation"

(3) ประเมินกระบวนการทำงานซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เรียกว่า “Process Evaluation” และ

(4) ประเมินผลผลิตซึ่งเป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงผลที่ได้จากการทำงาน เรียกว่า “Product Evaluation” รูปแบบการประเมินหลักสูตรในลักษณะนี้นิยมเรียกชื่อย่อกันว่า "CIPP Model"

5.4.2 รูปแบบการประเมินผลความแตกต่าง (Discrepancy Evaluation Model)

Provus ได้พัฒนารูปแบบการประเมินผลนี้เพื่อใช้ในโรงเรียนรัฐบาลในเมืองพิทสเบอร์กซึ่งเรียกชื่อว่า"Discrepancy Evaluation" รูปแบบการประเมินผลของเขามีความใกล้เคียงและสัมพันธ์กับ CIPP Model เป็นอันมากซึ่งในทัศนะของเขานั้นในการประเมินผลจะต้องดำเนินการนิยามหรือกำหนดมาตรฐานของโครงการโดยพิจารณาว่ามีความแตกต่างอะไรบ้างระหว่างผลที่เกิดขึ้นจากโครงการและเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ แล้วใช้ข้อมูลที่ได้จากความแตกต่างสำหรับการตัดสินใจในการเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติหรือเปลี่ยนเกณฑ์มาตรฐานของโครงการ

5.4.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบภายในของ Gow (Intrinsic Analysis Model) รูปแบบนี้เน้นการประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบภายในโดยมีกระบวนการ 2 ขั้นตอนคือวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรและทำการตัดสินคุณภาพของหลักสูตร

สรุปได้ว่า การประเมินผลหลักสูตรมีความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร โดยช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรนั้นยังมีความเหมาะสมและสามารถใช้งานได้ดีหรือไม่ รูปแบบการประเมินผลหลักสูตรมีหลายประเภท เช่น การประเมินตามพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง การประเมินที่ไม่ยึดเป้าหมาย การประเมินผลตอบสนอง และการประเมินในลักษณะของการตัดสิน เช่น CIPP Model ซึ่งเน้นการประเมินหลายด้าน เช่น สภาพแวดล้อม ทรัพยากร กระบวนการทำงาน และผลผลิต เพื่อช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2.5 รูปแบบการประเมินคุณภาพหลักสูตรระดับอุดมศึกษายุคใหม่ (Modern Higher Education Quality Assurance) ในยุคปัจจุบันที่การจัดการศึกษามุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) การประเมินผลหลักสูตรได้ก้าวข้ามจากการประเมินปัจจัยนำเข้าและกระบวนการตามรูปแบบดั้งเดิม ไปสู่การประเมินความสำเร็จของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning

Outcomes) และความสามารถในการตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) อย่างเป็นระบบ

ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2565 ได้กำหนดทิศทางอย่างชัดเจนว่า การประเมินและกำกับมาตรฐานหลักสูตรต้องให้ความสำคัญกับ "ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (PLOs)" โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องมีกลไกในการประเมินว่าผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และต้องมีระบบการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Quality Improvement: CQI) (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565)

นอกจากนี้ รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในสถาบันอุดมศึกษาไทยปัจจุบัน คือ **เกณฑ์การประกันคุณภาพเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN-QA)** โดยเฉพาะในระดับหลักสูตร (Programme Level) ซึ่ง เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network, 2020) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินที่สำคัญที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องนำมาเป็นกรอบคิด ได้แก่

1) ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes): การประเมินว่าหลักสูตรได้กำหนดผลลัพธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย และตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานหรือผู้ใช้บัณฑิตอย่างแท้จริงหรือไม่

2) โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร (Programme Structure and Content): การประเมินความสอดคล้อง (Alignment) ระหว่างรายวิชาต่างๆ กับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง

3) แนวทางการเรียนการสอนและการประเมินผล (Teaching and Learning Approach & Student Assessment): การประเมินว่าวิธีการสอนและการวัดผลสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามแนวคิด Constructive Alignment ได้หรือไม่

4) คุณภาพของผลผลิต (Output and Outcomes): การประเมินอัตราการสำเร็จการศึกษา ความพึงพอใจของนายจ้าง และความสามารถในการได้งานทำของบัณฑิต

การนำทฤษฎีการประเมินคุณภาพระดับสากลอย่าง AUN-QA และแนวคิด CQI มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา จะช่วยยืนยันกับผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยได้ว่า หลักสูตรที่จะเปิดใหม่นี้มีการวางแผนเพื่อรองรับการประเมินผลและประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานสากลตั้งแต่จุดเริ่มต้น

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชา "พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา" สิ่งสำคัญคือการทำความเข้าใจขอบข่ายและปรัชญาพื้นฐานของศาสตร์แขนงนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตและประเมินความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างถูกต้อง

2.3.1 ความหมายและขอบข่ายของพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (Buddhist Studies for Development) เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

(Buddhist Sciences) เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ (Modern Sciences) ทางด้านสังคมศาสตร์ การบริหาร และการจัดการ โดยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการศึกษาคัมภีร์หรือหลักธรรมเพื่อความหลุดพ้นส่วนบุคคลทางจิตวิญญาณ (โลกุตรธรรม) เท่านั้น แต่มุ่งเน้นการนำ "พุทธธรรม" มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหรือนวัตกรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (โลกิยธรรม)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2561) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่แท้จริงตามหลักพุทธศาสตร์ ต้องเริ่มต้นที่ "มนุษย์" โดยยึดหลักการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนผ่านกระบวนการ "ภาวนา 4" (การพัฒนา 4 ด้าน) ได้แก่

1. กายภาวนา: การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน
2. สีลภาวนา: การพัฒนาพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
3. จิตตภาวนา: การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีคุณธรรม และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์
4. ปัญญาภาวนา: การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาตามความเป็นจริง

หลักการภาวนา 4 นี้ถือเป็นรากฐานสำคัญในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) ของการผลิตมหาบัณฑิตในสาขาวิชานี้

2.3.2 พุทธธรรมกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Buddhism and Sustainable Development) ในยุคปัจจุบันที่ประชาคมโลกและองค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญสูงสุดกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์โลก (UNESCO, 2017) ทิศทางของการอุดมศึกษาจึงต้องปรับตัวเพื่อผลิตกำลังคนให้ตอบสนองต่อเป้าหมายดังกล่าว

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2563) ได้สังเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องและสามารถเป็นฐานคิด (Mindset) ที่แข็งแกร่งให้กับแนวทางการพัฒนาของโลกได้อย่างสมบูรณ์แบบ เช่น การใช้หลัก "มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง)" เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการประยุกต์ใช้หลัก "สังคหวัตถุ 4" และ "อปริหานิยธรรม 7" ในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามแนวทางของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme, 2020)

ดังนั้น การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรนี้ จึงต้องมุ่งประเมินความคาดหวังของนายจ้างและสังคมที่มีต่อบัณฑิต ว่ามีความสามารถในการเป็น "ผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leader)" ที่สามารถบูรณาการหลักธรรมเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย บริหารจัดการองค์กร และสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้จริงมากน้อยเพียงใด

2.4 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564

หมวด 1 ข้อมูลทั่วไป

1. รหัสและชื่อหลักสูตร :

รหัสหลักสูตร : xxxxxxxxxxxxxx

ภาษาไทย : หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ภาษาอังกฤษ : Master of Arts Program in Buddhist Studies for Development

2. ชื่อปริญญาและสาขาวิชา

ภาษาไทย

ชื่อเต็ม : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา)

ชื่อย่อ : ศศ.ม. (พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา)

ภาษาอังกฤษ

ชื่อเต็ม : Master of Arts (Buddhist Studies for Development)

ชื่อย่อ : M.A. (Buddhist Studies for Development)

3. วิชาเอก: ไม่มี

4. จำนวนหน่วยกิต: ตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต

5. รูปแบบของหลักสูตร

5.1 รูปแบบ: หลักสูตรระดับปริญญาโท

5.2 ภาษาที่ใช้: จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาไทย

5.3 การรับเข้าศึกษา: รับนักศึกษาไทยและต่างประเทศ ที่มีความสามารถอ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทย

5.4 ความร่วมมือกับสถาบันอื่น: เป็นหลักสูตรเฉพาะของมหาวิทยาลัย2

5.5 การให้ปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษา: ให้ปริญญาสาขาวิชาเดียว

6. สถานภาพของหลักสูตรและการพิจารณาอนุมัติ /เห็นชอบหลักสูตร:

6.1 เป็นหลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564

6.2 เริ่มใช้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 เป็นต้นไป

6.3 สภาวิชาการพิจารณาเห็นชอบหลักสูตร ในการประชุม ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 7 เดือนมกราคม 2564

6.4 สภามหาวิทยาลัยพิจารณาอนุมัติหลักสูตร ในการประชุม ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 25 เดือนมกราคม 2564

6.5 องค์กรวิชาชีพรับรองหลักสูตร (ไม่มี)

7. ความพร้อมในการเผยแพร่หลักสูตรที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

หลักสูตรจะได้รับการเผยแพร่ว่าเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ในปีการศึกษา 2565

8. อาชีพที่สามารถประกอบอาชีพได้หลังสำเร็จการศึกษา:

8.1 อาชีพสหรับคฤหัสถ์

- รับราชการครู สอนจริยธรรม
- พนักงานสถาบันอุดมศึกษา
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ

8.2 บทบาทหน้าที่สำหรับบรรพชิต

- พระสังฆาธิการ/เจ้าอาวาส/เจ้าคณะปกครอง/พระธรรมทูต

หมวด 2 ระบบการจัดการศึกษา การดำเนินการและโครงสร้างของหลักสูตร

1. ระบบการจัดการศึกษา

1.1 ระบบ

ใช้ระบบทวิภาค โดย 1 ปีการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษา ภาคการศึกษาปกติ 1 ภาค มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์

1.2 การจัดการศึกษาภาคฤดูร้อน: ไม่มี

1.3 การเทียบเคียงหน่วยกิตในระบบทวิภาค: ไม่มี

2. การดำเนินการหลักสูตร

2.1 วัน-เวลาในการดำเนินการเรียนการสอน

ภาคปกติ เรียนในวันจันทร์ – ศุกร์

ภาคการศึกษา 1 เดือนมิถุนายน – เดือนกันยายน

ภาคการศึกษา 2 เดือนพฤศจิกายน – เดือนกุมภาพันธ์

ภาคนอกเวลาราชการ เรียนวันเสาร์ – อาทิตย์

2.2 คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

1) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ตามที่หลักสูตรกำหนดจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอื่น ๆ ซึ่งหลักสูตรปริญญานั้นสำนักคณะกรรมการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

2) มีเกรดเฉลี่ยสะสมในระดับปริญญาตรีไม่ต่ำกว่า 2.50 จากระบบ 4 แต้ม

3) ผู้ที่ได้เกรดเฉลี่ยไม่ถึงเกณฑ์ คณะกรรมการประจำคณะอาจพิจารณารับเป็นนักศึกษาได้โดยพิจารณาจากประสบการณ์การทำงานติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี

4) ในกรณีที่จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างประเทศต้องมีคุณสมบัติอย่างอื่นเพิ่มเติมตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด

2.3 งบประมาณตามแผน

งบประมาณ : ใช้งบประมาณจากเงินรายได้และเงินอุดหนุนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รายละเอียดการประมาณการรายรับ/จ่ายในหลักสูตรเป็นรายปี (หน่วย : บาท)

2.4 ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาใช้ระบบชั้นเรียน

2.5 การเทียบโอนหน่วยกิต รายวิชา และการลงทะเบียนข้ามมหาวิทยาลัย

การเทียบโอนหน่วยกิต และรายวิชา ต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการประจำ หลักสูตรและคณะกรรมการประจำคณะ และต้องเป็นไปตาม ตามระเบียบมหาวิทยาลัยมหา

มกุฏราช วิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา 2563 ประกาศหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และประกาศหรือข้อกำหนดที่ เกี่ยวข้อง

3. หลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน

ใช้ เวลาการศึกษาไม่เกิน 5 ปีการศึกษา

3.1 หลักสูตร

3.1.1 จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต

3.1.2 โครงสร้างหลักสูตร14

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มีโครงสร้างหลักสูตรดังนี้

รายการ	จำนวนหน่วยกิต	
	แบบ ก 1	แบบ ก 2
รายวิชาบังคับไม่นับหน่วยกิต - กลุ่มวิชาเสริมพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต - กลุ่มวิชาบังคับพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต	(12) (6) (6)	
รายวิชาเรียน (Course work) ไม่น้อยกว่า - กลุ่มวิชาบังคับพื้นฐาน - กลุ่มวิชาบังคับเฉพาะสาขา - รายวิชาเลือก (Elective Courses)		24 9 12 3
วิทยานิพนธ์ (Thesis)	36	36
จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	36	36

หมายเหตุ :

1) นักศึกษาแผน ก แบบ ก 1 และแผน ก แบบ ก 2 ต้องสอบผ่านวิชาภาษาอังกฤษ ให้ผ่านในระดับคะแนน S (Satisfactory)

2) นักศึกษาผู้ที่ไม่ได้สำเร็จปริญญาตรีทางด้านพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาจะต้องเรียนวิชาเสริมพื้นฐานไม่นับหน่วยกิตทางด้านพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเพิ่มเติมจำนวน 2 รายวิชา ซึ่งรวมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรดังนี้

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41001	ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนา History and Development of Buddhism	3 (3-0-6)
PH 41002	การพัฒนาและการสร้างนวัตกรรม Development and Innovative Creation	3 (3-0-6)

3.1.3 ความหมายของเลขประจำวิชา

ลำดับ	เลขรหัส	หมายถึง
อักษรลำดับที่ 1	PH	คณะศาสนาและปรัชญา
เลขลำดับที่ 1	4	ระดับปริญญาโท
เลขลำดับที่ 2	1	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
เลขลำดับที่ 3	0	วิชาเสริมพื้นไม่นับหน่วยกิต
เลขลำดับที่ 3	1	วิชาบังคับพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต
เลขลำดับที่ 3	2	วิชาบังคับ
เลขลำดับที่ 3	3	วิชาเอก
เลขลำดับที่ 3	4	วิชาเลือก
เลขลำดับที่ 3	5	วิทยานิพนธ์
เลขลำดับที่ 4-5	01	ลำดับวิชา

*ตัวอย่าง PH 41005 หมายถึง สารัตถะในพระไตรปิฎก

หมายเหตุ : PH หมายถึง คณะศาสนาและปรัชญา
เลข 4 หมายถึง ระดับปริญญาโท
เลข 1 หมายถึง สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
เลข 0 หมายถึง วิชาบังคับพื้นฐาน
เลข 05 หมายถึง ลำดับวิชาที่ 5
อักษรเลขรหัสหน่วยกิต เช่น น (บ-ป-ต)

3 (3-0-6)
หมายถึง 3 หน่วยกิต
3 บรรยาย 3 ชั่วโมง
0 ไม่มีปฏิบัติ
6 ศึกษาด้วยตนเอง 6 ชั่วโมง

3.1.4 รายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตร
1) รายวิชาเสริมพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41001	ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนา History and Development of Buddhism	3 (3-0-6)
PH 41002	การพัฒนาและการสร้างนวัตกรรม Development and Innovative Creation	3 (3-0-6)

2) บังคับพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต

นักศึกษาต้องศึกษารายวิชาบังคับพื้นฐานที่ไม่นับหน่วยกิต ดังต่อไปนี้

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41103	ภาษาบาลีเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ และการพัฒนา Pali for Buddhism	3 (3-0-6)
PH 41104	ภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาพุทธศาสนาและการพัฒนา English for Buddhist Study and Development	3 (3-0-6)

3) รายวิชาบังคับพื้นฐาน

นักศึกษาแผน แบบ ก 2 ต้องศึกษารายวิชาบังคับพื้นฐาน จำนวน 9 หน่วยกิต ในรายวิชาต่อไปนี้

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41205	สารัตถะในพระไตรปิฎก Essence in the Tipitaka	3 (3-0-6)
PH 41206	ทฤษฎีและการปฏิบัติกรรมฐาน Theory and Practice of Meditation	3 (3-0-6)
PH 41207	ระเบียบวิธีวิจัย Research Methodology	3 (3-0-6)

4) รายวิชาเอก

นักศึกษาแผน ก แบบ ก 2 ต้องศึกษารายวิชาบังคับเฉพาะสาขา จำนวน 12 หน่วยกิต จากรายวิชาต่อไปนี้

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41308	การบริหารกิจการพระพุทธศาสนา Buddhist Affairs Administration	3 (3-0-6)
PH 41309	พุทธศาสนากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Buddhism and Human Resource Development	3 (3-0-6)
PH 41310	ภาวะผู้นำเชิงพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา Buddhist Leadership for Development	3 (3-0-6)
PH 41311	การพัฒนาเผยแผ่พุทธธรรมสู่สากล Buddhist Propagation Development to The world	3 (3-0-6)

5) รายวิชาเลือก

นักศึกแผน ก แบบ ก 2 ต้องเรียนรายวิชาเลือกจำนวน 6 หน่วยกิต จากรายวิชาต่อไปนี้

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41412	ศาสตร์พระราชา King's Sciences	3 (3-0-6)
PH 41413	การพัฒนาเค้าโครงการวิจัย Research Proposal Development	3 (3-0-6)
PH 41414	สัมมนาพุทธวิถี ในอาเซียน Seminar in Buddhist Way in ASEAN	3 (3-0-6)
PH 41415	สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ Sociology in Buddhist Perspective	3 (3-0-6)
PH 41416	สัมมนาพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลง Seminar Buddhism and Change	3 (3-0-6)
PH 41417	สัมมนาพุทธศิลป์ในท้องถิ่น Seminar in Local Buddhist Arts	3 (3-0-6)
PH 41418	นิเทศศาสตร์และสื่อออนไลน์เชิงพุทธศาสตร์ Communication Arts and Buddhist Online Media	3 (3-0-6)
PH 41419	สัมมนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร Seminar Moral and Ethics for Executive	3 (3-0-6)

6) รายวิชาวิจัย

ต้องลงทะเบียนวิทยานิพนธ์ จำนวน 12 หน่วยกิต สำหรับแผน ก แบบ ก 2

รหัส	รายวิชา	หน่วยกิต
PH 41520	วิทยานิพนธ์ (แผน ก แบบ ก 1) Thesis	36 (0-0-9)
PH 41521	วิทยานิพนธ์ (แผน ก แบบ ก 2) Thesis	12 (0-0-6)

สรุปได้ว่า หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564) เป็นหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพที่เป็นสากล มีระบบการจัดการศึกษา การดำเนินการ และโครงสร้างของหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

2.5 บริบทของพื้นที่วิจัย

2.5.1 ประวัติความเป็นมาการก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เมื่อปีพุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงพระราชทานว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเป็นการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปี และก่อสร้างสถานศึกษาของมหาวิทยาลัย

ครั้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงอุปถัมภ์ด้วยทรงพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าวแล้วนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสจึงทรงตั้งพระวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยขึ้น 3 ประการดังนี้ 1) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร 2) เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ 3) เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้วปรากฏว่า พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมาเพื่อที่จะให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมทั้งพระเถรานุเถระจึงได้ประกาศแต่งตั้งสถาบันการศึกษาขั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นโดยอาศัยนามว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ 3) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและนอกประเทศ 4) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถ ในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน 5) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบ หรืออภิปรายได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ 6) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย 7) เพื่อความเจริญก้าวหน้าและคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้ ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันเรียกว่า กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันแห่งนี้เริ่มเปิดให้มีการอบรมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิทยาเขตอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศรวม 7 แห่ง คือ 1) วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัยในพระอุปถัมภ์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 3) วิทยาเขตอีสาน บ้านโนนชัย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 4) วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 5) วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช วัดพระมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 6) วิทยาเขตร้อยเอ็ด บ้านดงลาน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 7) วิทยาเขตศรีล้านช้าง วัดศรีสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดเลย 3 วิทยาลัยคือ 1) มหาปชาปดีเถรีวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา 2) วิทยาลัยศาสนศาตร์กาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จังหวัดยโสธร

2.5.2 วัตถุประสงค์

ความสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้จะต้องอนุวัติให้ทันกับความเจริญของโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากพระดำริของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร) วัดมกุฏกษัตริยาราม ขณะทรงดำรงตำแหน่งนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระประสงค์ที่จะขยายการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2513-2514 ได้ทรงจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ทำหน้าที่ร่างหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และประกาศใช้เป็นหลักสูตรหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ.2514 สมัย ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการระทรวงศึกษาธิการ เมื่อกระทรวงประกาศใช้หลักสูตรแล้ว พระองค์ท่านได้เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแห่งแรกขึ้น ชื่อว่า โรงเรียนวชิรมกุฏ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหลังวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร เป็นสาขาแห่งหนึ่งของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยใช้หลักสูตร พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2514 ในปีเดียวกันนี้ นายฉบับ คุณนายสงวน ชูจิตตารมย์ ได้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินจำนวน 186 ไร่ ที่ ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ต่อมาได้มีผู้บริจาคซื้อถวายเพิ่มเติมเป็น 736 ไร่) ให้เป็นที่ตั้งสถานศึกษาของคณะสงฆ์ ขยายการศึกษาออกไปสู่ชนบทและเปิดทำการสอนพระภิกษุสามเณรขึ้นได้ทรงวางวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสถาบันสงฆ์แห่งนี้ไว้ 6 ประการ คือ 1) เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ 2) เพื่อเป็นสถานที่พักอาศัยเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร 3) เพื่อเป็นสถานที่พักอาศัยเล่าเรียนวิชาการทางพระพุทธศาสนาของชาวต่างประเทศ 4) เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการชั้นสูงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา 5) เพื่อเป็นสถานที่อบรมในด้านการปฏิบัติธรรม 6) เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาฝึกอบรมพระภิกษุผู้จะปฏิบัติศาสนกิจในระดับสูง เช่น งานด้านการปกครอง การเผยแผ่ การสาธารณูปการ เป็นต้น ขณะที่ทรงเตรียมการจะดำเนินงานภายหลังชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จสิ้นแล้ว แต่พระดำริดังกล่าวยังไม่ทันสัมฤทธิ์ผล พระองค์ทรงสิ้นพระชนม์เสียก่อน เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2514 ต่อมาปี พ.ศ. 2516 พระเถรานุเถระผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติหลายรูป เช่น

1) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ฯ วัดบวรนิเวศวิหาร
2) สมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตงฺกุโร) วัดเทพศิรินทราวาส
3) สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาจาโร) วัดมกุฏกษัตริยาราม
4) พระเทพเมธาจารย์ (สุวรรณ กญฺจโน) วัดมกุฏกษัตริยาราม
5) พระธรรมวราจารย์ (แบน กิตฺติสาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร
6) พระธรรมเจติยาจารย์ (วิริยังค์ สิรินฺธโร) วัดธรรมมงคล
7) พระเทพปัญญากวี (บรรจง กลฺลิโต) วัดมกุฏกษัตริยาราม

โดยร่วมกันก่อตั้งสถาบันสงฆ์แห่งนี้ขึ้น เริ่มแรกใช้ชื่อว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาวังน้อย เป็นที่รู้จักกันของประชาชนโดยทั่วไปว่า วิทยาลัยสงฆ์วังน้อย ในปี พ.ศ.2519 ได้ขอตั้งเป็นวัดชื่อ วัดชูจิตธรรมาราม เพื่อเป็นเกียรติแก่วงศ์สกุลชูจิตารมย์ผู้ถวายที่ดินเพื่อการก่อตั้งครั้งแรก ต่อมาเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2520 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานพระนามาภิไธย ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฏราชกุมารว่า มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

และทรงพระราชทานพระนามาภิไธยย่อว่า ม.ว.ก. ภายใต้สีมาธรรมจักร พร้อมทั้งพระราชทานสุภาษิตว่า วชิรูปมจิตฺโต สิยา (พึงเป็นผู้มีจิตแกร่งประดุจเพชร) ให้เป็นตราประจำวิทยาลัย

ปรัชญา/ปณิธาน

ความเพียรเลิศ อดทนเยี่ยม เปี่ยมกตัญญู รู้สัจจะ

วัตถุประสงค์หลัก

1.ผลิตบัณฑิตพระภิกษุ สามเณรให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ

2. ผลิตบัณฑิตคฤหัสถ์ทุกคนให้เป็นคนดี คือ คิดดี พูดดี และทำดีตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาบริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคมให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นประจักษ์ชัดเจนต่อสังคมไทยและสังคมโลก

3. ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางสังคมศาสตร์และมีคุณภาพทั้งด้านความรู้และความประพฤติ

4. ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท

5. ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งสมานฉันท์ความเอื้ออาทรต่อกันและความสามัคคีโดยใช้หลักสาราณียธรรมและพรหมวิหารธรรม

6. สร้างระบบการบริหารองค์การให้เป็นองค์การที่มีลักษณะของความเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและมีมาตรฐานระดับสากล

สรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ที่ควบรวมการศึกษาทางศาสนาเข้ากับวิชาการสมัยใหม่ ต่อมาได้มีการขยายวิทยาเขตและวิทยาลัยไปยังพื้นที่ต่างต่างเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการผลิตบัณฑิตทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมและจรรโลงพระศาสนาให้มั่นคงสืบไป

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

กนกพร ศรีญาณลักษณ์ และ ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร (2568) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อเนื้อหาและรูปแบบการจัดการหลักสูตรใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านปัจจัยนำเข้าสูงที่สุด รองลงมาคือด้านกระบวนการ ด้านบริบท และด้านผลผลิต ตามลำดับ

กนิฐา แสงกระจ่าง และ ณมน จีรังสุวรรณ (2560) ทำวิจัยเรื่อง แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดสำหรับการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (OER) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาองค์ความรู้และสติปัญญาของผู้เรียนในยุคดิจิทัล โดยผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาและสื่อหลากหลายรูปแบบ (เช่น หนังสือ บทความ วิดีโอ) ได้ตามความต้องการโดยไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่ ระดับการศึกษา และแหล่งเข้าถึง

จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ (2563) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรการออกแบบอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างหลักสูตรมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การสร้างนวัตกรรมของประเทศและความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งนี้ ผู้เรียนมีความคาดหวังต่อหลักสูตรในด้านองค์ความรู้ในการวางแผนบริหารจัดการ โอกาสในการได้ฝึกปฏิบัติงานจริง และการสร้างความสัมพันธ์รวมถึงเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ชรินทร์ญา หวังวัชรกุล และคณะ (2567) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการเปิดหลักสูตรระยะสั้น ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่องานธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแนวทางการศึกษาเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเห็นด้วยกับการเปิดหลักสูตรระยะสั้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วยด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม และลักษณะบุคคล เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริง

ธีรวรรณ ธีระพงษ์ และอาคม สานุวิตร์ (2558) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโทนานาชาติ สาขาวิชาสติกับการพัฒนามนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์ให้การสนับสนุนในหลายๆด้านเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายมุ่งสู่สากลของมหาวิทยาลัยแต่มีความไม่พร้อมด้านจำนวนอาจารย์ประจำหลักสูตรที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษานอกจากนี้จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญผนวกกับความเห็นของผู้ตอบแบบสำรวจจำนวนมากมีความคิดเห็นตรงกันว่า หลักสูตรลักษณะนี้หากเปิดดำเนินการในลักษณะของหลักสูตรประกาศนียบัตรหรือหลักสูตรระยะสั้นจะมีความเป็นไปได้มากกว่าที่จะเป็นหลักสูตรระดับปริญญาโทหรือหากเป็นปริญญาโทควรจะเปิดสอนเป็นรายวิชา

ธีระวัฒน์ จันทึก และชิษณุพงศ์ ศิริโชตินิศากร (2561) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดรับนักศึกษาของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการจัดการศิลปะการประกอบอาหาร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า การเปิดหลักสูตรมีความเป็นไปได้สูงและมีความคุ้มค่าทางการลงทุน โดยคาดการณ์ว่าจะมีผลกำไรตั้งแต่ปีที่ 4 เป็นต้นไป ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีความพร้อมทั้งในด้านห้องปฏิบัติการอาหารและอุปกรณ์ที่ได้มาตรฐาน ประกอบกับตัวหลักสูตรมีความโดดเด่นและครอบคลุมเนื้อหามากกว่าสถาบันอื่น อย่างไรก็ตาม การบริหารหลักสูตรให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องเปิดรับนักศึกษาจำนวน 60 คนขึ้นไป และต้องมีการวางแผนพัฒนาอัตรากำลังและตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์อย่างเป็นระบบเพื่อบริหารจัดการต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

นริศรา มากมี และ ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย (2565) ทำวิจัยเรื่อง การเตรียมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการเตรียมการบริหารหลักสูตรมี 17 แนวทาง ครอบคลุมด้านการจัดทำหลักสูตร การวางแผน การนำไปใช้ และการประเมินผล โดยความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการจัดทำหลักสูตรมีความเป็นไปได้สูงสุด ในขณะที่ด้านการประเมินหลักสูตรมีความเป็นไปได้ต่ำสุด

นรีรัตน์ พินิจธนสาร (2559) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการและความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาละคอนประยุกต์ และสาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายทั้งนักศึกษาและกลุ่มคนทำงานในสายอาชีพที่เกี่ยวข้องมีความสนใจเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรดังกล่าวเป็นจำนวนมาก โดยเหตุผลหลักคือหลักสูตรตรงกับสายงานหรือสาขาที่สำเร็จการศึกษามา และต้องการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานหรือศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก โดยส่วนใหญ่มีความสนใจเลือกศึกษาในแผน ข (การศึกษาค้นคว้าอิสระ) มากที่สุด นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การเปิดหลักสูตรควรบรรจุเนื้อหาที่ทันสมัยนำไปใช้ได้จริง จัดเตรียมบุคลากรผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจากทั้งในและนอกสถาบัน และต้องสร้างเอกลักษณ์ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย

นุกูล แดงภูมี (2567) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการตลาดธุรกิจเชิงสร้างสรรค์และเทคโนโลยี คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า มีความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตร โดยผู้ประกอบการและผู้ตอบแบบสอบถามกว่าร้อยละ 85 มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน เนื่องจากเล็งเห็นถึงความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย พร้อมทั้งเสนอแนะให้มีรายวิชาที่มุ่งเน้นนวัตกรรม กลยุทธ์ธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และวิทยาการวิจัยขั้นสูง

ปณิธิ ทองมอญ (2566) ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กฎความสัมพันธ์และการทำนายความสำเร็จในการเรียนรายวิชาในระบบหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดเพื่อมวลชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการที่ประสบความสำเร็จในการเรียนมีแนวโน้มที่จะเลือกลงทะเบียนในรายวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกันหรืออยู่ในกลุ่มสาขาเดียวกัน นอกจากนี้ ระยะห่างของเวลาในการลงทะเบียนแต่ละวิชาและจำนวนวิชาที่เลือกลงทะเบียน มีผลอย่างยิ่งต่อการทำนายความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน

พิชามญช์ บุญสิทธิ์ และคณะ (2565) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการในการเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.73) มีความต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท โดยต้องการใช้ระยะเวลาเรียนภายใน 2 ปี และมีความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้บัณฑิตและผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญกับทักษะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ การทำวิจัย ทักษะทางสังคม และแนะนำให้หลักสูตรสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ

รัชดาภรณ์ ตันติกำธน และ ศิริภา จิตผ่อง (2563) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการเปิดหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิตหรือสายปฏิบัติการ สาขาวิชาการโรงแรม (ต่อเนื่อง) วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความสนใจเข้าศึกษาต่อในระดับมาก โดยมีปัจจัย

หลักในการตัดสินใจคือด้านการประกอบอาชีพ ด้านความเป็นหลักสูตรใหม่ และด้านภาพลักษณ์ของวิทยาลัย ในส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นด้วยกับการเปิดหลักสูตร แต่เสนอแนะให้มีการหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านบุคลากรและสถานที่

วัชราภรณ์ เครือพันธ์ และคณะ (2564) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการเปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) สาขาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ผลการวิจัยพบว่า มีความเป็นไปได้สูงในการเปิดหลักสูตร เนื่องจากนักเรียนมีความต้องการเข้าศึกษาต่อเป็นจำนวนมาก และสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนสาขานี้ในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดสนุก (นครพนม สกลนคร มุกดาหาร) ยังมีจำนวนน้อย ทั้งนี้ ผู้ใช้บัณฑิตมีความคาดหวังสูงสุดในด้านคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สำราญ ศรีคำมูล และคณะ (2568) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.83) โดยมีความเป็นไปได้สูงทั้งในด้านการจัดการศึกษา ด้านแผนการศึกษา และด้านการบริหารหลักสูตร นอกจากนี้ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อาชีพ การตัดสินใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท และรายได้ต่อเดือน มีผลทำให้ระดับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุภาพร หงษาวงษ์ (2564) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โครงสร้างหลักสูตรและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงเนื้อหาในหมวดวิชาเลือกให้ทันสมัยตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น รวมถึงควรเพิ่มรายวิชาภาษาอังกฤษและธุรกิจในหมวดวิชาพื้นฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าพบว่าอาจารย์ผู้สอนมีคุณวุฒิเหมาะสม และกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้ผลผลิตของหลักสูตรสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีคุณลักษณะตรงตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

อถิมุข วารีรักษ์ (2562 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของการบริหารหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ 4 ด้าน ประกอบด้วยด้าน กระบวนการบริหาร ด้านผู้บริหาร ด้านคณาจารย์ และด้านกระบวนการเรียนการสอนรูปแบบการบริหารหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 43 ตัวบงชี้ ได้แก่องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการบริหาร มี 12 ตัวบ่งชี้องค์ประกอบที่ 2 ด้านผู้บริหาร มี 9 ตัวบ่งชี้องค์ประกอบที่ 3 ด้านคณาจารย์ มี 11 ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบที่ 4 ด้านกระบวนการเรียนการสอนมี11ตัวบ่งชี้ผลการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีอรรถประโยชน์ มีความถูกต้องมีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายมาตรฐาน

อนุพงค์ บัวเงิน (2567) ทำวิจัยเรื่อง ความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า วิทยาเขตมีความพร้อมด้านระบบโครงสร้างองค์การ อาคารสถานที่ และมีนโยบายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนที่

สนับสนุนการเปิดหลักสูตร อย่างไรก็ตาม ยังคงขาดแคลนบุคลากรสายวิชาการที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐาน ทั้งนี้ ชุมชนและส่วนราชการในพื้นที่ให้ความสนใจและพร้อมสนับสนุนให้บุตรหลานรวมถึงบุคลากรเข้าศึกษาต่อ

อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ (2568) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การดิจิทัล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการศึกษาต่อในหลักสูตรระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 72.73 และมีความต้องการรูปแบบการเรียนแบบผสมผสาน ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75) สนับสนุนการเปิดหลักสูตร และเห็นพ้องว่าหลักสูตรนี้มีความสำคัญต่อองค์กรในยุคดิจิทัล โดยผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรเน้นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และปรับปรุงเนื้อหาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

อาชารินทร์ แป้นสุข, อัฐชสา สีนวนแก้ว, และ วนิดา เพ็ชร์ลมุล (2558) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดสอนหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์นิเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล ผลการวิจัยพบว่า การเปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวมีความเป็นไปได้ในทุกมิติ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านความต้องการของผู้เรียน ภาพรวมมีความต้องการศึกษาต่อในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.85) โดยปัจจัยสำคัญอันดับต้นๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษา ได้แก่ การมีระบบช่วยเหลือด้านกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา การมีสิ่งอำนวยความสะดวก (เช่น ศูนย์กีฬา) และความเหมาะสมของค่าบำรุงการศึกษา 2) ด้านความต้องการของตลาดแรงงาน สถานประกอบการมีความต้องการรับบัณฑิตในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.51) โดยมุ่งเน้นบัณฑิตที่มีทักษะการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อมัลติมีเดียในระดับสูง รวมถึงต้องการบุคลากรที่มีความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ และสามารถบูรณาการความรู้ทางทฤษฎีเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริงได้ 3) ด้านความพร้อมของสถาบัน โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล มีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากรประจำสาขาวิชาและด้านอาคารสถานที่ สอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ สถานประกอบการในพื้นที่ใกล้เคียงยังยินดีให้ความร่วมมือในการสนับสนุนวิทยากรและเป็นแหล่งฝึกงานให้กับนักศึกษาอีกด้วย

อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ และคณะ (2541) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้และความพร้อมของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ในการเปิดดำเนินการหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่า สังคมและสถานประกอบการยังมีความต้องการบุคลากรพยาบาลระดับมหาบัณฑิตในระดับสูง โดยมหาวิทยาลัยมีความพร้อมและศักยภาพเพียงพอที่จะเปิดหลักสูตรในสาขาการพยาบาลผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินการควรรับนักศึกษาจำนวน 25 คนเพื่อให้คุ้มทุน และเมื่อมีความพร้อมด้านคณาจารย์มากขึ้นจึงค่อยปรับเพิ่มจำนวนรับ

สรุปได้ว่า งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ พบว่า การเปิดหลักสูตรใหม่มักมีแนวโน้มความเป็นไปได้สูง และมีความต้องการศึกษาต่อจากกลุ่มเป้าหมายในระดับมาก โดยมีประเด็นร่วมที่สำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตร ดังนี้

1. ความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการนำไปใช้จริง หลักสูตรที่ได้รับความสนใจสูงคือหลักสูตรที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ หรือ

ตอบโจทย์การทำงานในโลกยุคดิจิทัลและยุทธศาสตร์การสร้างนวัตกรรมของประเทศ นอกจากนี้ ผู้ใช้บัณฑิตยังคาดหวังให้หลักสูตรเน้นการสร้างคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และทักษะการปฏิบัติงานที่แก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริงได้

2. ความพร้อมด้านบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานของสถาบัน ความสำเร็จในการเปิดหลักสูตรขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์การศึกษา แต่อุปสรรคและข้อจำกัดสำคัญที่พบในหลายสถาบันคือ ความขาดแคลนคณาจารย์ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง หรือมีคุณสมบัติไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ซึ่งหากไม่มีความพร้อมในจุดนี้ อาจต้องปรับเปลี่ยนไปเปิดเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรประกาศนียบัตรแทน

3. ความยืดหยุ่นของรูปแบบการจัดการศึกษา มีแนวโน้มความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่มีความยืดหยุ่นด้านเวลา รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิด (MOOC) และหลักสูตรระยะสั้นเพื่อตอบสนองแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สำหรับคนวัยทำงาน

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การบริหารหลักสูตรยุคใหม่ให้เกิดความยั่งยืน ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสนับสนุนวิทยากรแหล่งฝึกปฏิบัติงานจริง และร่วมกันพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Carl O. Westbrook (1970) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาโรงเรียนอาชีวศึกษาและเทคนิคในวิทยาลัยสาขาของมหาวิทยาลัยนิวเม็กซิโกสเตต (A Feasibility Study for Developing a Technical-Vocational School within the New Mexico State University's Branch College) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรในอดีตมักดำเนินการโดยปราศจากข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับความต้องการของตลาดแรงงาน การศึกษาครั้งนี้จึงเน้นเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะงาน จำนวน และตำแหน่งงานที่เปิดรับจริงในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ผลการศึกษาให้ข้อมูลที่เพียงพอและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารในการนำไปใช้ตัดสินใจออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Don Dippo, Aida Orgocka และ Wenona Giles (2013) ทำวิจัยเรื่อง รายงานการศึกษาความเป็นไปได้: การจัดหาการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้ลี้ภัยระยะยาวในค่ายผู้ลี้ภัย Dadaab ประเทศเคนยา (Feasibility Study Report: Reaching Higher: The Provision of Higher Education for Long-Term Refugees in the Dadaab Camps, Kenya) ผลการวิจัยพบว่า แม้ในพื้นที่จะมีข้อจำกัดด้านความปลอดภัย ความขาดแคลนทรัพยากร และปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศ แต่การเปิดหลักสูตรอุดมศึกษา (ครอบคลุมตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตร อนุปริญญา จนถึงปริญญาตรี) มีความเป็นไปได้สูงหากประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) และการเรียนทางไกลผ่านระบบออนไลน์ นอกจากนี้ ความสำเร็จในการจัดการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพของบุคลากรครูในพื้นที่

Hilding E. Nelson (1969) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหลักสูตรปริญญาโทเพื่อเตรียมความพร้อมผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาในรัฐเพนซิลเว

เนีย (A Study to Determine the Feasibility of Establishing a Master's Degree Program for Preparing Vocational Instructional Specialists in Pennsylvania) ผลการวิจัยพบว่า จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษา เกณฑ์ประเมินความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งในด้านความต้องการบุคลากร ความเต็มใจของสถานศึกษาที่จะจ้างงาน และความร่วมมือในการจัดหาสถานที่ฝึกปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความไม่ชัดเจนเรื่องสถานภาพการจ้างงานของผู้สำเร็จการศึกษา ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ชะลอการเปิดหลักสูตรออกไป 1 ปี เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นนี้ และพิจารณารับผู้ที่ทำงานในสายวิชาชีพอยู่แล้วเข้าศึกษาต่อ

J. Dudley Dawson (1971) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหลักสูตรระดับปริญญาโทสำหรับการเตรียมความพร้อมครูวิทยาลัยชุมชน (A Study to Determine the Feasibility of Establishing a Masters College Program for the Preparation of Community College Teachers) ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและคณาจารย์ของวิทยาลัยชุมชนเห็นด้วยและให้การสนับสนุนหลักการของหลักสูตรนี้ โดยเสนอแนะว่าศูนย์การจัดการเรียนการสอนควรตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีความพร้อม แต่ควรให้อิสระในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาหลักสูตรในรูปแบบใหม่ๆ ได้ รูปแบบหลักสูตรที่มีความเป็นไปได้ควรเน้นการบูรณาการสหวิทยาการ การเรียนควบคู่กับการทำงาน (work-study) และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างเข้มข้นในวิทยาลัยชุมชนเครือข่าย

Rebecca Lee และ Alejandro Cavelier (1997) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรปริญญาโทสาขาพืชสวน (Master's Degree Horticulture: A Feasibility Study) ผลการวิจัยพบว่า แม้ภาคการเกษตรด้านพืชสวนในประเทศโคลอมเบียจะมีการเติบโตในระดับสากล แต่การจัดการศึกษาด้านนี้กลับแทบไม่มีเลยหรือจำกัดอยู่เพียงรายวิชาทั่วไปในระดับปริญญาตรี การวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านความต้องการผู้เชี่ยวชาญที่เพิ่มขึ้น การเติบโตของการบริโภค และความจำเป็นในการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิต ทำให้บุคลากรในสายอาชีพนี้ต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านระดับสูง ส่งผลให้การเปิดหลักสูตรปริญญาโทสาขาพืชสวนวิทยา ณ มหาวิทยาลัย Bogotá Jorge Tadeo Lozano มีความจำเป็นและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการ

Stephen Paul Wanger (2004) ทำวิจัยเรื่อง การกำหนดความเป็นไปได้ของหลักสูตรวิชาการแบบความร่วมมือ: รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร (Determining The Feasibility of Collaborative Academic Programs: A Program Development Model) ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาเพื่อทดสอบการใช้ประโยชน์ของรูปแบบแนวคิด (Conceptual model) สำหรับประเมินความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรวิชาการแบบความร่วมมือ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและมีความครอบคลุม โดยสามารถช่วยให้บุคลากรในระดับอุดมศึกษา ทั้งผู้บริหารและคณาจารย์ ใช้เป็นเกณฑ์ในการประกอบการตัดสินใจเมื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรวิชาการร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

Theodoros Tsamoglou (2006) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้และการนำไปปฏิบัติจริงของโครงการ IMET: การเพิ่มพูนประสบการณ์สูงสุดให้แก่นักศึกษานานาชาติของบัณฑิตวิทยาลัยธุรกิจและนโยบายสาธารณะ ณ โรงเรียนนายทหารเรือระดับบัณฑิตศึกษา (IMET Feasibility Study and Implementation: Maximizing the Graduate School of Business and Public

Policy Experience for International Students at the Naval Postgraduate School) ผลการวิจัยพบว่า จากการประเมินความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งในด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน (อาทิ การเพิ่มคอมพิวเตอร์และช่องทางการเข้าถึงข้อมูลของห้องสมุด) และด้านคุณภาพชีวิต การวิจัยได้นำเสนอแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง เช่น การจัดให้มีการปฐมนิเทศหรือประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับคณาจารย์ใหม่ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจบริบทของนักศึกษาต่างชาติ ตลอดจนการแต่งตั้งตัวแทนนักศึกษาเข้าร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้สถาบันสามารถสนับสนุนและมอบประสบการณ์การศึกษาที่ตอบสนองต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาและเปิดหลักสูตรใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการประเมินความพร้อมอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปประเด็นร่วมที่สำคัญได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงานเชิงลึก (Data-Driven Demand Analysis) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพต้องหลีกเลี่ยงการดำเนินการโดยปราศจากข้อมูล สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะงาน จำนวนตำแหน่งงานที่เปิดรับจริงในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ตลอดจนความต้องการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิต เพื่อให้ผู้บริหารมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจและออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนได้อย่างแท้จริง

2. การบูรณาการความร่วมมือและการสร้างเครือข่าย (Collaborative Partnerships) ความสำเร็จของหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นในระดับวิทยาลัยชุมชน ระดับมหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัด ล้วนต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานท้องถิ่น และสถานประกอบการ การใช้รูปแบบแนวคิด (Conceptual model) เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของ "หลักสูตรวิชาการแบบความร่วมมือ" จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารและคณาจารย์ตัดสินใจพัฒนาหลักสูตรร่วมกับองค์กรภายนอกได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ความยืดหยุ่นและนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน (Flexible & Innovative Delivery) การนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) และการเรียนทางไกลผ่านระบบออนไลน์มาประยุกต์ใช้ ช่วยเพิ่มความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรอย่างมาก แม้ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร นอกจากนี้ รูปแบบหลักสูตรที่มีศักยภาพควรเน้นการบูรณาการสหวิทยาการ การเรียนควบคู่กับการทำงาน (Work-study) และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างเข้มข้น

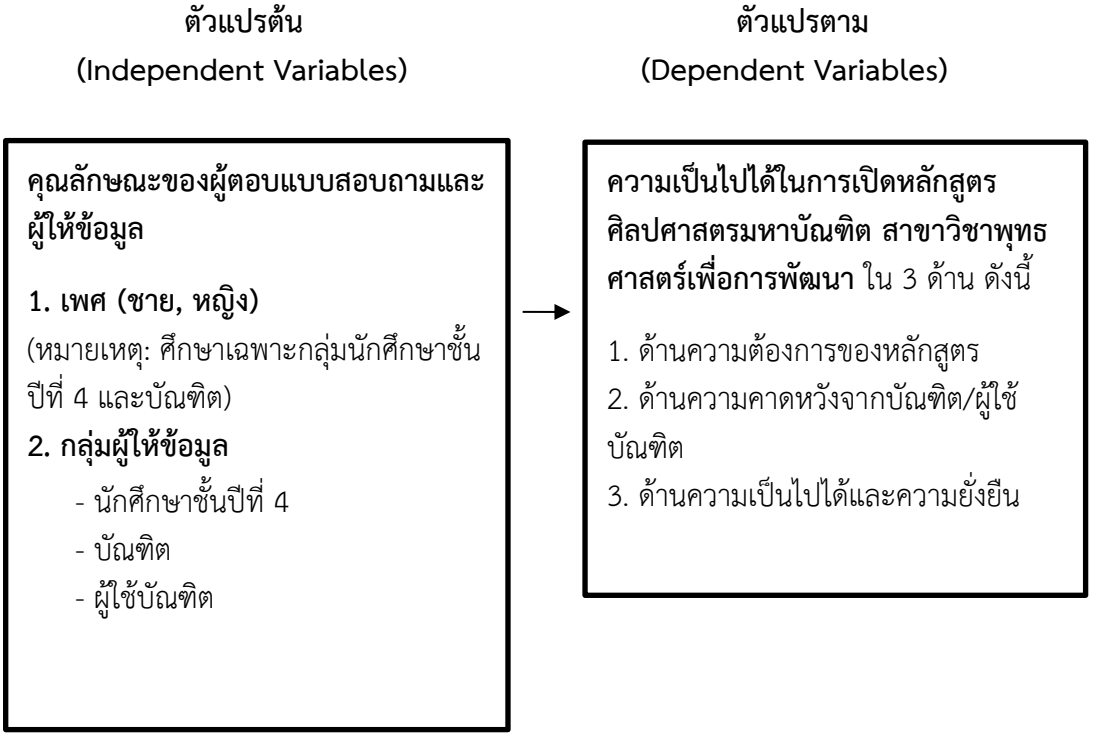
4. การประเมินความพร้อมและประสบการณ์ของผู้เรียน (Readiness & Student Experience) การศึกษาความเป็นไปได้ต้องคำนึงถึงความพร้อมในทุกมิติ หากพบว่ามีข้อจำกัดที่ยังไม่ชัดเจน เช่น สถานภาพการจ้างงานของผู้สำเร็จการศึกษา สถาบันควรพิจารณาชะลอการเปิดหลักสูตรออกไปก่อนเพื่อหาข้อสรุปที่แน่ชัด นอกจากนี้ ยังต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่มพูนประสบการณ์ของผู้เรียนผ่านการจัดเตรียมสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนที่เพียงพอ การแต่งตั้งตัวแทนนักศึกษาเข้าร่วมในคณะกรรมการ และการเตรียมความพร้อมของคณาจารย์ (เช่น การปฐมนิเทศเพื่อสร้างความเข้าใจบริบทของผู้เรียน) เพื่อตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.7 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ตัวแปรต้นและตัวแปรตามจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดให้สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. ตัวแปรต้น (Independent Variables) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความคิดเห็น ได้แก่ 1) เพศ (เฉพาะกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต) และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา และผู้ใช้บัณฑิต โดยประยุกต์แนวคิดมาจากงานวิจัยของสำราญ ศรีคำมูล และคณะ ที่ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อระดับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตร

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความต้องการของหลักสูตร 2) ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต และ 3) ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดมาจากงานวิจัยของอาชารินทร์ แป้นสุข และคณะ ที่ประเมินความเป็นไปได้ในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และงานวิจัยของ สตีเฟน พอล แวงเงอร์ (Stephen Paul Wanger) ที่ใช้รูปแบบแนวคิดเป็นเครื่องมือประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตร นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา โดยเน้นการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ความพร้อมของมหาวิทยาลัย และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดหลักสูตรดังกล่าว

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา โดยครอบคลุมทั้งบุคลากรภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยรวม 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้บริหารและอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, นักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 ในวิทยาเขตดังกล่าว ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในอนาคตอันใกล้, บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ มนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์, ผู้ใช้บัณฑิตในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรทางศาสนาหรือการพัฒนาที่เคยรับบัณฑิตเข้าปฏิบัติงาน ตลอดจนกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและการพัฒนาหลักสูตร

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้นจำนวน 110 คน โดยมีเหตุผลในการเลือกใช้วิธีการดังกล่าว ดังนี้

1. ลักษณะของข้อมูลที่ต้องการมีความเฉพาะทาง การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับบริบทการจัดการศึกษาด้านพุทธศาสตร์เท่านั้น การสุ่มตัวอย่างแบบให้โอกาสเท่าเทียมกัน (Probability Sampling) จากประชากรทั่วไปจึงไม่เหมาะสม เพราะจะได้ข้อมูลจากผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่มีข้อมูลเพียงพอปะปนเข้ามา

2. ประชากรเป้าหมายมีขอบเขตจำกัดและระบุตัวได้ชัดเจน ผู้มีคุณสมบัติตรงตามที่การวิจัยต้องการ ทั้งกลุ่มนักศึกษา บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดและสามารถระบุตัวบุคคลได้อย่างชัดเจน จึงเหมาะสมกับการเลือกแบบเจาะจงมากกว่าการสุ่มแบบไม่ทราบกรอบประชากรที่แน่นอน

3. ความสอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการทั้งข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อวัดระดับความคิดเห็น และข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มีน้ำหนัก การเลือกแบบเจาะจงจึงช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มให้สอดรับกับวัตถุประสงค์ของข้อมูลแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสม โดยแบ่งสัดส่วนตามระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 90 คน ใช้สำหรับการตอบแบบสอบถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็น ประกอบด้วย 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 30 คน 2) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้ว จำนวน 30 คน 3) ผู้ใช้บัณฑิตจากหน่วยงานต่างๆ จำนวน 30 คน

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน ใช้สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารและอาจารย์ประจำ จำนวน 10 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพุทธศาสตร์และหลักสูตร จำนวน 10 คน

3. เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Selection Criteria)

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็นเกณฑ์คัดเข้าและเกณฑ์คัดออก ดังนี้

3.1. เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria)

ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มนักศึกษา ต้องเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 (ปีสุดท้าย) ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
- กลุ่มบัณฑิต ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ มนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์
- กลุ่มผู้ใช้บัณฑิต ต้องเป็นบุคลากรในระดับหัวหน้างาน ผู้บริหาร หรือนายจ้าง ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรศาสนา หรือองค์กรการศึกษา ที่มีศักยภาพในการรับบัณฑิตเข้าปฏิบัติงาน
- กลุ่มผู้บริหารและอาจารย์ ต้องเป็นผู้บริหารหรืออาจารย์ประจำที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารหรือการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัย
- กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

3.2. เกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria)

ผู้วิจัยจะทำการคัดออกในกรณีดังต่อไปนี้

- บุคคลที่อยู่ในเกณฑ์คัดเข้า แต่ไม่สมัครใจหรือไม่ยินยอมให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้
- ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณที่ตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์จนไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติได้
- ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ขอยกเลิกหรือถอนตัวระหว่างการให้สัมภาษณ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ สร้างขึ้นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น บัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต และส่วนที่ 2 สำหรับผู้ใช้บัณฑิต ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และเติมคำในช่องว่าง

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ เป็นคำถามเพื่อวัดระดับความคิดเห็นใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านความต้องการของหลักสูตร 2) ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต และ 3) ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตรวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีโครงสร้างคำถามแบ่งตามประเด็นหลัก 4 ด้าน คือ ด้านความจำเป็นและความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ (ทรัพยากร/บุคลากร/การบริหาร) ด้านความคุ้มค่าและผลกระทบ ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์และจุดเด่นของหลักสูตร

3.3 วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด ปลายปิด และแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสอบถาม

1.1 หลังจากผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเป็นไปได้ในการเปิดศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

1.2 นำผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมาสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน โดยพิจารณาเนื้อหาให้ครอบคลุมกับความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย และสมมติฐานของการวิจัย

1.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดที่กำหนด นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา เพื่อหาค่าความสอดคล้อง (IOC) และเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม

1.4 ผู้ศึกษาวิจัยนำแบบสอบถามตามที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องที่จะวัดจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1.4.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน

1.4.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านวัดและประเมินผล

1.4.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสตร์

1.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง

2. การหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

จากนั้นพิจารณาคัดเลือกคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน จำนวน 30 ข้อ แล้วจึงนำเสนอท่านอีกครั้ง

2.2 นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try–out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2.3 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (item discrimination) ของแบบสอบถาม และวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item-Total Correlation) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป

2.4 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) และเมื่อนำข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์มาหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

2.5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำไปทดลองสัมภาษณ์ (Pilot Interview) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 10 ท่าน เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของภาษาและปรับปรุงคำถามก่อนนำไปใช้จริง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้ศึกษานำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้ศึกษาชี้แจงวัตถุประสงค์ ของการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบในการตอบแบบสอบถามและเข้าใจตรงประเด็น โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืนภายใน 1 สัปดาห์

4. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบจำนวนและความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อเตรียมพร้อมในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 3 ด้าน คือ 1) ด้านความต้องการของหลักสูตร 2) ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต และ 3) ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร รวมทั้งสิ้น 30 ข้อ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางควบคู่การบรรยายผลการศึกษา โดยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ด อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด (2554 : 82-83) มีดังนี้

5 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...มากที่สุด
4 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...มาก
3 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...ปานกลาง
2 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...น้อย
1 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...น้อยที่สุด

การแปลความหมาย ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...มากที่สุด
3.51-4.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...มาก
2.51-3.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...ปานกลาง
1.51-2.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...น้อย
1.00-1.50 หมายถึง มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ...น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย ถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แยกประเด็นตามแนวคำถาม จัดหมวดหมู่สาระสำคัญ สรุปประเด็นร่วม และข้อเสนอแนะ

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis)

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อใช้อธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์และระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับการวิเคราะห์และแจกแจงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในตอนที่ 1 ทั้งหมด ได้แก่ เพศ, สถานภาพปัจจุบัน, ความสนใจเข้าศึกษาต่อ, ประเภทหน่วยงาน, คุณลักษณะที่คาดหวัง และความพร้อมในการร่วมมือ 2) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สำหรับการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ในตอนที่ 2 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อใช้ทดสอบสมมติฐานการวิจัย กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ 1) การทดสอบค่าที (Independent Samples t-test): ใช้เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็น จำแนกตามตัวแปรเพศ (เฉพาะกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต) 2) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA: F-test) ใช้เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็น จำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม (นักศึกษาชั้นปีที่ 4, บัณฑิต, และผู้ใช้บัณฑิต) 3) การทดสอบรายคู่ (Post Hoc Comparison) ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากการวิเคราะห์ ANOVA ผู้วิจัยจะดำเนินการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ เชฟเฟ่ (Scheffé's method

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้กระบวนการจัดทำรหัสข้อมูลและการจัดกลุ่มประเด็นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ซึ่งมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

1. การทำความคุ้นเคยและจัดเตรียมข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ มาดำเนินการถอดความในรูปแบบคำต่อคำ จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการอ่านทบทวนข้อมูลที่ถอดความแล้วหลายๆ ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจบริบทและภาพรวมของความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด

2. การกำหนดรหัสข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถอดความแล้วอย่างละเอียดแบบบรรทัดต่อบรรทัด โดยทำการคัดเลือกข้อความ วลี หรือคำสำคัญ (Keywords) ที่สะท้อนถึงความคิดเห็นที่มีต่อการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา และนำมากำหนดเป็น "รหัส (Codes)" เพื่อใช้เป็นตัวแทนของความหมายในข้อความนั้นๆ

3. การจัดกลุ่มประเด็นหลักและประเด็นย่อย ผู้วิจัยนำรหัสข้อมูล (Codes) ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกันในเชิงความหมาย มาจัดหมวดหมู่และรวบรวมเป็น "ประเด็นย่อย" จากนั้นจึงนำประเด็นย่อยมาจัดกลุ่มขั้นสูงขึ้นเป็น "ประเด็นหลัก" โดยอิงตามโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านความจำเป็นและความเหมาะสม 2) ด้านความเป็นไปได้ (ทรัพยากร/บุคลากร/การบริหาร) 3) ด้านความคุ้มค่าและผลกระทบ และ 4) ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์และจุดเด่นของหลักสูตร ดังตัวอย่างในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างกระบวนการจัดทำรหัสข้อมูลและการจัดกลุ่มประเด็น

ข้อความจากบทสัมภาษณ์ (Transcript)	รหัสข้อมูล (Initial Code)	ประเด็นย่อย (Sub-theme)	ประเด็นหลัก (Main Theme)
"อาจารย์มีคุณสมบัติและมีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา..."	คณาจารย์มีความเชี่ยวชาญ	ความพร้อมด้านคณาจารย์ผู้สอน	ด้านความเป็นไปได้ (ทรัพยากร/บุคลากร/การบริหาร)
"ต้องสำรวจความต้องการและความเป็นไปได้ระยะยาว เปิดเพราะอยากเปิดอาจไปไม่รอด มีความเสี่ยงเรื่องความคุ้มทุน"	ความเสี่ยงเรื่องจุดคุ้มทุนในการดำเนินงาน	การบริหารความเสี่ยงและงบประมาณ	ด้านความเป็นไปได้ (ทรัพยากร/บุคลากร/การบริหาร)
"หลักสูตรนี้มีความทันสมัย ร่วมสมัย มุ่งสร้างสังคมที่อุดมด้วยคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา..."	สร้างสังคมอุดมคุณธรรมตามแนวพุทธ	การตอบสนองต่อวิกฤตทางสังคม	ด้านความจำเป็นและความเหมาะสม
"บัณฑิตจะต้องเป็นผู้นำด้านการจัดการด้วยหลักพุทธธรรม เป็นผู้ที่มีพรหมวิหารธรรม..."	สร้างผู้นำการจัดการด้วยพุทธธรรม	คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์	ด้านความคุ้มค่าและผลกระทบ
"ควรเน้นที่การเป็น 'พุทธศาสตร์ประยุกต์' นำธรรมะมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร..."	เน้นความเป็นพุทธศาสตร์ประยุกต์	การกำหนดทิศทางของหลักสูตร	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอัตลักษณ์หลักสูตร

4. การตีความและสังเคราะห์ผล ผู้วิจัยนำประเด็นหลักและประเด็นย่อยที่ผ่านการจัดกลุ่มอย่างเป็นระบบ มาเขียนเรียบเรียงในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีการเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน พร้อมทั้งยกตัวอย่างคำกล่าว ของกลุ่มผู้ให้

ข้อมูลสำคัญมาประกอบการอธิบาย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองเชิงลึก สนับสนุนข้อค้นพบให้มีน้ำหนัก และมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ (Trustworthiness)

เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้นำวิธีการ การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) มาใช้ในการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ดังนี้

1.การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ผู้วิจัยดำเนินการสอบทานข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ การเปรียบเทียบมุมมองของกลุ่มผู้บริหารและอาจารย์ประจำ กับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและขัดแย้งของข้อค้นพบในประเด็นเดียวกัน

2.การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีวิทยา (Methodological Triangulation) เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นรูปแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาตรวจสอบไขว้ (Cross-check) กับแนวโน้มของข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม เพื่อยืนยันน้ำหนักของผลการวิจัยด้านความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์รอบด้านและปราศจากอคติของผู้วิจัย

3.7 จริยธรรมการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และสิทธิของกลุ่มตัวอย่างเป็นประการสำคัญ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเค้าโครงงานวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย เพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยได้ตามหมายเลขใบรับรอง ว.287/2568 ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2568 โดยผู้วิจัยได้ยึดถือแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมอย่างเคร่งครัด ดังนี้

1. การให้ความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าว (Informed Consent) ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับทราบอย่างชัดเจน โดยแบ่งกระบวนการตามประเภทของเครื่องมือ ดังนี้

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ระบุคำชี้แจงไว้ในส่วนต้นของแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามทราบถึงวัตถุประสงค์ โดยการตัดสินใจตอบและส่งคืนแบบสอบถามถือเป็นการแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย อธิบายรายละเอียดและขั้นตอนการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยก่อนเริ่มกระบวนการสัมภาษณ์

2. การปกปิดความลับและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Confidentiality and Data Protection) ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการปกป้องความเป็นส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง โดยในส่วนของแบบสอบถามได้ออกแบบให้ไม่มีการระบุชื่อ-นามสกุลของผู้ตอบ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลทั้งหมดไว้เป็นความลับสูงสุด การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำใน

ภาพรวม ไม่มีการอ้างอิงถึงตัวบุคคลที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบทางลบใดๆ และข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการพัฒนางานวิจัยเท่านั้น

3. สิทธิในการถอนตัวจากการวิจัย (Right to Withdraw)

ผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกท่านมีสิทธิในการปฏิเสธการให้ข้อมูล หรือสามารถขอถอนตัวออกจากการศึกษาวิจัยได้ตลอดเวลา หากรู้สึกไม่สบายใจหรือไม่ประสงค์จะให้ข้อมูลต่อ โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งเหตุผลล่วงหน้า และการถอนตัวดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพ หน้าที่การงาน หรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับผู้วิจัยทั้งในปัจจุบันและอนาคต

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต รวมจำนวน 90 คน (ข้อมูลเชิงปริมาณ) และกลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน (ข้อมูลเชิงคุณภาพ) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม (t-test)
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)
p	แทน ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Sig.)
%	แทน ค่าร้อยละ

4.2 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ 3 ด้าน (สถิติเชิงพรรณนา)

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (สถิติอนุมาน)

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากแบบสอบถาม (คำถามปลายเปิด)

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณมีจำนวน 90 คน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 นักศึกษา/บัณฑิต (n=60) และส่วนที่ 2 ผู้ใช้บัณฑิต (n=30) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1 และ 4.2

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิต (n = 60)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
1. เพศ		
1.1 ชาย	42	70.00
1.2 หญิง	18	30.00
2. สถานภาพ		
2.1 นักศึกษาปัจจุบัน	30	50.00
2.2 บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา	30	50.00
3. ความสนใจศึกษาต่อระดับปริญญาโท		
3.1 สนใจมากที่สุด	15	25.00
3.2 สนใจมาก	25	41.67
3.3 สนใจปานกลาง	15	25.00
3.4 ไม่แน่ใจ / ไม่สนใจ	5	8.33
รวม	**60**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาและบัณฑิต ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 42 คน (ร้อยละ 70.00) โดยมีสัดส่วนนักศึกษาและบัณฑิตเท่ากันกลุ่มละ 30 คน (ร้อยละ 50.00) และเมื่อสอบถามถึงความสนใจในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท พบว่าส่วนใหญ่มีความสนใจในระดับมากถึงมากที่สุด รวมร้อยละ 66.67

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต (n = 30)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
1. ประเภทหน่วยงาน		
1.1 ภาครัฐ / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	15	50.00
1.2 ภาคเอกชน / ธุรกิจ	6	20.00
1.3 องค์กรทางศาสนา / มูลนิธิ / องค์กรอิสระ	9	30.00
2. ประสบการณ์ในการจ้างงานบัณฑิตสาขาที่เกี่ยวข้อง		
2.1 เคยจ้างงาน / เคยร่วมงาน	24	80.00
2.2 ไม่เคยจ้างงาน	6	20.00
3. ความพร้อมสนับสนุนการฝึกงาน / งานวิจัย		
3.1 มีความพร้อมสนับสนุน	27	90.00
3.2 ไม่แน่ใจ	3	10.00
รวม	**30**	**100.00**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 15 คน (ร้อยละ 50.00) ส่วนใหญ่มีประสบการณ์เคยร่วมงานหรือจ้างบัณฑิตในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 คน (ร้อยละ 80.00) และเกือบทั้งหมดมีความพร้อมในการสนับสนุนการฝึกงานและงานวิจัยของนักศึกษา จำนวน 27 คน (ร้อยละ 90.00)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ปรากฏผลดังตารางที่ 4.3 - 4.6

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ โดยรวมและรายด้าน

(n = 90)

รายการประเมินรายด้าน	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านความต้องการของหลักสูตร	4.31	0.73	มาก
2. ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต	4.40	0.69	มาก
3. ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร	4.33	0.72	มาก
รวม	**4.35**	**0.71**	**มาก**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.71) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต ($\overline{X}$ = 4.40) รองลงมาคือ ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร ($\overline{X}$ = 4.33) และด้านความต้องการของหลักสูตร ($\overline{X}$ = 4.31) ตามลำดับ เมื่อจำแนกออกเป็นรายด้าน ปรากฏดังตารางที่ 4.4 - 4.6

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความต้องการของหลักสูตร

(n = 90)

ข้อที่	รายการประเมินด้านความต้องการของหลักสูตร	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1	ปัจจุบันมีความต้องการเรียนต่อในระดับปริญญาโทในสาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา	4.12	0.85	มาก
2	ท่านมีความสนใจศึกษาต่อในหลักสูตรนี้	4.05	0.82	มาก
3	หลักสูตรนี้ตอบสนองแนวโน้มการศึกษาในยุคใหม่	4.25	0.78	มาก
4	สาขานี้สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม ชุมชน และองค์กรศาสนา	4.55	0.65	มากที่สุด
5	หลักสูตรนี้สามารถใช้ประกอบอาชีพในภาคประชาสังคม ภาครัฐ หรือองค์กรศาสนาได้	4.30	0.72	มาก
6	สาขานี้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น	4.45	0.68	มาก
7	การจัดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาในพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเป็นสิ่งที่จำเป็น	4.52	0.60	มากที่สุด
8	หลักสูตรนี้มีศักยภาพในการดึงดูดผู้เรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ	4.10	0.80	มาก
9	ปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรในลักษณะนี้ในระดับภูมิภาค	4.18	0.85	มาก
10	ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์เชิงวิชาการและจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาสังคม	4.60	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.31**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ความคิดเห็นด้านความต้องการของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.73) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์เชิงวิชาการและจิตสำนึกเพื่อพัฒนาสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60) รองลงมาคือ สาขานี้สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม ชุมชน และองค์กรศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55)

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต

(n = 90)

ข้อที่	รายการประเมินด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1	บัณฑิตที่จบจากสาขานี้จะมีทักษะการเป็นผู้นำและการจัดการ	4.40	0.70	มาก
2	บัณฑิตจะสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้	4.58	0.62	มากที่สุด
3	บัณฑิตจะมีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการทำงาน	4.65	0.58	มากที่สุด
4	ตลาดแรงงานมีความต้องการรับบุคลากรที่มีความรู้ด้านพุทธศาสตร์ประยุกต์	4.05	0.88	มาก
5	ผู้ใช้บัณฑิตคาดหวังให้บัณฑิตมีทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน	4.45	0.65	มาก
6	บัณฑิตมีความสามารถในการบูรณาการศาสตร์ทางโลกและทางธรรม	4.35	0.74	มาก
7	บัณฑิตสามารถสื่อสารและถ่ายทอดหลักธรรมเพื่อการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.25	0.76	มาก
8	บัณฑิตมีทักษะการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างเป็นระบบ	4.30	0.71	มาก
9	บัณฑิตสามารถทำงานร่วมกับเครือข่ายและองค์กรภาคประชาสังคมได้อย่างดี	4.42	0.66	มาก
10	บัณฑิตมีจิตสาธารณะและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	4.55	0.60	มากที่สุด
	รวม	**4.40**	**0.69**	**มาก**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ความคาดหวังต่อตัวบัณฑิตในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.40) โดยกลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บัณฑิตมีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการทำงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65) รองลงมาคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการทำงานได้จริง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.58) และมีจิตสาธารณะและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ($\overline{X}$ = 4.55) อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร

(n = 90)

ข้อที่	รายการประเมินด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1	มหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านบุคลากร/อาจารย์ผู้สอน	4.35	0.71	มาก
2	มหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านทรัพยากร (ห้องเรียน/เทคโนโลยี)	4.20	0.80	มาก
3	มหาวิทยาลัยสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงพัฒนาได้	4.50	0.65	มาก
4	มีความพร้อมในการบริหารหลักสูตรในระยะยาว	4.15	0.78	มาก
5	หลักสูตรสามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรนานาชาติหรือเรียนแบบผสม (Blended Learning) ได้	4.42	0.69	มาก
6	มหาวิทยาลัยมีความเข้มแข็งด้านเครือข่ายภาคีความร่วมมือ	4.30	0.75	มาก
7	หลักสูตรนี้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของวิทยาเขต	4.48	0.66	มาก
8	การเปิดหลักสูตรจะไม่ซ้ำซ้อนกับหลักสูตรอื่นในสถาบัน	4.25	0.77	มาก
9	การประกันคุณภาพหลักสูตรสามารถรองรับตามเกณฑ์ สกอ. และ สมศ.	4.20	0.79	มาก
10	หลักสูตรนี้มีศักยภาพในการเปิดภายใน 1-2 ปี และสามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน	4.45	0.64	มาก
	รวม	**4.33**	**0.72**	**มาก**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.33) โดยประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงสุดคือ มหาวิทยาลัยสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงพัฒนาได้ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50) รองลงมาคือ หลักสูตรนี้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของวิทยาเขต อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48)

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามเพศ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

สมมติฐานที่ 1 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา แตกต่างกัน

การทดสอบ t-test จำแนกตามเพศ ศึกษาเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิตรวม 60 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีตัวแปรด้านเพศสอดคล้องกัน ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามเพศ (t-test)

มิติการประเมินความเป็นไปได้	เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	*t*	*p*	ผลการทดสอบ
1. ด้านความต้องการของหลักสูตร	ชาย	42	4.33	0.70	0.402	.689	ไม่แตกต่าง
	หญิง	18	4.26	0.78			
2. ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต	ชาย	42	4.42	0.65	0.435	.665	ไม่แตกต่าง
	หญิง	18	4.35	0.74			
3. ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืน	ชาย	42	4.36	0.69	0.388	.699	ไม่แตกต่าง
	หญิง	18	4.28	0.79			
ภาพรวมทุกด้าน	**ชาย**	**42**	**4.37**	**0.68**	**0.425**	**.672**	**ไม่แตกต่าง**
	หญิง	**18**	**4.30**	**0.76**			

จากตารางที่ 4.7 ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามเพศ ด้วยสถิติทดสอบที (Independent Samples t-test) พบว่า ในภาพรวมมีค่าสถิติทดสอบที (t) เท่ากับ 0.425 และมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) เท่ากับ .672 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ .05 ($p > .05$) จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย (H_1) และยอมรับสมมติฐานว่าง (H_0)

ผลการทดสอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาแตกต่างกัน

เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษา บัณฑิต ,และผู้ใช้บัณฑิต จำนวนรวม 90 คน

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (One-Way ANOVA)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	*F*	*p*	ผลสรุป
ระหว่างกลุ่ม	2	0.124	0.062	0.123	.884	ไม่แตกต่าง
ภายในกลุ่ม	87	44.741	0.514			
รวม	**89**	**44.865**				

จากตารางที่ 4.8 ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม (นักศึกษา บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า มีค่าสถิติทดสอบ F เท่ากับ 0.123 และมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) เท่ากับ .884 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ .05 ($p > .05$) จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย (H_1) และยอมรับสมมติฐานว่าง (H_0)

ผลการทดสอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากแบบสอบถาม

จากการรวบรวมคำถามปลายเปิดในตอนที่ 3 ของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอัตลักษณ์และจุดเด่นของหลักสูตรที่ผู้ตอบแบบสอบถามระบุมา โดยสามารถจัดกลุ่มตามความถี่ (Frequency) ที่พบมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้ดังนี้

1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (ความถี่ 18 ครั้ง) เสนอให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนวัยทำงาน รวมถึงเน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติจริงในชุมชน มากกว่าการบรรยายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว

2. ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ (ความถี่ 15 ครั้ง) หลักสูตรควรบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การบริหารจัดการ การพัฒนาสังคม เทคโนโลยีดิจิทัล และจิตวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้หลากหลาย

3. ด้านการสนับสนุนผู้เรียน (ความถี่ 10 ครั้ง) เสนอให้มหาวิทยาลัยจัดหาทุนการศึกษาหรือมีเครือข่ายแหล่งทุนวิจัยสนับสนุน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและจูงใจให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาต่อมากขึ้น

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่าน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็นหลัก และประเด็นย่อยในแต่ละด้าน ดังนี้

ประเด็นหลักที่ 1 ความจำเป็นและความเหมาะสมของหลักสูตร

ประเด็นย่อยที่ 1.1 ความจำเป็นเชิงสถานการณ์สังคม

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกันว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเปิดหลักสูตรฯ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจิตใจ สังคมจึงต้องการผู้นำที่มีความรู้ทางวิชาการควบคู่กับคุณธรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งว่า

"หลักสูตรนี้มีความทันสมัย ร่วมสมัย มุ่งสร้างสังคมที่อุดมด้วยคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา และสร้างคนดีให้กับสังคม เพื่อควบคุมคนที่ไม่ดี"

ประเด็นย่อยที่ 1.2 ความเหมาะสมเชิงบริบทสถาบัน

บริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันทางพุทธศาสนา ถือว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับปรัชญาขององค์กรอย่างยิ่งในการเป็นผู้เปิดหลักสูตรนี้

ประเด็นหลักที่ 2 ความเป็นไปได้ด้านทรัพยากร บุคลากร และการบริหาร

ประเด็นย่อยที่ 2.1 ความพร้อมด้านบุคลากร

ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่ามหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านบุคลากร เนื่องจาก

"อาจารย์มีคุณสมบัติและมีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา"

ประเด็นย่อยที่ 2.2 ข้อจำกัดและสิ่งที่ต้องเตรียมความพร้อมก่อนเปิดหลักสูตร

มีข้อเสนอแนะให้วางแผนอัตรากำลังระยะยาว จัดหาอาจารย์ประจำหลักสูตรที่ตรงสาย พัฒนาเทคโนโลยีสนับสนุนการศึกษา และจัดหาทุนงบประมาณให้เพียงพอต่อการบริหารหลักสูตร โดยผู้บริหารเน้นย้ำถึงความเสี่ยงด้านความคุ้มทุนไว้ว่า

"ต้องสำรวจความต้องการและความเป็นไปได้ระยะยาว เปิดเพราะอยากเปิดอาจไปไม่รอด มีความเสี่ยงเรื่องความคุ้มทุน"

ประเด็นหลักที่ 3 ความคุ้มค่าและผลกระทบที่คาดหวัง

ประเด็นย่อยที่ 3.1 คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

ผู้ให้สัมภาษณ์คาดหวังว่าบัณฑิตจะเป็น "ผู้นำด้านการจัดการด้วยหลักพุทธธรรม" มีพรหมวิหารธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีหิริโอตตัปปะ และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในองค์กรได้ สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลาย ทั้งผู้นำชุมชน ผู้บริหารภาครัฐ และภาคเอกชน

ประเด็นย่อยที่ 3.2 ผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม

ผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่าหลักสูตรนี้จะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ดังคำกล่าวที่ว่า

"เมื่อคนดี ทุกสิ่งทุกอย่างก็ดีตาม สังคมดี เพราะมีคนดีคนเก่ง"

ประเด็นหลักที่ 4 ข้อเสนอแนะเชิงอัตลักษณ์และจุดเด่นของหลักสูตร

ประเด็นย่อยที่ 4.1 การกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์การเรียนรู้ให้ชัดเจน

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเสนอให้กำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรให้ชัดเจน

ประเด็นย่อยที่ 4.2 การชูจุดเด่น "พุทธศาสตร์ประยุกต์"

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นควรเน้นที่การเป็น "พุทธศาสตร์ประยุกต์" ที่ไม่เพียงศึกษาคัมภีร์ทางศาสนา แต่สอนให้รู้จักนำธรรมะมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และแก้ปัญหาสังคมในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การเชื่อมโยงผลการวิจัยเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ

ผลการทดสอบสมมติฐานเชิงปริมาณ (ตอนที่ 3) พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะจำแนกตามเพศ หรือจำแนกตามสถานะผู้ให้ข้อมูล (นักศึกษา บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต) มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ไม่แตกต่างกัน และอยู่ในระดับค่าเฉลี่ยที่ค่อนข้างสูง (ภาพรวมประมาณ 4.3 จาก 5 คะแนน) ผลดังกล่าวสอดคล้องและได้รับการยืนยันซ้ำ (triangulation) จากข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

ด้านความต้องการของหลักสูตร (ค่าเฉลี่ยสูงและไม่แตกต่างระหว่างกลุ่ม) สอดคล้องกับประเด็นหลักที่ 1 ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกกลุ่มเห็นตรงกันถึงความจำเป็นเร่งด่วนของหลักสูตรในบริบทสังคมปัจจุบัน อธิบายได้ว่าเหตุใดความเห็นเชิงปริมาณจึงไม่แตกต่างกันตามกลุ่มผู้ตอบ

ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืน ซึ่งเป็นมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ามิติอื่นเล็กน้อย สอดคล้องกับ ประเด็นหลักที่ 2 ในข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่แม้ผู้ให้สัมภาษณ์จะเห็นว่าบุคลากรมีความพร้อม แต่ก็ยังมีข้อกังวลเรื่องความคุ้มทุนและทรัพยากรสนับสนุน ซึ่งช่วยอธิบายเหตุผลเชิงลึกเบื้องหลังคะแนนเฉลี่ยที่ต่ำกว่ามิติอื่นในผลเชิงปริมาณ

ด้านความคาดหวังจากบัณฑิต สอดคล้องกับ ประเด็นหลักที่ 3 ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ภาพคุณลักษณะบัณฑิตและผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมไว้อย่างชัดเจน เป็นการขยายความเชิงลึกให้กับตัวเลขค่าเฉลี่ยความคาดหวังในผลเชิงปริมาณ

ข้อเสนอแนะเรื่องอัตลักษณ์หลักสูตรทั้งจากแบบสอบถามปลายเปิด (ตอนที่ 4) และการสัมภาษณ์ (ประเด็นหลักที่ 4) มีทิศทางไปในทางเดียวกัน คือเน้นการบูรณาการพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ และรูปแบบการเรียนที่ยืดหยุ่นเหมาะกับผู้เรียนวัยทำงาน

โดยสรุป ผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน (triangulation) ทั้งในแง่ของทิศทาง (สนับสนุนความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตร) และ รายละเอียดเชิงลึก ที่ข้อมูลเชิงคุณภาพช่วยอธิบายเหตุผลเบื้องหลังตัวเลขค่าเฉลี่ยในแต่ละมิติของผลเชิงปริมาณได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมและความพร้อมในการเปิดหลักสูตร และเพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 คน ประกอบด้วยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต โดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 ควบคู่กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาโดยผู้วิจัยขอนำเสนอสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ ได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาและบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยประเด็นที่น่าสนใจคือกลุ่มเป้าหมายมากกว่าร้อยละ 66.67 มีความสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับปริญญาโทในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุปสงค์ทางการศึกษาที่ชัดเจน ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้บัณฑิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระบุว่ามีประสบการณ์ในการจ้างงานบัณฑิตในสาขาที่เกี่ยวข้องสูงถึงร้อยละ 80.00 และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนการฝึกประสบการณ์และงานวิจัยร้อยละ 90.00 ข้อมูลเหล่านี้บ่งชี้ถึงความตื่นตัวและการยอมรับจากภาคส่วนต่างๆ ที่มีต่อศาสตร์ทางด้านพุทธศาสนาและการพัฒนา

5.1.2 ความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตร (ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ) ผลการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.71) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่ามีความเป็นไปได้ในระดับมากทุกมิติ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความคาดหวังจากบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต ($\overline{X}$ = 4.40) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังอย่างยิ่งยวดให้บัณฑิตมีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการทำงาน ($\overline{X}$ = 4.65) รองลงมาคือ ด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร ($\overline{X}$ = 4.33) โดยมองว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพในการเชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงพัฒนาได้เป็นอย่างดี ($\overline{X}$ = 4.50) และด้านความต้องการของหลักสูตร ($\overline{X}$ =

4.31) ซึ่งเห็นพ้องว่าผู้เรียนจะได้รับประโยชน์เชิงวิชาการและเกิดจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาสังคม ($\overline{X}$ = 4.60)

5.1.3 ผลการทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรฯ จำแนกตามเพศ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผลวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่างกัน (นักศึกษาชั้นปีที่ 4, บัณฑิต, ผู้ใช้บัณฑิต) มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ไม่แตกต่างกัน

5.1.4 ความเหมาะสม ความพร้อม และอัตลักษณ์ของหลักสูตร (ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบข้อสรุปที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า สังคมปัจจุบันเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยจะต้องผลิตผู้นำที่มีความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับคุณธรรมทางศาสนา การเปิดหลักสูตรนี้จึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ในด้านความพร้อมทางการบริหาร แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะมีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ แต่ผู้บริหารได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงประจักษ์ว่ามีความจำเป็นต้องระมัดระวังในเรื่อง "ความเสี่ยงด้านความคุ้มทุน" โดยต้องมีการวางแผนอัตรากำลังระยะยาว การจัดหาทุนสนับสนุน และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) นอกจากนี้ หลักสูตรควรมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในการเป็น "พุทธศาสตร์ประยุกต์" ที่เน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง เพื่อให้บัณฑิตสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำประเด็นค้นพบที่สำคัญมาอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 เพื่อยืนยันและขยายความเข้าใจในเชิงวิชาการ ดังนี้

5.2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรในภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.35) โดยด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิตมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืน และด้านความต้องการของหลักสูตรตามลำดับ การที่ผลการประเมินทุกด้านอยู่ในระดับมากนั้น สามารถอภิปรายได้ว่ากระบวนการออกแบบและประเมินหลักสูตรนี้มีความรัดกุมและสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างหลักสูตรของ Tyler (1949) ที่เสนอว่าการจัดทำหลักสูตรที่สมบูรณ์ต้องอาศัยการศึกษาข้อมูลจาก 3 แหล่งสำคัญ คือ ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลผู้เรียน และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา เพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมายที่แท้จริง รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Taba (1962) ที่ระบุว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรต้องเริ่มต้นจากการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) เป็นลำดับแรกสุดก่อนที่จะนำไปสู่การกำหนดจุดมุ่งหมายและการเลือกเนื้อหาสาระ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการจัดทำหลักสูตรของ Saylor, Alexander และ Lewis (1981) ที่เน้นย้ำว่าการตัดสินใจในการจัดทำหลักสูตรต้องคำนึงถึงข้อมูลต่างๆ ของหน่วยงานทางสังคมและการเมือง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ยัง

สะท้อนลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540) ที่ระบุว่าหลักสูตรที่ดีต้องมาจากการวางแผนงานที่รัดกุม ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ และได้มาจากแนวคิดของบุคคลหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร

ประเด็นความเหมาะสมและความพร้อมนี้ สอดคล้องอย่างยิ่งกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเปิดหลักสูตรนี้ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรม บริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาจึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับปรัชญาขององค์กรอย่างยิ่ง ประกอบกับความพร้อมด้านบุคลากรที่ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุอย่างชัดเจนว่า *"อาจารย์มีคุณสมบัติและมีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา"* ทำให้หลักสูตรนี้มีความเป็นไปได้สูงทั้งในระดับอุดมการณ์และการปฏิบัติจริง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สำราญ ศรีคำมูล และคณะ (2568) ที่ศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เช่นเดียวกัน ซึ่งพบว่าความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการจัดการศึกษา ด้านแผนการศึกษา และด้านการบริหารหลักสูตร และสอดคล้องกับ อาชารินทร์ แป้นสุข และคณะ (2558) ที่พบว่าความเป็นไปได้ในการเปิดสอนหลักสูตรใหม่จะเกิดขึ้นได้จริงในทุกมิติเมื่อมีความสอดคล้องของมิติความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการศึกษาต่อ มิติความต้องการของตลาดแรงงานหรือสถานประกอบการ และมิติความพร้อมของสถาบันทั้งด้านบุคลากรและอาคารสถานที่

เพื่อให้เห็นภาพกว้างขึ้น ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ (2563) ที่ระบุว่าโครงสร้างหลักสูตรใหม่ที่มีความเป็นไปได้สูงจะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของประเทศและความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงสอดคล้องกับวิจัยของ นุกูล แดงภูมี (2567) ที่พบว่าความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจะอยู่ในระดับสูงเมื่อผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และเล็งเห็นถึงความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ท้ายที่สุด การประเมินความเป็นไปได้ในภาพรวมอย่างเป็นระบบนี้ ยังเป็นไปตามแนวคิดจากงานวิจัยของ Stephen Paul Wanger (2004) ที่ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ถือเป็นเครื่องมือและรูปแบบแนวคิด (Conceptual model) ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารและคณาจารย์ระดับอุดมศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ประกอบการตัดสินใจพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเป็นรูปธรรมและครอบคลุม

ดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นการอภิปรายในภาพรวม เมื่ออภิปรายจำแนกตามรายด้าน มีดังต่อไปนี้

1. ความคิดเห็นด้านความต้องการของหลักสูตร ผลการวิจัยด้านความต้องการของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.31) โดยพบว่าผู้เรียนจะได้รับประโยชน์เชิงวิชาการและจิตสำนึกเพื่อพัฒนาสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.60) และสาขานี้สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมชุมชน และองค์กรศาสนาได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55) ประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ว่า ความต้องการดังกล่าวเกิดจากสภาวการณ์ของสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเผชิญกับปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจิตใจ สังคมจึงต้องการผู้นำที่มีความรู้ทาง

วิชาการควบคู่กับคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ระบุว่า *"หลักสูตรนี้มีความทันสมัย ร่วมสมัย มุ่งสร้างสังคมที่อุดมด้วยคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาและสร้างคนดีให้กับสังคม เพื่อควบคุมคนที่ไม่ดี"* การที่กลุ่มตัวอย่างเล็งเห็นถึงประโยชน์ต่อสังคมในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรนี้ได้ผ่านขั้นตอนที่สำคัญและสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างหลักสูตรของ Taba (1962) ที่ระบุว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรต้องเริ่มต้นจากการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) เป็นลำดับแรกสุด ประกอบกับสอดคล้องกับทฤษฎีของ Tyler (1949) ที่เน้นย้ำว่าการสร้างหลักสูตรต้องศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจาก 3 แหล่งสำคัญ คือ ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลผู้เรียน และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ซึ่งหลักสูตรนี้ตอบโจทย์ "ความต้องการทางสังคม" ได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ หลักสูตรดังกล่าวยังถูกออกแบบมาในลักษณะที่สอดคล้องกับรูปแบบหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก ซึ่งมีแนวคิดหลักในการสร้างหลักสูตรโดยยึดรากฐานของหน้าที่ทางสังคม และมุ่งเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของชีวิตในสังคมและชุมชน การออกแบบหลักสูตรในลักษณะนี้สอดคล้องกับเกณฑ์ลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ สุนีย์ ภู่พันธ์ (2546) ที่ระบุว่าหลักสูตรที่ดีต้องมีแนวความคิดเพื่อการแก้ปัญหาของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง และต้องจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสแก้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ รวมถึงสอดคล้องกับทัศนะของ อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540) ที่กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีต้องกำหนดเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพการณ์ดำเนินชีวิตใกล้ตัวผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนแก้ปัญหาได้เอง สอดรับกับข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ต้องการให้หลักสูตรมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในฐานะ "พุทธศาสตร์ประยุกต์" ที่ไม่เพียงแต่ศึกษาคัมภีร์ทางศาสนา แต่ต้องสอนให้รู้จักนำธรรมะมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และแก้ปัญหาสังคมในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ความต้องการหลักสูตรในระดับสูงนี้ยังสามารถอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) (UNESCO, 2017) ได้ว่า สังคมและตลาดแรงงานกำลังต้องการ "ผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leader)" ที่สามารถบูรณาการหลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนในระดับสากล (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2563; United Nations Development Programme, 2020) ซึ่งสอดรับกับกระบวนทัศน์การจัดการศึกษายุคใหม่ที่ต้องการ "หลักสูตรที่เน้นความคล่องตัว" (Agile Curriculum) หรือหลักสูตรที่มีชีวิต (Living Curriculum) (มารุต พัฒนผล, 2564) โดยหลักสูตรศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ถือเป็นการลดความตายตัวของการศึกษาแบบดั้งเดิม เพิ่มความยืดหยุ่น และบูรณาการข้ามศาสตร์เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับโลกยุคความพลิกผัน (VUCA World) ได้อย่างทันท่วงที (นุกูล แดงภูมี, 2567; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2564)

ในมิติของความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นรีรัตน์ พินิจธนสาร (2559) ที่พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความสนใจเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรระดับปริญญาโทเป็นจำนวนมาก หากหลักสูตรนั้นสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้จริง โดยหลักสูตรต้องบรรจุเนื้อหาที่ทันสมัยและนำไปใช้ได้จริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชามญช์ บุญสิทธิ์ และคณะ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษามีความต้องการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน

การทำงาน ในขณะที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็ให้ความสำคัญกับทักษะทางสังคมและการสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งสอดรับกับการที่หลักสูตรนี้สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนและองค์กรศาสนาได้เป็นอย่างดี

ยิ่งไปกว่านั้น ผลการประเมินความต้องการที่อยู่ในระดับสูงนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิษฎาข์ ศรีเครือดง และคณะ (2568) ที่ระบุว่าผู้เชี่ยวชาญมักให้ข้อเสนอแนะในการเปิดหลักสูตรใหม่ว่าควรเน้นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชรินทร์ญา หวังวัชรกุล และคณะ (2567) ที่สรุปว่าความต้องการเปิดหลักสูตรใหม่นั้นควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริงเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

2. ความคิดเห็นด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต ผลการวิจัยด้านความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.40) โดยกลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บัณฑิตมีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการทำงานสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.65) รองลงมาคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการทำงานได้จริง (ค่าเฉลี่ย 4.58) และมีจิตสาธารณะรวมถึงวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (ค่าเฉลี่ย 4.55)

ประเด็นความคาดหวังนี้สอดรับอย่างยิ่งกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่คาดหวังให้มหาบัณฑิตเป็น "ผู้นำด้านการจัดการด้วยหลักพุทธธรรม" เป็นผู้ที่มีพรหมวิหารธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีหิริโอตตัปปะ และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในองค์กรได้ โดยเชื่อมั่นในผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมว่า *"เมื่อคนดี ทุกสิ่งทุกอย่างก็ดีตาม สังคมดี เพราะมีคนดีคนเก่ง"* ประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ว่า ตลาดแรงงานและสังคมในปัจจุบันไม่ได้คาดหวังเพียงความรู้เชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่มีความคาดหวังต่อสมรรถนะของบัณฑิตอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งตรงกับทฤษฎีรูปแบบหลักสูตรที่เน้นสมรรถฐาน (Competency Based Curriculum) ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างจุดมุ่งหมาย กิจกรรมการเรียนการสอน และความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้เรียน นอกจากนี้ ความคาดหวังที่มุ่งเน้นเรื่องคุณธรรมและจิตสาธารณะยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดประเภทของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของ Bloom (1956) ตามที่ สงัด อุทรานันท์ ได้อธิบายไว้ว่า การศึกษาต้องครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และที่สำคัญคือด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าและการแสดงออกทางด้านจิตใจ

ความคาดหวังที่มุ่งเน้นสมรรถนะเชิงประจักษ์และการนำไปปฏิบัติงานได้จริงนี้ สอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ซึ่งอธิบายว่าความคาดหวังของผู้ใช้บัณฑิตถือเป็นสารตั้งต้นสำคัญในการออกแบบหลักสูตรแบบย้อนกลับ (Backward Design) เพื่อกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) ให้บัณฑิตมีสมรรถนะตรงตามที่ตลาดแรงงานต้องการอย่างแท้จริง (Spady, 1994; อรนิภา ไทยแท้ และคณะ, 2566) และเมื่อพิจารณาในมิติของคุณธรรมและธรรมาภิบาล ความคาดหวังดังกล่าวยังสามารถตอบสนองได้ด้วยหลัก "ภาวนา 4" (กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา) ซึ่งเป็นปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างสมดุลและยั่งยืน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561) ทำให้บัณฑิตไม่เพียงแต่มีความรอบรู้เชิงทฤษฎี แต่มีสมรรถนะในการเป็นผู้นำองค์กรและชุมชนได้อย่างสมบูรณ์

ความคาดหวังดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับนิยามความสำคัญของหลักสูตรตามทัศนะของ สุวรรณา รัตนธรรมเมธี ที่ระบุว่าหลักสูตรเป็นกรอบกำหนดที่ใช้ปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม บรรลุตามจุดหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งสอดคล้องกับลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ สุนีย์ ภู่พันธ์ (2546) ที่เน้นย้ำว่าหลักสูตรที่ดีจะต้องมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิต และส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาให้รู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามลักษณะของหลักสูตรที่ดีดังกล่าว ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดได้ให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกันว่า ควรมีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่เอื้อต่อผู้เรียนวัยทำงาน เน้นการลงพื้นที่ปฏิบัติจริงในชุมชนมากกว่าการบรรยายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว และควรบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การบริหารจัดการ จิตวิทยา และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้หลากหลาย

ในมิติของความสอดคล้องกับผลงานวิจัย ประเด็นนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับผลงานวิจัยของ วัชราภรณ์ เครือพันธ์ และคณะ (2564) ที่พบว่าผู้ใช้บัณฑิตมีความคาดหวังสูงสุดในด้านคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมถึงสอดคล้องกับ พิชามญช์ บุญสิทธิ์ และคณะ (2565) ที่ระบุว่ากลุ่มผู้ใช้บัณฑิตและผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญกับทักษะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ทักษะทางสังคม และความสามารถในการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ การที่ผู้ใช้บัณฑิตคาดหวังให้บัณฑิตนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาได้จริงนั้น ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชรินทร์ญา หวังวัชรกุล และคณะ (2567) ที่สรุปว่าการเปิดหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วยด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม และลักษณะบุคคล เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อาชารินทร์ แป้นสุข และคณะ (2558) ที่พบว่าสถานประกอบการและตลาดแรงงานต้องการบุคลากรที่มีความสามารถในการบูรณาการความรู้ทางทฤษฎีเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริงได้ในระดับสูง

3. ความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร ผลการวิจัยด้านความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.33) โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามหาวิทยาลัยสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงพัฒนาได้สูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.50) รองลงมาคือหลักสูตรมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของวิทยาเขต (ค่าเฉลี่ย 4.48) ประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ว่า การที่หลักสูตรจะยั่งยืนและประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยการประเมินสภาพแวดล้อมและบริบทที่เหมาะสม ซึ่งตรงกับรูปแบบการประเมิน CIPP Model ของคณะกรรมการสมาคม ฟาย เดลตา แคป ปา ในส่วนของการประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินสิ่งที่มีผลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย

อย่างไรก็ตาม แม้ผลการประเมินเชิงปริมาณจะมีความเป็นไปได้สูง และมหาวิทยาลัยจะมีความพร้อมเนื่องจากคณาจารย์มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารได้สะท้อนความท้าทายในด้านการประเมินทรัพยากรป้อนเข้า (Input Evaluation) โดยเน้นย้ำข้อควรระวังว่า *"ต้องสำรวจความต้องการและความเป็นไปได้ระยะยาว เปิดเพราะอยากเปิดอาจไปไม่รอด มีความเสี่ยงเรื่องความคุ้มทุน"* พร้อมทั้งเสนอแนะให้มีการวางแผน

อัตรากำลังระยะยาว จัดหาอาจารย์ประจำหลักสูตรที่ตรงสาย และพัฒนาด้านเทคโนโลยีสนับสนุนการศึกษาให้เพียงพอต่อการบริหารหลักสูตร

ในมิติของความยั่งยืนทางการเงิน แม้ผลการวิจัยเชิงปริมาณจะชี้ให้เห็นถึงอุปสงค์ (Demand) ที่สูงจากกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจเข้าศึกษาต่อรวมร้อยละ 66.67 แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้บริหารได้สะท้อนความกังวลสำคัญในเรื่อง ความเสี่ยงด้านความคุ้มทุน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ตามรูปแบบ CIPP Model ที่ระบุว่าความพร้อมด้านงบประมาณและทรัพยากรเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การเปิดหลักสูตรพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะทางจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการต้นทุนคงที่ที่สูง โดยเฉพาะค่าตอบแทนคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับการเรียนแบบผสมผสาน ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องกำหนด จำนวนรับนักศึกษาขั้นต่ำเพื่อจุดคุ้มทุนอย่างชัดเจน เพื่อให้หลักสูตรสามารถดำเนินงานได้อย่างยั่งยืนในระยะยาวโดยไม่เป็นภาระทางงบประมาณต่อสถาบัน

เพื่อลดความเสี่ยงด้านความคุ้มทุนและสร้างความยั่งยืนทางการเงิน มหาวิทยาลัยสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) มาประยุกต์ใช้เป็นทางออกเชิงกลยุทธ์ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2565) โดยการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เช่น การพัฒนาระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) และหลักสูตรระยะสั้น (Short Course) ซึ่งจะช่วยขยายฐานกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มวัยผู้ใหญ่ (Adult Learners) เช่น พระสังฆาธิการ ผู้นำชุมชน หรือบุคลากรในองค์กรศาสนาที่ปฏิบัติงานอยู่แล้วและต้องการยกระดับทักษะ (Upskill/Reskill) (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565; จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ, 2563) ยิ่งไปกว่านั้น การเตรียมความพร้อมของมหาวิทยาลัยทั้งด้านชุมชนเครือข่ายและระบบการเรียนการสอนยังสอดรับกับรูปแบบการประเมินคุณภาพหลักสูตรระดับอุดมศึกษายุคใหม่ เช่น เกณฑ์คุณภาพเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN-QA) ที่ให้ความสำคัญกับการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Quality Improvement: CQI) (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565; ASEAN University Network, 2020) ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันความเป็นไปได้ในการบริหารหลักสูตรให้ได้มาตรฐานสากลในระยะยาว

เพื่ออุดช่องโหว่และสร้างความยั่งยืนดังกล่าว จึงนำไปสู่การประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรคือการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านองค์กรโรงเรียนและสังคมเป็นหลักในการทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดรับกับข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามปลายเปิด ที่ระบุว่ามหาวิทยาลัยควรจัดหาทุนการศึกษาหรือมีเครือข่ายแหล่งทุนวิจัยสนับสนุน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและจูงใจให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาต่อมากขึ้น นอกจากนี้ การที่หลักสูตรสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนและบริบทพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ยังสอดคล้องกับแนวคิดความสำคัญของหลักสูตรต่อชุมชนของ มารุต พัฒนผล (2562) ที่ระบุว่าหลักสูตรเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ สุนีย์ ภู่พันธ์ (2546) ที่ระบุว่าหลักสูตรที่ดีต้องมีแนวความคิดเพื่อการ

แก้ปัญหาของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง และต้องจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสแก้ปัญหาโดยเฉพาะปัญหาของชุมชนและประเทศชาติ

ในมิติของผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อนุพงศ์ บัวเงิน (2567) ที่พบว่าความพร้อมในการเปิดหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในระดับภูมิภาคนั้น เกิดจากการที่วิทยาเขตมีระบบโครงสร้างและนโยบายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนที่สนับสนุนการเปิดหลักสูตร และได้รับความสนใจและสนับสนุนจากชุมชนรวมถึงส่วนราชการในพื้นที่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาชารินทร์ แป้นสุข และคณะ (2558) ที่ยืนยันว่าความพร้อมของสถาบันในการเปิดหลักสูตรต้องควบคู่ไปกับการที่สถานประกอบการในพื้นที่ใกล้เคียงยินดีให้ความร่วมมือในการสนับสนุนวิทยากรและเป็นแหล่งฝึกงานให้กับนักศึกษา และสอดคล้องกับ จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์ และคณะ (2563) ที่ระบุว่าผู้เรียนมีความคาดหวังต่อหลักสูตรในด้านการสร้างความสัมพันธ์รวมถึงเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของมุมมองระดับสากล ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ J. Dudley Dawson (1971) ที่เสนอแนะว่าการจัดตั้งหลักสูตรระดับปริญญาโทที่มีความเป็นไปได้สูง ควรเน้นการบูรณาการสหวิทยาการ การเรียนควบคู่กับการทำงาน และมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างเข้มข้นในวิทยาลัยชุมชนเครือข่าย รวมถึงสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Don Dippo และคณะ (2013) ที่สรุปว่าความสำเร็จในการจัดการศึกษาในพื้นที่ที่มีข้อจำกัด ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานท้องถิ่น จึงจะทำให้การบริหารหลักสูตรมีความยั่งยืนและตอบสนองบริบทของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่างกันมีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ไม่แตกต่างกันนั้น สามารถอภิปรายได้ว่าเกิดจากความสอดคล้องของอุปสงค์และอุปทานทางการศึกษา การที่เพศและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งนักศึกษา บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิตมีความเห็นไม่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อาชารินทร์ แป้นสุข และคณะ (2558) ที่ระบุว่าความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรใหม่จะเกิดขึ้นได้จริงเมื่อมีความสอดคล้องระหว่างมิติความต้องการของผู้เรียน มิติความต้องการของตลาดแรงงาน และมิติความพร้อมของสถาบัน สอดรับกับกระบวนการวิเคราะห์ความต้องการที่รัดกุม จากผลการวิจัยที่ทุกกลุ่มเห็นสอดคล้องกันแสดงให้เห็นว่ากระบวนการออกแบบหลักสูตรนี้มีความรัดกุมตามทฤษฎีการสร้างหลักสูตรของ Tyler (1949) ที่เสนอว่าการจัดทำหลักสูตรต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งสำคัญคือ ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลผู้เรียน และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Taba (1962) ที่ระบุว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรต้องเริ่มต้นจากการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการเป็นลำดับแรกสุด ตลอดจนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในลักษณะของหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540) ที่ระบุว่าหลักสูตรที่ดีต้องได้มาจากแนวคิดของบุคคลหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของสุนีย์ ภู่พันธ์ (2546) ที่ระบุว่าหลักสูตรที่ดีต้องสำเร็จขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อให้ได้ผลดีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพสังคม ซึ่งการที่ทุกกลุ่มเห็นตรงกันอาจเนื่องมาจากสภาพสังคมปัจจุบันที่เผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยทางศีลธรรม ทำให้คนทุกเพศทุกสถานะเล็งเห็นถึงความจำเป็น

ร่วมกันในการผลิตผู้นำที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Saylor, Alexander และ Lewis (1981) ที่เน้นย้ำว่าการตัดสินใจจัดทำหลักสูตรต้องคำนึงถึงข้อมูลของหน่วยงานทางสังคมและการเมือง และสอดรับกับแนวคิดของ มารุต พัฒนผล (2562) ที่ระบุว่าหลักสูตรเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การประเมินสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ประเด็นความเห็นพ้องนี้ยังสอดคล้องกับรูปแบบการประเมิน CIPP Model ในส่วนของการประเมินสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการประเมินสิ่งที่มีผลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย และเป็นไปตามแนวคิดจากงานวิจัยของ Stephen Paul Wanger (2004) ที่ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาความเป็นไปได้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการช่วยให้ผู้บริหารและคณาจารย์ใช้เป็นเกณฑ์ประกอบการตัดสินใจพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเป็นรูปธรรม การมุ่งเน้นสมรรถนะที่สังคมคาดหวัง ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันนี้แสดงถึงความคาดหวังต่อสมรรถนะของบัณฑิตอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งตรงกับทฤษฎีรูปแบบหลักสูตรที่เน้นสมรรถฐานที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมาย กิจกรรมการเรียนการสอน และความสามารถในการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับแนวคิดการจัดประเภทจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของ Bloom (1956) ที่ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย นอกจากนี้การยืนยันข้อค้นพบจากงานวิจัยในพื้นที่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำราญ ศรีคำมูล และคณะ (2568) ที่ศึกษาในพื้นที่วิทยาเขตเดียวกันและพบว่าความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรใหม่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการจัดการศึกษา ด้านแผนการศึกษา และด้านการบริหารหลักสูตร รวมถึงสอดคล้องกับวิจัยของ นุกูล แดงภูมี (2567) ที่พบว่าความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจะอยู่ในระดับสูงเมื่อผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผล ผู้วิจัยได้ประมวลข้อค้นพบเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางเชิงนโยบายและการบริหารจัดการหลักสูตร ตลอดจนข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อให้การนำผลการวิจัยไปใช้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยจึงได้จำแนกข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ เชิงนโยบาย เชิงหลักสูตร และเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations) (สำหรับผู้บริหารระดับวิทยาเขตและมหาวิทยาลัย)

1.1 การวางแผนความยั่งยืนทางการเงินและการบริหารความเสี่ยง: ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรจัดทำแผนความเป็นไปได้ทางการเงิน (Financial Feasibility Plan) และวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure Analysis) ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยนำข้อมูลความสนใจศึกษาต่อ (ร้อยละ 66.67) มาใช้ในการพยากรณ์รายได้จากการลงทะเบียน และกำหนดจุดคุ้มทุน (Break-even Point) อย่างรอบคอบ เพื่อลดความเสี่ยงในช่วง 1-2 ปีแรกของการเปิดหลักสูตร

1.2 การสนับสนุนทรัพยากรและแหล่งทุน: ควรมีนโยบายแสวงหาความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายแหล่งทุนวิจัยหรือ "กองทุนสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสังคม" จากองค์กร

ภายนอก (เช่น สสส. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรพัฒนาเอกชน) เพื่อใช้เป็นทุนการศึกษาในการลดภาระค่าใช้จ่ายและสร้างแรงจูงใจให้ผู้สนใจเข้าศึกษาต่อ

1.3 การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน: ควรมีนโยบายจัดสรรงบประมาณเพื่อยกระดับโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศของวิทยาเขตให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อรองรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

2. ข้อเสนอแนะเชิงหลักสูตรและวิชาการ (Curriculum Recommendations) (สำหรับคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร)

2.1 การกำหนดอัตลักษณ์และโครงสร้างรายวิชา: คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรควรกำหนดโครงสร้างรายวิชาที่เน้นอัตลักษณ์ความเป็น "พุทธศาสตร์ประยุกต์" อย่างชัดเจน โดยลดสัดส่วนการท่องจำคัมภีร์ และมุ่งบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น จิตวิทยาการให้คำปรึกษา นวัตกรรมสังคม การบริหารจัดการ และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างสมรรถนะให้ผู้เรียนนำไปประกอบอาชีพได้หลากหลาย

2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน: ควรพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของกลุ่มคนวัยทำงาน โดยจัดตารางเรียนที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (Practical Recommendations) (สำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและคณาจารย์)

3.1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่: ผู้รับผิดชอบหลักสูตรควรดำเนินการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ทางวิชาการกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและใกล้เคียง

3.2 การจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ: ควรเน้นการจัดการเรียนการสอนโดยการลงพื้นที่ปฏิบัติจริงในชุมชนเครือข่าย มากกว่าการบรรยายในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว รวมทั้งใช้เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวเป็นฐานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเชิงพัฒนา และเป็นแหล่งเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะช่วยสร้างตลาดรองรับการมีงานทำของมหาบัณฑิตในอนาคต

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการพัฒนาหลักสูตร โดยให้ชุมชน สถานประกอบการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบรายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) และประเมินผลสัมฤทธิ์ของรายวิชาภาคปฏิบัติ เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษาฉบับใหม่ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์ และตอบสนองต่อความต้องการของบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง

2. ควรมีการวิจัยติดตามและประเมินผลหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ภายหลังจากที่หลักสูตรได้ดำเนินการเปิดสอนไปแล้วอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา หรือเมื่อมีผู้สำเร็จการศึกษาในรุ่นแรก ควรมีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดแบบจำลองซิปป์ (CIPP Model) อย่างครบถ้วน เพื่อประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและผลกระทบที่บัณฑิตสร้างขึ้นต่อองค์กรและสังคม ซึ่งจะนำผลลัพธ์ไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกลยุทธ์การตลาดและการสร้างแบรนด์ สำหรับหลักสูตรทางด้านพุทธศาสนา เพื่อค้นหาแนวทางในการสื่อสารภาพลักษณ์และจุดเด่นของความเป็น "พุทธศาสตร์ประยุกต์" ให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

กนกพร ศรีญาณลักษณ์, และ ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร. (2568). การศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC). วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน, 12(1), 293-311.

กนิฐา แสงกระจ่าง, และ ณมน จีรังสุวรรณ. (2560). แหล่งทรัพยากรการศึกษาแบบเปิดสำหรับการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(1), 19-31.

กลุ่มยุทธศาสตร์กำลังคนในระบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). รายงานการศึกษาเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) เพื่อรองรับการพลิกโฉมฉับพลันและวิกฤตการณ์โลก. สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.).

จิตรกานต์ บันเทิงไพบูลย์, นัททนี เนียมทรัพย์, อภิญญา บุญประกอบ, ไปรมา อิศรเสนา ณ อยุธยา, วิริยา พึ่งทอง, และ กรรวิภา เมธานันทกูล. (2563). การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรการออกแบบอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต. สาระศาสตร์, 4(2563), 1001-1014.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: อลีน เพรส.

ชรินทร์ญา หวังวัชรกุล, ปฐมาวดี คำทอง, ณิชนันทน์ กะวิวังสกุล, ชวลิต ยศสุนทร, ภัทร์ณัฐสุดา จารุธีรพันธุ์, วรกร พิมพาคุณ, ไหมคำ ตันติปทุม, และ เหมวดี กายใหญ่. (2567). การศึกษาแนวโน้มความต้องการเปิดหลักสูตรระยะสั้น ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่องานธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแนวทางการศึกษาเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 6(1), 14-28.

ชวลิต ชูกำแพง. (2551). การพัฒนาหลักสูตร. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2564). การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: เอ็มดี ออล กราฟิก.

ธำรง บัวศรี. (2542). ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

ธีรวรรณ ธีระพงษ์, และ อาคม สานุวิตร์. (2558). ศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโทนานาชาติ สาขาวิชาสติกับการพัฒนามนุษย์ (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นริศรา มากมี, และ ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย. (2565). การเตรียมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร เขต 1. Journal of Modern Learning Development, 7(4), 114-128.

นันท์นภัส รัตนศิลป์ชัย. (2553). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นุกูล แดงภูมี. (2567). การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการตลาดธุรกิจเชิงสร้างสรรค์และเทคโนโลยี คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคม, 59-73.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปณิธิ ทองมอญ. (2566). การวิเคราะห์กฎความสัมพันธ์และการทำนายความสำเร็จในการเรียนรายวิชาในระบบหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดเพื่อมวลชน (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒนสกุล. (2534). หลักสูตรมัธยมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประสาท เนืองเฉลิม. (2553). รูปแบบการเรียนการสอน. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2544). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: สหมิตรออฟเซท.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). พุทธวิธีคิด. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2563). พระพุทธศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์. (2564). เอกสารประกอบการสอน หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.

พิชามญช์ บุญสิทธิ์, เครือมาศ ชาวไร่เงิน, และ กิตติปัทม์ แสงงาม. (2565). การศึกษาแนวโน้มความต้องการในการเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. Dhonburi Rajabhat University Journal, 16(2), 150-166.

ภัทรศยา สนองผัน. (2567). การเรียนรู้ตลอดชีวิต: แนวทางการส่งเสริมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา และบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา. ศูนย์สารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้นจาก https://library.stou.ac.th/2024/06/lifelonglearning/

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2563ก). คู่มือหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2563. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2563ข). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2564-2568. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มารุต พัฒนผล. (2562). แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

รัชดาภรณ์ ตันติกำธน, และ ศิริภา จิตผ่อง. (2563). การศึกษาความต้องการเปิดหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิตหรือสายปฏิบัติการ สาขาวิชาการโรงแรม (ต่อเนื่อง) วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุพรรณบุรี. วารสารการอาชีวศึกษาภาคกลาง, 4(1), 60-68.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่น.

รุจิร์ ภู่สาระ, และ จันทรานี สงวนนาม. (2545). การพัฒนาหลักสูตร: ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

วัชราภรณ์ เครือพันธ์, บรรจง ภูละคร, และ วิศรุต รัชนกุล. (2564). การศึกษาแนวโน้มความต้องการเปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) สาขาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม. Journal of Engineering Technology Access, 1(2), 20-30.

วารีรัตน์ แก้วอุไร. (2549). เอกสารคำสอน การพัฒนาหลักสูตรและการสอน. พิษณุโลก: ภาควิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2532). หลักสูตรสู่การสอน. เพชรบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยเพชรบุรี.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์แอนด์ ปรินท์ จำกัด.

วินัย จันทรวงศ์. (2540). หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา. ฉะเชิงเทรา: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏฉะเชิงเทรา.

ศศิธร บูรณ์เจริญ. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจศึกษาต่อหลักสูตรระดับปริญญาโทของคณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล. Mahidol R2R e-Journal, 4(2), 136-159.

สงัด อุทรานันท์. (2530). ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงัด อุทรานันท์. (2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงัด อุทรานันท์. (2535). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). มองโลก มองธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 21). นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาสนา.

สายหยุด ภูปุย. (2555). ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565). ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2565. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนพิเศษ 68 ง (23 มีนาคม 2565).

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565). ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบคลังหน่วยกิตระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2565). รายงานผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนทุกช่วงชั้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567ก). แผนกลยุทธ์การบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลประจำปี พ.ศ. 2567-2570. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567ข). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2566. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กองพัฒนาและตัวชี้วัดสังคม.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). ภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่ง ปี 2568. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กองพัฒนาและตัวชี้วัดสังคม.

สำราญ ศรีคำมูล, พระราชเมธีวชิรดิลก, พระกิตติสารสุธี, สนิท วงปล้อมหิรัญ, และ พระครูปทุมธรรมธาดา. (2568). การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารนิสิตวัง, 27(2), 26-36.

สุนีย์ ภู่พันธ์. (2546). แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่: The Knowledge Center.

สุวรรณา รัตนธรรมเมธี. (2554). หลักสูตรและการจัดการ. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อถิมุข วารีรักษ์. (2562). รูปแบบการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.

อนุพงศ์ บัวเงิน. (2567). ความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน. Public Administration Association of Thailand Journal, 6(1), 94-108.

อภิษฎาข์ ศรีเครือดง, จารุวรรณ เม่งก่วง, จักรวาล ไชยพัฒน์, ณญาน นลินขวัญ, และ นพลักษณ์ หนักแน่น. (2568). การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การดิจิทัล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. วารสารจิตวิทยาแห่งประเทศไทย, 23(2), 57-77.

อมรา เล็กเริงสินธุ์. (2540). หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

อรนิภา ไทยแท้, นนทพร พนาตรีสวัสดิ์, ธนวรรธน์ สุวรรณปาล, ธยศ ฐิตะธยศ, และ เป็อว โปจ. (2566). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูระดับมัธยมศึกษาตามแนวคิดเน้นผลลัพธ์เป็นฐานเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบให้กับผู้เรียน. วารสารครุศาสตร์, 51(2), 1-12.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2565). แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตสู่การปฏิบัติ (Lifelong Education: Concepts into Practice). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์, วิไลวรรณ ตรีถิ่น, และ ฉวีวรรณ ตั้งอมตะกุล. (2541). รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้และความพร้อมของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติในการเปิดดำเนินการหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

ASEAN University Network. (2020). Guide to AUN-QA assessment at programme level version 4.0. Bangkok, Thailand: ASEAN University Network.

Beane, J. A. (1986). Curriculum planning and development. Massachusetts: Allyn and Bacon.

Beauchamp, G. A. (1981). Curriculum theory (4th ed.). Illinois: F. E. Peacock.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for quality learning at university: What the student does (4th ed.). Berkshire, England: McGraw-Hill Education.

Dawson, J. D. (1971). A study to determine the feasibility of establishing a masters college program for the preparation of community college teachers (Final Report). Yellow Springs, OH: Antioch College.

Dippo, D., Orgocka, A., & Giles, W. (2013). Feasibility study report: Reaching higher: The provision of higher education for long-term refugees in the Dadaab camps, Kenya. Toronto, Canada: The Borderless Higher Education for Refugees Partnership / York University.

Good, C. V. (1973). Dictionary of education. New York, NY: McGraw-Hill.

Lee, R., & Cavelier, A. (1997). Master's degree horticulture: A feasibility study. Convergence, 30(4), 25.

Nelson, H. E. (1969). A study to determine the feasibility of establishing a master's degree program for preparing vocational instructional specialists in Pennsylvania. Pennsylvania State University.

Posner, G. L. (1992). Analyzing the curriculum. New York, NY: McGraw-Hill.

Saylor, J. G., W. M., & Lewis, A. J. (1981). Curriculum planning for better teaching and learning (4th ed.). New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

Shaver, J., & Berlak, H. (1968). Democracy pluralism and the social studies. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Spady, W. G. (1994). Outcome-based education: Critical issues and answers. Arlington, VA: American Association of School Administrators.

Taba, H. (1962). Curriculum development: Theory and practice. New York, NY: Harcourt Brace Jovanovich.

Tsamoglou, T. (2006). IMET feasibility study and implementation: Maximizing the Graduate School of Business and Public Policy experience for international students at the Naval Postgraduate School (MBA Professional Report). Monterey, CA: Naval Postgraduate School.

Tyler, R. W. (1949). Basic principle of curriculum and instruction. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning objectives. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

United Nations Development Programme. (2020). The next frontier: Human development and the Anthropocene - Human development report 2020. New York, NY: UNDP.

Wanger, S. P. (2004). Determining the feasibility of collaborative academic programs: A program development model (Doctoral dissertation). West Lafayette, IN: Purdue University.

Westbrook, C. O. (1970). A feasibility study for developing a technical-vocational school within the New Mexico State University's branch college at Grants, New Mexico. Oklahoma State University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ใบรับรองจริยธรรม หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๘๗/๒๕๖๘

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
(The Feasibility Study for Establishing a Graduate Program in Buddhist Studies for Development at Mahamakut Rajavidyalaya University Mahava Jiralongkorn Rajavidyalaya Campus)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาทศพร สุมุทุโก และคณะ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๘
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๘
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๘
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๘

(พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๘๗/๒๕๖๘
วันที่ให้การรับรอง: ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๘๗

๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระมหาทศพร สุมุทุโก / นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัย ในเรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

11

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

☑ ยินดีอย่างยิ่ง ☐ จัดร้อง

ลงชื่อ .....

(ดร.สุรชัย พุดสู)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

8

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

☑ ยินดีอย่างยิ่ง ☐ ขัดข้อง

ลงชื่อ .....

(ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

10

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

☑ ยินดีอย่างยิ่ง ☐ ขัดข้อง

ลงชื่อ .....

(ผศ.สุดใจ ภูกงลี)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

☑ ยินดีอย่างยิ่ง ☐ ขัดข้อง

ลงชื่อ .....

(ดร.สิริพร ครองชีพ)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

☑ ยินดีอย่างยิ่ง ☐ ขัดข้อง

ลงชื่อ .....

(ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร ผู้บริหาร/อาจารย์ประจำ

ตามที่ พระมหาทศพร สุมฺทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมฺทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร นักศึกษาชั้นปีที่ ๑-๔

ตามที่ พระมหาทศพร สุมุทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมุทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี

ตามที่ พระมหาทศพร สุมุทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมุทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เลขานุการเจ้าคณะตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี

ตามที่ พระมหาทศพร สุมฺทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมฺทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เลขานุการเจ้าคณะตำบลหินซ้อง จังหวัดนครนายก

ตามที่ พระมหาทศพร สุมฺทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมฺทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เจ้าคณะ จังหวัดท่าพาณิชย์ จังหวัดปราจีนบุรี

ตามที่ พระมหาทศพร สุมุทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมุทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เจ้าคณะอำเภอ วัดนพคุณทอง จังหวัดปราจีนบุรี

ตามที่ พระมหาทศพร สุมุทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมุทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๗๙๑๒/๐๐๓๐ **วันที่** ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน/เจริญพร เจ้าคณะอำเภอหัวไผ่ จังหวัดปราจีนบุรี

ตามที่ พระมหาทศพร สุมุทุโก นักวิจัย/อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" ตามมติการประชุมคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๐๓๗/๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร คณาจารย์ บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์ปัจจุบันได้ตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อมูลดังกล่าว เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำวิจัยต่อไป ทั้งนี้สามารถสแกนแบบสอบถามได้ที่ QR code ที่แนบมาพร้อมนี้ หากได้รับความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระกิตติสารสุธี, ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ติดต่อประสานงาน :
พระมหาทศพร สุมุทุโก โทร. ๐๙๙-๓๕๖๖-๕๖๓

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ และผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Output)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
สำหรับ: นักศึกษาชั้นปีที่ 4 บัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิต
เรื่อง
การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามครั้งนี้ จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น ขอได้โปรดตอบคำถามให้ได้ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด โดยไม่ต้องระบุชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและผลที่ได้จากการวิจัยจะใช้เพื่อประโยชน์ทางด้านการวิจัยเท่านั้น

2. แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน โปรดอ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

2.1 ความต้องการของหลักสูตร
2.2 ความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต
2.3 ความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หรือกรอกข้อมูลลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (กลุ่มผู้สมัครเรียน)
ส่วนที่ 1 สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และบัณฑิต
1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. สถานภาพปัจจุบัน

☐ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 (ปีสุดท้าย)
☐ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้ว

3. ความสนใจเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

☐ สนใจมาก

☐ สนใจปานกลาง

☐ ยังไม่แน่ใจ / ขอดูรายละเอียด

☐ ไม่สนใจ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (กลุ่มตลาดงาน)

ส่วนที่ 2 สำหรับผู้ใช้บัณฑิต (นายจ้าง/หน่วยงาน)

1. ประเภทหน่วยงาน

☐ ภาครัฐ / รัฐบาล

☐ ภาคเอกชน / บริษัท

☐ องค์กรศาสนา / วัด

☐ องค์กรการศึกษา

2. คุณลักษณะที่คาดหวังจากมหาบัณฑิต

☐ ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา

☐ ภาวะผู้นำเชิงพุทธศาสตร์

☐ การสื่อสารและสื่อออนไลน์สมัยใหม่

☐ ทักษะการจัดการเครือข่ายชุมชน

3. ความพร้อมในการร่วมมือ ท่านพร้อมสนับสนุนการฝึกงานหรือรับบัณฑิตเข้าทำงานหรือไม่?

☐ พร้อมมาก

☐ พร้อมปานกลาง

☐ ยังไม่แน่ใจ (ขอดูหลักสูตรก่อน)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านที่ 1 ความต้องการของหลักสูตร	**ระดับความคิดเห็น**				
	มากที่สุด	**มาก**	**ปานกลาง**	**น้อย**	**น้อยที่สุด**
1) ปัจจุบันท่านมีความต้องการเรียนต่อในระดับปริญญาโทในสาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา					

ด้านที่ 1 ความต้องการของหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2) ท่านมีความสนใจจะสมัครเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้					
3) หลักสูตรนี้ตอบสนองต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน					
4) สาขานี้สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม ชุมชน และองค์กรศาสนา					
5) หลักสูตรนี้สามารถใช้ประกอบอาชีพในภาคประชาสังคม ภาครัฐ หรือองค์กรศาสนาได้					
6) สาขานี้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น					
7) การจัดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาในพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเป็นสิ่งที่จำเป็น					
8) หลักสูตรนี้มีศักยภาพในการดึงดูดผู้เรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ					
9) ปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรในลักษณะนี้ในระดับภูมิภาค					
10) ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์เชิงวิชาการและจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาสังคม					
ด้านที่ 2 ความคาดหวังจากบัณฑิต/ผู้ใช้บัณฑิต					
1) หลักสูตรนี้จะช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงพุทธศาสตร์และการพัฒนา					
2) ผู้สำเร็จการศึกษาจะสามารถบูรณาการหลักธรรมกับภารกิจในองค์กรได้อย่างเหมาะสม					
3) หลักสูตรจะช่วยพัฒนาศักยภาพผู้นำด้านจริยธรรมในองค์กรต่าง ๆ					
4) ผู้สำเร็จการศึกษา จากหลักสูตรจะมีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้จ้างงาน					
5) การจัดการเรียนการสอนสามารถยืดหยุ่นเพื่อรองรับผู้เรียนที่ทำงานแล้ว					
6) คาดว่าบัณฑิตสามารถเป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรมในระดับสากลได้					
7) หลักสูตรควรส่งเสริมการบริการวิชาการและ					

ด้านที่ 1 ความต้องการของหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
กิจกรรมพัฒนาเครือข่าย					
8) หลักสูตรควรเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในชุมชนจริง					
9) มีความต้องการบัณฑิตที่มีทักษะทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม					
10) บัณฑิตที่จบหลักสูตรนี้ควรสามารถเป็นผู้วิจัยและนักพัฒนาสังคมได้					
ด้านที่ 3 ความเป็นไปได้และความยั่งยืนของหลักสูตร					
1) มหาวิทยาลัยมีอาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการจัดหลักสูตรนี้					
2) มีทรัพยากรการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอในการเรียนการสอน					
3) มหาวิทยาลัยสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้เชิงพัฒนาได้					
4) มีความพร้อมในการบริหารหลักสูตรในระยะยาว					
5) หลักสูตรสามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรนานาชาติหรือเรียนแบบผสม (Blended Learning) ได้					
6) มหาวิทยาลัยมีความเข้มแข็งด้านเครือข่ายภาคีความร่วมมือ					
7) หลักสูตรนี้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของวิทยาเขต					
8) การเปิดหลักสูตรจะไม่ซ้ำซ้อนกับหลักสูตรอื่นในสถาบัน					
9) การประกันคุณภาพหลักสูตรสามารถรองรับตามเกณฑ์ สกอ. และ สมศ.					
10) หลักสูตรนี้มีศักยภาพในการเปิดภายใน 1-2 ปี และสามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

_____

_____

_____

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
สำหรับ: ผู้บริหาร / อาจารย์ / ผู้ทรงคุณวุฒิ
เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง ขอความกรุณาท่านให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล:_____
ตำแหน่ง/ สถานภาพทางวิชาการ:_____
หน่วยงาน/สถานศึกษา/องค์กร:_____
ตำบล_____อำเภอ_____จังหวัด_____
ประสบการณ์ด้านการบริหาร/การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา:_____ปี
ความเชี่ยวชาญ/ความสนใจเฉพาะด้าน (ถ้ามี):_____
วันที่สัมภาษณ์_____เดือน_____พ.ศ._____

ตอนที่ 2: คำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

1. ความจำเป็นและความเหมาะสม

1.1 ท่านเห็นว่ามีความจำเป็นเพียงใดในการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในปัจจุบัน? (เช่น สภาพสังคม ความต้องการของประชาชน นโยบายรัฐ ฯลฯ)

_____
_____
_____

1.2 ท่านคิดว่าหลักสูตรนี้เหมาะสมกับบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หรือไม่ อย่างไร?

2. ความเป็นไปได้ (ด้านทรัพยากร/บุคลากร/การบริหาร)

2.1 มหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านใดบ้างในการจัดหลักสูตรนี้?
(อาทิ อาจารย์ผู้สอน ห้องเรียน เทคโนโลยี งบประมาณ ฯลฯ)

2.2 ควรเตรียมความพร้อมด้านใดเพิ่มเติมก่อนเปิดหลักสูตรนี้?

2.3 ท่านเห็นว่าโครงสร้างหลักสูตรควรเป็นอย่างไรให้เหมาะสมและทันสมัย?

3. ความคุ้มค่าและผลกระทบ

3.1 ท่านคาดหวังว่า ผู้เรียนในหลักสูตรนี้จะมีคุณลักษณะ/สมรรถนะหลักอย่างไรเมื่อสำเร็จการศึกษา?

3.2 ท่านคิดว่าผู้สำเร็จการศึกษาสาขานี้สามารถประกอบอาชีพหรือบทบาทใดได้บ้าง?

3.3 หลักสูตรนี้จะส่งผลต่อองค์กร สังคม หรือชุมชนในแง่ใดบ้าง?

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรนี้เพิ่มเติมหรือไม่?

4.2 ท่านคิดว่าจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของหลักสูตรควรเป็นอย่างไร?

****

ขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

ผลการประเมินของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ

ตาราง 9 ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC)

ข้อที่	คะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	สรุปผลการประเมิน
	1	2	3	4	5			
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
8	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
12	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
15	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้

ค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.85	.85	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
q1	90.83	307.59	.19	.	.85
q2	90.73	310.89	.12	.	.85
q3	90.93	290.00	.60	.	.84
q4	91.10	292.99	.47	.	.84
q5	90.43	321.08	-.08	.	.86
q6	90.63	291.62	.57	.	.84
q7	90.40	291.56	.50	.	.84
q8	90.57	306.19	.23	.	.85
q9	90.73	299.79	.35	.	.85
q10	90.53	285.50	.66	.	.84
q11	90.27	281.03	.72	.	.83
q12	91.03	299.90	.34	.	.85
q13	90.50	305.91	.23	.	.85
q14	90.63	301.27	.37	.	.84
q15	90.83	303.94	.23	.	.85
q16	90.77	289.98	.60	.	.84
q17	90.77	296.94	.43	.	.84
q18	90.33	304.09	.28	.	.85
q19	91.00	298.41	.39	.	.84
q20	90.87	324.26	-.14	.	.86

q21	90.30	296.01	.48	.	.84
q22	90.63	287.48	.64	.	.84
q23	90.57	305.15	.26	.	.85
q24	90.50	295.64	.41	.	.84
q25	90.77	301.63	.29	.	.85
q26	90.90	306.16	.25	.	.85
q27	90.73	290.75	.53	.	.84
q28	90.87	311.15	.12	.	.85
q29	90.43	283.70	.63	.	.84
q30	90.60	304.46	.39	.	.84

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – สกุล พระมหาทศพร สุมุทุโก (อ่อนน้อม)

2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

3. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) ศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท (ศน.ม.) พุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. ประวัติการทำงาน

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

5.ผลงานทางวิชาการ

-

6. ผลงานการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนระบบ e-Learning สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, 2567.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ถนนพหลโยธิน ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ – สกุล พระราชเมธีวชิรดิลก,ดร.

2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

3. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) ศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท (ศษ.ม.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปริญญาเอก (ศษ.ด.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. ประวัติการทำงาน

ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มมร.วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

5.ผลงานทางวิชาการ

6. ผลงานการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างทัศนคติการบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารเทศบาลเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง, 2562.

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสำนักงานเทศบาลเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง, 2562.

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนระบบ e-Learning สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ถนนพหลโยธิน ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ – สกุล พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินชาบัน)

2. ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ระดับบัณฑิตศึกษา

3. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี : พธ.บ. รัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท : M.A. Philosophy and Religion, Bananas Hindu University, India

ปริญญาเอก : Ph.D. Philosophy and Religion, Bananas Hindu University, India

4. ประวัติการทำงาน

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

5. ผลงานทางวิชาการ

-

6. ผลงานการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้สื่อนวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน, 2566.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 45000

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ – สกุล ดร.กฤตสุชิน พลเสน

2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

3. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) ศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาโท M.A. (Philosophy) Kurukshetra University
ปริญญาเอก Ph.D. (Philosophy) University of Pune

4. ประวัติการทำงาน

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

6. ผลงานการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นโดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยงของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2561.

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2562.

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต่อการปฏิบัติธรรมในรายวิชาทฤษฎีและการปฏิบัติกรรมฐาน(GS2006) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2562.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ 1 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ – สกุล นายณัฐวุฒิ สงวนงาม

2. ตำแหน่ง ครูโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย,
อาจารย์พิเศษหลักสูตร สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

3. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท พุทธศาสตรหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. ประวัติการทำงาน

ครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

อาจารย์พิเศษ ประจำหลักสูตรสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

5. ผลงานทางวิชาการ

-

6. ผลงานการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนระบบ e-Learning สาขาวิชาปรัชญาศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, 2564

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ถนนพหลโยธิน ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 E-mail : Natthawut3984@gmail.com